

T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SUÇ ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM DALI

TERÖR EYLEMLERİNİN MEDYAYA YANSIMASI
(15 – 20 KASIM 2003 İSTANBUL SALDIRILARI ÖRNEĞİ)

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)
GÖKHAN GÖKULU

DANIŞMAN : Prof. Dr. Tülin İÇLİ

Ankara
EKİM©2005

ABSTRACT

Nowadays, terrorism does not manifest itself merely in ethnic and local violence actions. In these circumstances where the phenomena of terrorism gained a global character, this study was intended to clarify the relationships between the mass communication instruments and terrorism. While the media was not characterized with a primary responsible figure for these terrorist actions which the terrorist organizations can easily shape and use for strategic objectives, this study underlines the necessity of publishing those terrorist actions with a perspective sensitive to the public interests.

After demonstrating the several dimensions of media-terror relationships, our study underlines the reasons why terrorist actions should be published in media. Shortly, the negative aspects inherent in the media-terror relationship were not originated from the publication of these terrorist actions but the manner of publishing them in which they were reflected in a sensational ways and caused a high degree of “image terror”.

In the last part of our study, in order to show the media-terror link we analysed as an exemplary cases of the emerging terrorist attacks in 15th and 20th November 2003 in İstanbul and their reflections on Turkish media. After clarifying the sensational manner of publishing terrorist attacks and the manner of prioritizing the visual aspects in the publication of a terrorist attack, the study ultimately opens places for several propositions on how media have approached to the publication of terrorist actions.

ÖZET

Günümüzde terörizm, hem yerel hem de uluslararası boyutlarda gözlemlenebilen bir olgu haline gelmiştir. Bu çalışma terör olgusunun global bir boyut kazandığı böyle bir ortamda kitle iletişim araçları terörizm ilişkisini açıklığa kavuşturma amacıyla kaleme alınmıştır. Terör örgütlerinin medyayı ne şekilde ve ne amaçla kullandığını ortaya koyan bu çalışma medyayı terörizmin asıl sorumlusu olarak nitelendirmese de terör eylemlerinin kamu yararına uygun sorumlu bir yayıncılık anlayışıyla verilmesi gerektiğini göstermeye çalışır.

Çalışmamız genelde medya ve terör ilişkisinin boyutlarını ortaya koyduktan sonra terör eylemlerinin niçin haber yapılması gerektiğinin altını çizmeye çalışır. Bir diğer anlatımla, medya ve terör ilişkisinde yaşanan olumsuzluklar bu eylemlerin haber yapılmasından değil terör eylemlerinin sansasyonel bir şekilde ve görüntü kirliliğine yol açacak biçimde haber haline getirilmesinden kaynaklanır.

Çalışmamızda medya ve terör ilişkisi açısından örnek olay olan 15 ve 20 Kasım 2003'te İstanbul'da meydana gelen terör eylemlerinin Türk medyasına yansımaları incelenmiştir. Medyanın bu eylemleri sansasyonel ve görselliği ön plana çıkaran bir şekilde haber yaptığı ortaya konulduktan sonra çalışmamızın sonunda medyanın terör eylemlerini ne şekilde haber yapması gerektiğine dair önerilere yer verildi.

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT	i
ÖZET	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLO LİSTESİ	v
GİRİŞ	1
ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ	6
1. TERÖRİZM KAVRAMI	7
1.1 ŞİDDET	7
1.2 ANARŞİZM	19
1.3 TERÖRİZM TANIMI	24
1.3.1 Gerilla Savaşçısı Terörist Ayrımı	41
1.3.2 Terörün Amacı	51
1.3.3 Terörizm Tipolojisi	56
2. İLETİŞİM VE KİTLE İLETİŞİM KAVRAMI	68
2.1 İLETİŞİMİN GENEL ANLAMI	68
2.1.1 İletişim İşlevleri	72
2.1.2 İletişim Çeşitleri	75
2.2 KİTLE İLETİŞİMİ	76
2.2.1 Kitle İletişim Araçlarının Önemi ve İşlevi	81
2.3 KİTLE İLETİŞİMİNE YÖNELİK ELEŞTİRİLER	86
3. TERÖR OLAYLARININ KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINA YANSIMASI	91
3.1 BİREYLERİN HAYATINDA MEDYANIN YERİ	91
3.2 TERÖR OLAYLARININ MEDYAYA YANSIMASI	94
3.2.1 Terör Olayları Medyada Niçin Yer Alır?	95
3.2.2 Terör Olayları Medyada Nasıl Yer Alır?	97

3.2.3	Terör Olayları Medyada Ne Sıklıkla Yer Alır?	102
3.3	TERÖRİSTLERİN MEDYAYI KULLANMASI VE MEDYAYA YÖNELİK ELEŞTİRİLER	105
3.4	TERÖR EYLEMLERİ NİÇİN HABER YAPILMALI?	112
3.5	15 KASIM 2003 VE 20 KASIM 2003 TERÖR SALDIRILARININ MEDYAYA YANSIMASI	115
4.	SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	128
	KAYNAKÇA	135
	İNTERNET ADRESLERİ	146

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1 Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi	16
Tablo 1.2 Terörizm Tanımı	48
Tablo 1.3 Anlaşmazlık – Çatışmada Tanımlana gelen Kavramlar	50
Tablo 1.4 Siyasi Terör ve Terörizmin Temel Bir Tipolojisi	59
Tablo 1.5 Terör Türleri	63
Tablo 1.6 Geleneksel, Tekno ve Siber Terörizm	66
Tablo 3.1 Hollanda ve ABD’ de Aktiviteye Ayrılan Zaman	92
Tablo 3.2 Farklı Haber Anlatımlarının Örnek Bir Terör Haberini Sunum Tarzı	101
Tablo 3.3 31 Ocak 1998 Ana Haber Bülteni İçerik Analizi	103
Tablo 3.4 Teröristlerin Medyayı Kullanması	108
Tablo 3.5 Olaylara İlişkin Görüntülerin Çerçevesi-Sayısal Olarak Yer Alışları	123
Tablo 3.6 Olaylara İlişkin Görüntülerin Çerçevesi-Sayısal Olarak Yer Alışları	123
Tablo 3.7 Olaylara İlişkin Görüntülerin Çerçevesi-Sayısal Olarak Yer Alışları	123
Tablo 3.8 Olaylara İlişkin Görüntülerin Çerçevesi-Sayısal Olarak Yer Alışları	124

GİRİŞ

Dünya, bilgi çağı, iletişim çağı ve benzeri kavramlarla tanımlanmaya çalışılan 21. yüzyılın hemen başlarında, bu gelişime öncülük eden devletlerden biri olan ABD’ye yapılan terör saldırıları sonucunda yaşanan kaos ortamına şahit oldu. Günümüz dünyasında, yaşanan acı tecrübeler göstermiştir ki şiddetin karanlık yüzü, en gelişmiş medeniyetlerde bile pervasızca kendini gösterebilmektedir.

Terörizm mantıktan ziyade duygularla hareket edilen, bilgiden ziyade sansasyona değer verilen kültürleri, hem kendisine hizmet edecek yeni neferler bulma kolaylığı sağlayacağından hem de eylemlerinin kitleler üzerinde beklenen etkiyi yaratması açısından sever. Bu bakımdan terörizmle mücadelede belki de alınan tüm güvenlik önlemlerinden daha önemlisi bu konudaki karanlık noktaları aydınlatmaktır. Bu çalışma böyle bir amacı gerçekleştirme adına terör ve kitle iletişim araçları ilişkisini inceleyerek terör eylemlerinin ne şekilde haber yapılması konusunda çeşitli öneriler getirmektedir.

Bu çalışmanın iki temel amacı vardır; ilk olarak terörizm kavramını açıklığa kavuşturmak ve bu konuda yaşanan tanım sorununun terörizmin eylem üzerinden tanımlanması halinde aşılabileceğini göstermek. Çalışmamızın ikinci amacı kitle iletişim araçları ve terörizm ilişkisini incelemek ve terör eylemlerin gerçekleşmesinde bu eylemlerin medya tarafından ne derece etkili olduğunu araştırmaktır. Bize göre medya bu konudaki Ortodoks teorilerin aksine terör eylemlerinin başlıca sorumlusu değildir¹. Terör kendisini kuşatan sosyal, siyasal ekonomik nedenlerden soyutlanarak değerlendirilemez. Bu bakımdan kitle iletişim araçları terör olaylarının nedeni değildir. Bununla birlikte medyanın kitleler üzerinde önemli etkisinin bulunması sebebiyle terör eylemlerinin haber yapılması oldukça

¹ Konuyla ilgili Ortodoks teoriler terör eylemlerinin meydana gelmesinde medyayı başlıca sorumlu olarak görürler. Medya terör eylemlerini haber yaparak bu eylemlerin amaçlarına ulaşmasına yardım eder. Konuyla ilgili daha ayrıntılı bilgi için bakınız Cooper H.A “Terrorism and Media” Alexander Y. ve Finger M.S (ed) Terrorism: Interdisciplinary Perspectives, 1978.

hassas bir konudur. Medya terör eylemlerini sunarken son derece tarafsız sansasyondan uzak ve bilgi yoğun habercilik anlayışıyla hareket etmelidir.

Çalışmamızın ilk bölümünde terörizm kavramına açıklık getirilmektedir. Bu nedenle ilk olarak, genel bir şiddet kavramından bahsedilmekte ve terörizmin şiddet tipolojisi içerisinde nerede yer aldığı gösterilmeye çalışılmaktadır. Daha sonra terörizmin klasik şiddetten ayrılan yönleri ortaya konulmaktadır. Terörizmin genel olarak şiddet kavramıyla ilişkisi incelendikten sonra, bu kavramla çok sık karıştırılan anarşizm kavramı ele alınmaktadır. Anarşizm, otoriteye karşı girişilen bir mücadele olduğundan genellikle resmi kurumlara yönelik eylemleri içerir oysa; terörizm tek bir ideolojiye sahip değildir. Bu nedenle terör eylemleri birbirlerinden çok farklı görüşlere sahip gruplar tarafından benimsenebilmektedir. Üstelik bu gruplar genellikle resmi kurumlara değil; sivil hedeflere yönelik eylemler gerçekleştirirler. Kısaca ifade edersek, terörizm bütün ideolojiler tarafından kullanılan bir eylem stratejisiyken, anarşizm otorite ilişkilerini yıkmayı hedefleyen siyasal bir doktrindir.

Terörizmi kendisi ile karıştırılan şiddet eylemleriyle olan farkı vurgulandıktan sonra terörizmi tanımlamaya yönelik çalışmalar incelenmekte ve bu konuda yaşanan tartışmaların eylemin kendisinden değil, terörizmin siyasal boyutu nedeniyle yaşandığı vurgulanmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda, terörizm ne sadece batılı devletlere karşı silahlı grupların giriştiği şiddet eylemleri, ne de kimi devletlerin silahlı gruplara veya başka devletlere karşı uyguladığı bir savunma stratejisidir. Terörizm konusunda yaşanan sübjektivite ortaya konulduktan sonra, bu konuda objektif ve bilimsel bir tanımın ancak terörizmin eylem üzerinden tanımlanması ile mümkün olacağı ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Buna göre terörizm kısaca masum sivillere yönelik girişilen siyasi amaçlı şiddet eylemleridir. Bu tanımın ışığı doğrultusunda, bir grup kendini gerilla savaşçısı olarak lanse etmek istiyorsa öncelikle ideolojilerini meşrulaştırma çabalarıyla değil, eylemlerini resmi güçlere yönlendirerek kamuoyunu ikna etmelidir. Bu tanımın işlevselliği akademik camiada ve devletler arasında sıkça yaşanan gerilla savaşçısı terörist tartışmalarına son vermesidir. Terörizm kavramına açıklık getirmeye çalıştığımız bu bölümün sonunda terörizm tipolojilerine yer verilmektedir. Farklı terör sınıflandırmaları terörizmin karmaşık çok boyutlu yapısını kavrayabilmemiz açısından yarar sağlayacağından, bu bölümde tek bir sınıflandırma yerine birden çok tipolojiye yer verilmektedir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise genel olarak iletişim ve konumuz açısından önemli olan kitle iletişim kavramlarına açıklık getirilmeye çalışılmaktadır. Bu bölümde, kitle iletişimin özellikleri açıklandıktan sonra demokratik toplumlarda ne gibi önemli fonksiyonlar üstlendiği açıklanmaya çalışılmaktadır. Buna göre; kitle iletişim araçları demokratik toplumlarda kamuoyu oluşturmak ve çeşitli kesimlerin seslerini duyurup isteklerini iktidara iletmesi bakımından oldukça önemli görevler üstlenmektedir. Kitle iletişim araçları bizi sadece yakın çevremizde yaşanan gelişmelerle sınırlı kalmaktan kurtararak, dünyadaki güncel gelişmeleri takip etmemize dolayısıyla, bilinçli bir birey olarak yaşamamıza olanak tanır. Kitle iletişim araçlarının işlevlerine değindikten sonra, bu bölümün sonunda kitle iletişim araçlarına yöneltilen eleştirilere yer verilecektir. Bu görüşler liberal çoğulcu kuramların medyaya yüklediği olumlu misyonları eleştirmektedir. Liberal çoğulcu yaklaşımlara göre medya toplumda bir ayna vazifesi görerek olayları nesnel ve ön yargıdan uzak bir şekilde iletir. Dolayısıyla, medya toplumdaki farklı grupların düşünce ve isteklerine yer vererek baskı gruplarının seslerini iktidara duyurulmasını sağlayan birer platform işlevi görürler. Liberal çoğulcu kuramın medyaya yönelik atfettikleri bu olumlu anlam, pek çok uzman tarafından eleştirmiştir. Bu eleştiriler temelde medyanın mesajları kitlelere objektif ve tarafsız olarak ileten bir araç olamadığını, medyanın içinde bulunduğu ekonomik, siyasi ve toplumsal yapılardan bağımsız bir şekilde hareket edemeyeceklerini ileri sürerler. Bizce medya ne liberal kuramın belirttiği gibi toplumdaki mevcut durumu olduğu gibi yansıtan bir ayna ne de tamamen siyasal ekonomik toplumsal yapıların etkisi altında bulunan ideolojik bir araçtır.(İnal, 1996:115) Günümüzde medya, görece özerk kar güdüsü ile hareket eden kuruluşlardır. Bu tespitin konumuz açısından anlamı, medyanın terör eylemlerini haber haline getirirken görece özerk yapısı nedeniyle bağımsız hareket edebileceği, bu nedenle medyanın oto kontrolünün bu haberlerin sunumunda son derece önemli olmasıdır.

Çalışmanın son bölümünde, kitle iletişim araçları ve terör ilişkisi ele alınmaktadır. Terör olaylarının medyada yer almasının kitleler üzerindeki önemini vurgulamak amacıyla öncelikle, kitle iletişim araçlarının bireylerin hayatında ne kadar büyük bir yer kapladığı gösterilmeye çalışılmaktadır. Medyanın kitleler üzerindeki etkisi ortaya konulduktan sonra, terör eylemlerinin medya açısından niçin haber değeri taşıdığı ortaya konulmaya

çalışılmaktadır. Buna göre; terör eylemleri beklenmedik bir olay olması, olumsuz bir haber niteliği taşıması ve halkın merakını uyandırması açısından medyada yer alır.

Terör olaylarının medyada niçin yer aldığını inceledikten sonra bu olayların ne şekilde ve ne sıklıkla medyada yer bulduğu incelenecektir. Medya genellikle terör olaylarının duygusal boyutlarını ön plana çıkararak verme eğilimindedir. Medyanın terör eylemlerini bu şekilde sunmasının nedeni genellikle ticari güdülerle hareket edip daha fazla izlenme / okunma kaygısıdır. Medyanın terör eylemlerini sansasyonel, görselliği ön plana çıkaran bir şekilde sunması, teröristlerin medyayı kullanması sorununu da beraberinde getirmektedir. Çalışmamızın bu noktasında, Ortodoks görüşlerin medya ve terör ilişkisi hakkındaki görüşlerine yer verilmekte ve sonuç olarak medyanın terör eylemlerini niçin haber yapması gerektiğini ele alınmaktadır.

Ortodoks görüşler terör eylemlerinin ortaya çıkışında medyayı baş sorumlulardan biri olarak gösterir. Bu yaklaşıma göre; terör eyleminin doğasında kurbanlar üzerinden kitleleri etkileme amacı bulunduğundan medya teröristlerin bu amacı gerçekleştirmesine yarayan stratejik bir unsurdur. Kısaca ifade etmek gerekirse, Ortodoks görüşler terör eylemleri haber haline getirilmez ise eylemin varoluş amacı ortadan kalkacağı için bir süre sonra terör eylemlerinin de ortadan kalkacağı argümanını savunurlar. Bize göre terörizmin tarihi siyasi boyutlarını göz ardı edip, eylemin kaynağı olarak sadece medyayı göstermek terörizm olgusunu basite indirgemek olacaktır. Ortaya çıkışı kitle iletişim araçlarından daha eskiye dayanan terörizm olgusunu öncelikle içinde bulunduğu sosyal, ekonomik ve politik şartlar içerisinde değerlendirilmelidir. Bununla birlikte terör eylemlerinin haber haline getirilmemesi bazı durumlarda olumsuz sonuçlara yol açabilir. Kimi durumlarda dedikodu gazetesinin oluşturacağı panik ve korku ortamı medyanın olayı duyurmasından çok daha olumsuz sonuçlara yol açabilir. Bizce medya ve terör ilişkisinde önemli olan eylemin hiçbir şekilde yayınlanmamasından ziyade eylemin kamu yararına uygun sorumlu yayıncılık anlayışıyla kamuoyuna duyurulmasıdır.

Teorik olarak medyanın terör eylemlerini niçin kamuoyuna duyurması gerektiğinin altını çizdikten sonra, tezimizin son bölümünde 15 ve 20 Kasım 2003 tarihlerinde İstanbul'da meydana gelen terör eylemlerinin televizyon ekranlarına ve basına ne şekilde yansıdığı incelenmektedir. Medyanın bu eylemleri haber haline getirirken özensiz ve sağduyudan uzak bir yayıncılık anlayışı ile hareket ettiği belirtildikten sonra medyanın terör

haberlerini sunarken belirli bir oto kontrol mekanizmasını uygulamasının önemi vurgulanmaktadır. Son olarak, teröristlerin medyayı kullanmalarının önüne geçilmesi açısından terör eylemlerinin medyada ne şekilde sunulması gerektiğine dair bazı öneriler getirilmektedir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Çalışmamız genel olarak terör eylemlerinin medyada ne şekilde yansıdığını inceledikten sonra, bu eylemlerin medyada sansasyonel bir biçimde yer almasının yarattığı olumsuz sonuçları irdelemektedir. Medyanın terör eylemlerini sansasyonel, görüntü ağırlıklı ve olayın duygusal boyutunu ön plana çıkaracak bir biçimde haber yapmaması gerektiğinin altını çizmeye çalışan bu çalışma, 15, 20 Kasım 2003 İstanbul saldırılarının medyaya ne şekilde yansıdığını incelemektedir.

Çalışmamız söz konusu terör eylemlerinin teröristlerin beklentileri doğrultusunda haber yaptıklarını ortaya koyduktan sonra, terör eylemlerinin niçin sorumlu bir yayıncılık anlayışıyla verilmesi gerektiğini göstermeye çalışır. Çalışmamızın sonunda medyanın terör eylemlerini ne şekilde haber yapması gerektiğine dair bir dizi önerilere yer verilmektedir.

Medya ve terör ilişkisinin farklı boyutlarını incelemeye çalışan araştırmamızda terör eylemlerinin medyaya yansıma biçimini ortaya koymak ve teröristlerin medyadan beklentilerini göstermek amacıyla yoğun bir literatür taraması yapıldı. Yerli ve yabancı literatürdeki kaynaklar tarandıktan sonra medyanın terör haberlerini ne şekilde sunması gerektiği ortaya kondu. Çalışmamız incelediğimiz örnek olay olan 15, 20 Kasım 2003 İstanbul saldırılarının medyaya ne şekilde yansıdığını incelemek amacıyla konuyla ilgili Nezih Orhon tarafından yapılan içerik analizine yer vermektedir. Ana haber bültenlerinin olayla ilgili görüntü analizini yansıtan bu içerik analizine yer veren çalışmamız olayın Türk basınında yansımalarını incelemek amacıyla gazete başlıklarına ve olayla ilgili fotoğrafların betimlemesine de yer vermektedir. Bu bakımdan bu çalışmanın sadece televizyon haberlerini değil, konuyla ilgili basında çıkan terör haberlerini de incelediğini söyleyebiliriz.

Yapılan terör haberlerini ayrıntılı olarak incelemek amacıyla televizyon kanallarından olayla ilgili görüntüler talep edilmiş ancak bu isteğimiz ilgili medya kuruluşları tarafından geri çevrilmiştir. Bu durum araştırmamızın daha kapsamlı bir biçimde gerçekleştirilmesine engel olmuştur. Araştırmamızı sınırlayan bu olumsuz durumu aşmak amacıyla olayın medyada yansıması ile ilgili internetde çıkan haberlere yer verildi.

1.TERÖRİZM KAVRAMI

1.1 Şiddet

Şiddetin terör ile ne gibi bir bağlantısı olduğunu ve terör ile şiddet arasında ne gibi farklar olduğunu ortaya koymamız, terör kavramını daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. Herşeyden önce şiddet terörün vazgeçilmez bir unsurdur. Ancak adi şiddet ve terör kavramındaki şiddet birbirlerinden çeşitli noktalarda farklılık gösterirler. Bu farklılıkları açıklamadan önce, şiddet tanımlarına değinip kapsamlı bir şiddet tipolojisi yaptıktan sonra, terör olgusundaki şiddetin özelliklerini vermek kavramsal bulanıklığa düşmemek açısından daha yerinde olacaktır.

Şiddet sözcüğünü etimolojik açıdan incelediğimizde dilimize Arapça'dan geçmiş olduğunu görürüz. Kamus-ı Türki'ye bakıldığında şiddet sözcüğü sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma anlamlarına gelmektedir. Şedid kelimesi ise sert, katı ve şiddetli anlamında kullanılan bir kelimedir.(Ünsal, 1996: 29) Türk Dil Kurumu sözlüğünde şiddet “karşıt görüşte olanlara inandırma ya da uzlaştırma yerine kaba kuvvet kullanma, şiddet göstermek ise kaba kuvvet kullanmak” anlamlarında kullanılıyor. Ali Püsküllüoğlu ise Türkçe sözlüğünde şiddeti “karşıt tutumda, görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma, sert davranma sertlik” anlamlarında kullanıyor. Fransızcada “Violence” karşılığı olarak kullanılan şiddet kelimesi;

“Bir kişiye güç veya baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yaptırmak ya da yapmak; şiddet uygulama eylemi, zorlama, saldırı, kaba kuvvet, bedensel ya da psikolojik acı çektirme ya da işkence, vurma, yaralama olarak da tanımlanmaktadır” (Ünsal, 1996 : 29).

İnsanlarda şiddet kullanma, kanuna uymamak, kişiye zarar vermek, hakaret etmek, onurunu kırmak, sükunet ve huzura son vermek birinin hakkını çiğnemek, bireyin canına, malına zarar vermek için bir takım yıkıcı faaliyetlerde bulunmak, aşırı derecede öfke ifade etmek vb. şeklinde kendini gösteren davranışlarda şiddet olarak karşımıza çıkar (Erten ve Ardalı, 1996: 143).

Şiddet sözcüğü çok geniş kullanım alanları içermektedir. Oxford English Dictionary şiddet kelimesinin karşılığı olarak şu anlamlara yer vermiştir; “bedene zor kullanma”, “bedensel zedelenmeye neden olma”, “kişisel özgürlüğü zor yoluyla kısıtlama”, “bozma ya da uymama”, “rahatça gelişmesini ya da tamamlanmasını engellemek üzere bazı doğal

süreçlere, alışkanlıklara, vb. yersiz kısıtlamalar getirmek”, “kişisel duygularda sertlik” ve “tutkulu davranışlara başvurma” (Hobart, 1996:52).

Bütün bu tanımlara bakacak olursak şiddet kelimesinin geçmiş kullanım alanlarına göre çeşitlendiğini, sadece fiziksel zarar verici eylemlerin değil, aynı zamanda psikolojik açıdan zarar verecek eylemlerinde şiddet kavramı içerisinde dahil edildiğini görüyoruz. Yine bu anlayışa paralel olarak Yves Michaud “Şiddet” (Violence) adlı eserinde şiddet olgusunun sadece fizikî bir olgu olmadığını aynı zamanda psikolojik boyutunu da göz ardı edilmemesini yapmış olduğu şiddet tanımında ifade eder.

“Bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya birkaçı doğrudan veya dolaylı, toplu ya da dağınık olarak, diğerlerinin veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya törel, ahlakî/moral/manevi bütünlüğe veya mallarına, simgesel ve sembolik ve kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranırsa, orada şiddet vardır” (Michaud’ tan aktaran Ünsal, 1996:30).

Görüldüğü gibi şiddet dar bir biçimde yorumlanacak olursa; sadece bedene, mala karşı yapılan eylemler bu fiilin kapsamına girecek dolayısıyla bireylerin psikolojik, manevi deformasyonları göz ardı edilecektir. Kimi uzmanlar ölçülebilir ve tartışma götürmez tek şiddet türünün fiziksel şiddet olduğunu iddia etseler de (Schelesinger, 1993: 33) çağdaş toplumlarda sadece fiziksel zararların değil, psikolojik ve manevi tahribatlarında cezalandırılması yönünde eğilim; şiddeti geniş anlamda ele almanın gerekliliğinin bir göstergesidir. Özellikle terör eylemlerinde yaşanan şiddet olgusu sadece kurbanlarına yönelik fiziksel şiddeti içermez. Terör eylemleri kurbanları üzerinden toplumun geri kalanında psikolojik bir etki uyandırmayı amaçlamaktadır. Bu açıdan ele alındığında şiddet olgusu sadece hareketi değil, aynı zamanda tehdit ve korku duygularını da içine alır.

Şiddetin kaynağını açıklamaya çalışan görüşleri iki temel grup altında inceleyebiliriz. Bunlardan birincisi şiddetin temelde psikolojik bir olgu olduğunu belirtip, şiddetin güdüler ve duygulanımlar sonucu ortaya çıkan psikolojik bir tepki olarak ele alan görüşlerdir. Bu görüşü savunanlar sosyal faktörleri genelde mevcut şiddet eyleminin kaynağı olarak görmekten ziyade onun etkisini artıran dış uyarıcılar olarak değerlendirirler. Şiddet olgusunu sosyal nedenlere bağlayan görüşler çok çeşitli olmakla birlikte her biri farklı bir toplumsal neden üzerinde yoğunlaşırlar.

Şiddeti temelde psikolojik bir olgu olarak değerlendiren en önemli yaklaşımlardan biri de Freud'a aittir. Freud ünlü eseri "Psikanalizin Temelleri" (An Outline of Psychoanalysis) adlı kitabında bütün etkinliklerin, davranışların temel sebebi olarak içgüdüyü görmüştür. Bu yaklaşıma göre; beyin geribildirim (feedback) sistemi sayesinde kurduğu hata-doğru döngüsüne uygun olarak algılanan izlenimlerle gerçek arasında mümkün olan en yakın uyumu gerçekleştirir (Erten ve Ardalı, 1996:145). Bu bakımdan İçgüdü Freud'a göre biyolojik sistemimizdeki geri bildirim tarzları ve şekilleridir. Freud, saldırganlığın kaynağı olarak ölüm iç güdüsünden bahseder ve insanın kendisine veya başkalarına zarar verme davranışını bu içgüdüsel davranışa bağlarlar (Fromm, 1993:35).

Freud ölüm içgüdüsünü yaşam içgüdüsünün karşısında görür ve bireyin yıkıcılığını onun ilkel, cansız haline geri dönmeye çabalamasına bağlar. Üstelik yıkıcılığın kökeni olarak gördüğü bir iç güdü doğuştan gelen biyolojik bir uyarımdır (Megargee ve Hokanson, 1970:11). Freud'un saldırganlık ile ilgili temel varsayımını özetlersek; o, insanın kendisini ve başkalarını yıkıma uğratmaya yönelik bir dürtünün etkisi altında olduğunu iddia eder. Saldırganlığı temelde dürtülere gösterilen bir tepki olarak değil, insanın organizmasının sonucu ortaya çıkan sürekli bir uyarım olarak algılar (Fromm, 1993:35). Freud'un saldırganlık ve bunun kaynağı ile ilgili görüşleri eleştirilere maruz kalmıştır. Herşeyden önce saldırganlığın sadece biyolojik, içgüdünün davranışlar üzerine yansması sonucu oluşan hareketler zinciri olarak yansıtılması eleştirilerin odak noktasını oluşturmaktadır. Bu eleştirilere göre insan sadece fiziksel gereksinimlerin esiri olmayıp doğuştan itibaren uyarı açlığı içerisinde çevresiyle iletişim kurmaya yönelik eylemler içerisinde (Erten ve Ardalı 1996:146). Saldırganlık, salt içten gelen, biyolojik uyarılardan kaynaklanmaz. İnsan çevresinden aldığı uyarıcılara tepki gösterir. Dış etkenler bireyin hareketlerini gözden geçirmesine ve uyarıcılara tepki vermesine yol açar.

Şiddetin içgüdüsel bir davranış olduğunu iddia eden bilim adamlarından biri de Konrad Lorenz'dir. Lorenz hayvan türlerini inceleyerek, saldırganlığın genelde türlerin hayatta kalmasını sağlayan, türlerin kalitesini artıran bir olgu olarak betimler. (Megargee ve Hokanson, 1970: 6) Hayvan türlerini incelediğimizde bu görüşü destekleyen çeşitli bulgulara ulaşabiliriz. Örneğin erkek koçların çiftleşme döneminde önce dişi koçlarla çiftleşmek için birbirleriyle rekabete girmeleri ve bu kavgayı kazananın dişi ile çiftleşmeye hak kazanması en dayanıklı olanın seçilmesi ve tür kalitesinin devamlılığı açısından fonksiyonel olduğu

görülür. Hayvan türleri arasında genellikle olumlu bir yönü bulunan saldırganlık içgüdüğü Lorenz’a göre insan türü açısından yıkıcı ve negatif etkileri olan bir dürtüdür. O bu durumun nedeni olarak doğuştan gelen saldırganlık içgüdüğüne bastırarak güdülerin hızlı teknolojik gelişime paralel olarak aynı oranda gelişmediğini gösterir. Saldırganlık içgüdüsel bir dürtü olduğundan, boşalımı için kendine bir araç arar ve herhangi bir dışsal nedenden şiddet eylemi gerçekleşebilir. Bu yüzden saldırganlık güdüsünü eğitimle veya hayal kırıklığının giderilmesi yoluyla ortadan kaldırmak mümkün değildir. Şiddetin azaltılması için yapılması gereken şiddetin boşalmasını sağlayacak uygun ortamlar yaratmak, rekabete dayalı aktiviteler ve sporlarla insanın bu boşalmasını sağlamaktır (Magerge ve Hokanson, 1970 :6).

Lorenz’ın şiddet hakkındaki görüşleri bu olguyu doğuştan gelen içgüdüsel bir eylem tarzı olarak kabul etmesi, dış etkenlere bağlı olmaktan ziyade içten gelen tepki kaynaklı davranış olarak betimlemesi şeklinde özetlenebilir. Hayvan davranışlarını gözlemleyen Lorenz dış uyarılım seviyesinin sıfıra indiği durumlarda bile hayvanların enerjilerini boşaltmak için kendilerine bir hedef koyduğunu belirtir.

“Kafeslerde tutulan ve sinir dozu yüksek, aile yaşantısı ile ayrıntılı biçimde ilgilenileceğimiz gökkuşağı levreği doğal şartlar altında düşman sınırlarında kolayca kızgınlığını boşaltabilecekken, kapalı ortamda eşini öldürebiliyor ” (Lorenz, 1996: 167).

İnsanda da saldırganlık davranışına içten gelen bir dürtü olarak gören Lorenz, dış etkenlerden ziyade bu dürtüden kaynaklanan içsel bir enerji olarak görür ve eğitimin şiddet eylemlerini azaltacağı görüşünü temelde eleştirir. Ona göre, şiddetin azalımı eğitime bağlı olan bir durum değildir.

Engelleme, şiddetin kaynağı olarak gösterilen eylemlerden biridir. Bu görüşü savunanlara göre şiddet, belirli davranışların engellenmesi sonucu ortaya çıkan bir tepki çeşididir. Buna göre saldırgan davranışlar her zaman için farklı düzeylerde ve alanlarda uygulanan engellemelerin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bu görüşün temsilcileri herhangi bir engelleme sonucunda hemen bir şiddet eylemiyle karşılaşacağımızı iddia etmezler. Saldırganlık ve şiddet eylemleri, engellenmenin sayısı, yoğunluğu ve hangi davranışa engel olduğu ile yakından ilişkilidir (Gunn, 1973:55). Buna göre insanın temel dürtülerinin engellenmesi sonucu ortaya çıkan tepkiler ile daha az öneme sahip dürtülerin engellenmesi sonucu ortaya çıkan tepkileri bir kabul edemeyiz. Birincisinde şiddet eyleminin gerçekleşmesi kuvvetle muhtemel iken, ikinci durumda herhangi bir tepki verilmeyebilir.

Engellenenin saldırganlıkta ne derece etkin olduğunu göstermek için kimi araştırmacılar tarafından uykusuzluk deneyi yapılmış ve deneklere sigara gibi ihtiyaçlarını da gidermeleri bu süre içerisinde engellenmiştir. Denekler gerçekten de bu süre içerisinde oldukça sert tepkilerde bulunmuşlardır (Gunn, 1973: 56). Bu deney basit ve sadece gözleme dayanan bir deney olmasına karşın engellenenin gerçekten de şiddet eylemlerinde önemli bir faktör olduğunu çarpıcı bir biçimde ortaya koyar. Aslında oldukça yoğun ve karmaşık ilişkilerin gerçekleştiği toplumsal yaşantıda pek çok şiddet eylemindeki engellemeleri kolayca tespit edemeyiz. Ekonomik sıkıntılar yaşayan, toplumsal engellemelerle karşılaşan bireyleri genellikle işledikleri şiddet eylemlerinde bu açıdan değerlendirmeden salt eylem üzerinden yargılarız. Bu açıdan değerlendirdiğimizde toplumsal hayatta farklı alanlarda meydana gelen engellemelerin önüne geçmek şiddetle mücadelede mesafe almamıza katkıda bulunacaktır.

Şiddet sadece biyolojik ve içgüdüsel bir davranış türü değildir. Şiddet patolojik durumların dışında büyük oranda dış uyarılara bağlı olarak gerçekleşen bir eylemdir. Herhangi bir şiddet eyleminin insanın doğasından kaynaklanan bir durum olduğunu genetik yapısında doğuştan itibaren programlanmış olduğunu söylemek bilimsel açıdan doğru bir sav değildir. Nadiren görülen patolojik durumlar dışında genler şiddete eğilimli bireyler oluşturmazlar (Düzgören, 1996: 38).

İnsan yaşadığı çevredeki kültürel değerlerin etkisi altındadır. Bu kültürel değerlere aykırı davrandığında çevresinden belirli tepki ve yaptırımlara maruz kalır. Çevresinden beklenen davranışları gerçekleştirdiğinde ise; tam tersi olarak toplumdan onaylanma ve destek görür. Sosyal öğrenme teorileri genellikle şiddete yol açan davranış kalıplarının nasıl öğrenildiği ve muhafaza edildiği üzerine yoğunlaşır. Bandura ve Walters, şiddetin güdülerden ziyade kültürel bir olgu olduğunu öne sürmüş ve aynı zamanda şiddet olgusunun çeşitli amaçlara ulaşmak için bir araç olarak kullanıldığını da ifade ederler (Megargee ve Hokanson, 1970: 34). Birey çocukluktan itibaren çevresiyle iletişim halindedir. Bu süreç içerisinde çeşitli davranış şekillerini çevresinden öğrenir ve amaçlarına ulaşmak için öğrendiği bu yollardan birini uygular.

“Çocuk öfkeyi de, kızgınlığı da, sevgiyi ve hoşgörüyü de evde görerek yaşayarak öğrenir... Kızgınlık, öfke gibi olumsuz duyguların nasıl dizginlendiğini, nasıl uygarca dışa vurulduğunu da evinde öğrenir. Saldırganlığını sınırlamayan bir baba, ya da öfke saçan bir anne çocuğuna ölçülü olmayı öğretemez.” (Yörükoğlu’ndan aktaran Bükler, 1992: 95)

Aslında şiddetin tek bir toplumsal nedeni yoktur. İşsizlikten, çarpık kentleşmeye, yoksulluktan medyanın aşırı şiddet gösterimine kadar pek çok faktör şiddetin ortaya çıkmasına ya da var olan şiddet dozajının artmasına neden olabilir. Şiddetin toplumsal bir olgu olarak belirli bir kültürel dayanağı olabilir. Daha açık olarak ifade etmek gerekirse bir toplumda şiddet kullanımı olağan ve beklenen bir davranış tarzı olarak onaylanabilir. Büker; şiddetin toplumsal dayanağı konusunda, yaşanan hızlı toplumsal değişim, kentleşme, anomi ve yabancılaşma gibi toplumsal olgu ve süreçlerin bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğinin altını çizer. Bu yaklaşıma göre, şiddeti tek bir neden ile açıklamak yerine onu birbiriyle karşılıklı etkileşim sonucu ortaya çıkan kompleks bir olgu olarak kabul etmenin gerekli olduğu savunulur. (Büker, 1992: 96)

Şiddet ne sadece psikolojik faktörlerin etkisi sonucu ortaya çıkan ne de tek bir sosyal nedene indirgenebilecek bir olgudur. Şiddeti içgüdüsel bir olgu olarak kabul etsek bile insanın doğuştan itibaren duygulanımlar yoluyla, çevresi ile ilişki kurduğunu öğrenmeye açık bir zihinsel yapı içerisinde dış uyarıcılara karşı tepki verdiğini gözardı edemeyiz. Bowlby'nin de belirttiği gibi bir bebeğin annesi ile duygusal bir bağ kurmasının nedeni açık değildir. Toplumsal hayat içerisindeki birey Freud'un öne sürdüğü gibi fiziksel gereksinimlerin basit bir esiri değildir. (Erten ve Ardalı, 1996: 146).

Toplumsallığa ve karşılıklı ilişkilere yapılan bu vurgu elbette şiddet olgusunun çok boyutlu bir biçimde disiplinler arası bir bütün olarak ele alınması gerektiğinin altını çizmektedir. Sadece sosyal nedenler değil bir takım fizyolojik nedenler de şiddet eyleminin gerçekleşmesinde etkilidirler. Doğuştan gelen bir takım fizyolojik özellikler, mesela; serotonin hormonu azlığı şiddet eğilimi gözlenen primatlarda ve ordudan aşırı şiddet kullandığı için atılan bazı askerlerde gözlemlenen bir olgudur. (Erten ve Ardalı, 1996: 145) Bununla birlikte bütün bu hormonal farklılıklar zaman içerisinde farklı sosyal koşulların bir sonucu olarak da ortaya çıkabilir. Şiddet eylemine yol açan ya da şiddet kullanımını artıran faktörlerden biride çevresel fiziki koşullardır. Bu yaklaşıma göre gürültü, kalabalık, sıcaklık gibi fiziki çevresel koşulların sonucu olarak şiddet eylemi ortaya çıkar. Yapılan deneyler aşırı gürültülü ortamın ve yüksek sıcaklıkların saldırgan davranışların ortaya çıkmasında belirli bir etkisi olduğunu göstermiştir (O'neal ve McDonald, 1976: 171-177). Ancak bu çevresel faktörleri şiddet olgusunun temel nedeni olarak göremeyiz. Sıcaklık, gürültü,

kalabalık gibi çevresel etkenler şiddet eylemini ortaya çıkarmaktan ziyade, şiddete eğilimi olan bireylerde bu davranış kalıplarının artmasına yol açar.

Görüldüğü gibi psikolojik, biyolojik, fiziksel ve sosyal faktörler şiddet olgusunun ortaya çıkmasında belirli bir etkiye sahiptir. Şiddeti tek bir boyutu ile alıp incelemek onun altında yatan sayısız nedeni görmezden gelmek anlamına gelecektir. Böyle bir yaklaşım şiddeti, kontrol altına almayı da zorlaştırır. Örneğin şiddetin altında yatan, ekonomik kültürel faktörleri değiştirmeden sadece güvenlik önlemlerini artırılması ile bir sonuç elde etmeye çalışmak onun kontrol altına alınmasında çok da verimli bir sonuç vermeyecektir. Bu açıdan terörizmle mücadele etmek istiyorsak onu farklı boyutlarıyla ele alıp bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirmemiz lazımdır. Bu bakımdan terörizmin şiddet tasnifi içerisinde nerede yer aldığını bilmek ve şiddetin bir türü olan terörizmin, şiddetin diğer çeşitlerinden farklılığını ortaya koymak onunla mücadele etmek açısından anlamlı olacaktır.

Şiddet patolojik durumlar dışında, diğer faktörlerin etkisine nazaran sosyal, kültürel ve terörizm örneğinde olduğu gibi siyasal bir olgudur. Şiddet eyleminin güttüğü amaçlar, eylemi gerçekleştirenlerin niteliği, eylemin yöneldiği kişiler ve eylemi gerçekleştirenlerin siyasi hedeflerin olup olmaması gibi kriterlere bakılarak farklı tasnifleri yapılmıştır.

Şiddet olgusunu özellikle şiddet eylemi gerçekleştiren kişinin eylemi belirli bir amaçla yapıp yapmadığına bakarak iki grup altında inceleyebiliriz. Birinci tür şiddet eyleminde, şiddet eylemini gerçekleştiren kişi bu eylemini herhangi bir amaç gütmekten gerçekleştirir. Bu eylemi gerçekleştiren kişi, kurbanlarından ya da kurbanlarını araç olarak kullanıp toplumdan, herhangi bir beklenti gütmeksizin şiddete yönelir. Genellikle patolojik vakalarda gördüğümüz bu eylem türünde kurbanlar rasgele seçilir ve bu eylem tipinde genellikle kurban değil, şiddet kullanımının getirdiği boşalım, bir anlam ifade eder (İnsel, 1992: 38).

Bilinçsiz şiddet olarak nitelendirdiğimiz bu eylem ruhsal bir rahatsızlık sonucu oluşan vakalarda gözlemlenir. Şiddet belirli bir amaca doğru yönelmişse kurbanlarından veya kurbanları üzerinden herhangi bir beklenti sonucu gerçekleşmişse orada bilinçli şiddetten söz edebiliriz. Bilinçli şiddetin, birinci tür şiddetten temel farkı; planlı, tasarlanmış bir şekilde yapılması ve amaçsız bir boşalımdan ziyade belirli bir hedefe yönelik gerçekleştirilen eylemler olmasıdır. Ergil, şiddeti benzer biçimde irade dışı şiddet, iradi

şiddet ve amaçlanmış şiddet başlığı altında inceler. Bu yaklaşıma göre eğer şiddet eylemi ya da tehdidi bilinçli bir seçim sonucu değilse ve önlenemeyen anormal bir ruhsal durum neticesinde meydana geliyorsa irade dışı şiddet eylemi söz konusudur. Amaçlanmış şiddette ise eylemin hem istenerek bilinçli olarak gerçekleştirilmesi hem de şiddet eylemi neticesinde oluşacak ruhsal bir etki ve bu eyleme tepki olarak oluşacak davranışlar beklenmektedir. Amaçlanmış şiddet örgütlü olmayı gerektirdiğinden ve belirli bir tepki beklenerek gerçekleştirildiğinden şiddet eylemleri içinde terörün en sık kullandığı şiddet türü de amaçlanmış şiddet türüdür. (Ergil, 1980: 4)

İnsel, özel şiddet ve siyasal şiddeti güttüğü amaçlar ve eylemin dolaylı olup olmaması kriterine göre birbirinden ayırır. Özel şiddet belirli bir amaç gözetmeksizin daha çok yüz yüze ilişkiler içerisinde vuku bulan ve şiddet uygulayanın şiddete maruz kalandan her zaman belirli bir davranış biçimi beklemediği zor kullanma biçimidir. Özel, şiddetde toplumsal yapı içerisinde günü birlik ve genellikle dolaysız olarak gerçekleşen şiddet eylemleri söz konusudur. (İnsel, 1992:39). Büyük şehirlerde sık olarak görülen kapkaç vakaları, kocanın karısına karşı uyguladığı şiddet, çeşitli hırsızlık ve gasp eylemlerini bu şiddet türü içerisinde değerlendirebiliriz.

Siyasal şiddeti özel şiddetten ayıran temel kriter şiddet eyleminin belirli bir siyasal amaç doğrultusunda gerçekleştirilmesidir. Şiddet eylemi sonucunda belirli politik amaçlar beklendiği için siyasal şiddetde esas hedef bireyler yerine siyasal kurum ve yapılardır. (İnsel, 1992: 39). Siyasal şiddet kendi içerisinde gerilla savaşından anarşizme, devlet teröründen ayaklanmalara kadar uzanan bir çeşitlilik gösterir. Tüm bu farklı şiddet türlerinin örgütlenme tarzı, yöneldiği hedefler, eylem stratejileri farklı olmasına karşın ortak olan nokta belirli siyasal değişiklikleri gerçekleştirme amacını taşımalarıdır.

Şiddetin temelde belirli bir engellenme sonucu oluştuğunu savunan görüşler, şiddeti fizyolojik ya da sosyal ve psikolojik gereksinimlerin bastırılması sonucu oluştuğunu iddia ederler. Bu yaklaşıma göre şiddet; klasik şiddet, temel ihtiyaçların engellenmesi sonucu oluşan açlık, temel insan haklarının engellenmesi ve daha üst ihtiyaçların engellenmesi sonucu oluşan şiddet olarak dört temel grupta incelerler. (Galtung, 1981)

Bu tasnife göre klasik şiddet bireye karşı direkt bir saldırıyı ve maddi yaralanmayı içerir. Açlık kavramı ise şiddetin tanımı gereği ele alınmıştır. İnsan bedenindeki tahribatı, şiddet olarak kabul edersek yapısal koşullardan kaynaklanan bir engellenme sonucu ortaya

çıkan, açlık durumu şiddet tasnifinin içerisinde yer alır. İnanç ifade özgürlüğü gibi insan haklarının baskılar sonucu engellenmesi de ayrı bir şiddet kategorisi olarak ele alınır. Bu parametre şiddetin sadece fiziksel değil, duygusal boyutunun da bulunduğunu vurgular. Son şiddet türü ise daha üst ihtiyaçların engellenmesi sonucu ortaya çıkar. Bu tasnifte dikkat çekici tarafı eylemi gerçekleştirenlerin amaçları, hedefleri ve stratejilerinden ziyade şiddete maruz kalan kurbanı ve onda yolaştığı tahribat derecesine göre sınıflandırma yapılmıştır. (Galtung, 1981: 88-89)

Şiddet olgusunu incelerken yapılan sınıflandırmalardan bir diğeri de eylemin toplu olarak, planlı bir şekilde gerçekleştirilip, gerçekleştirilmediğine bakılarak yapılan sınıflandırmadır. Buna göre yaralanma, tecavüz, cinayet, saldırı ve özel mülkiyetin ihlaline yönelik yıkıcı saldırılar özel şiddet kapsamında görülürken; iç savaşlar, devrimler, gerilla savaşları, siyasal tasfiyeler, soykırımlar, şiddet içeren grevler kolektif şiddet kavramında değerlendirilir (Schlesinger'den aktaran Karakaya, 1998: 8).

Şiddet olgusunu geniş anlamda ele alan Ünsal, dolaylı ve somut bir biçimde hissedilen çeşitli baskıları şiddet kategorisi içerisine dahil eder (Ünsal, 1996: 33). Yaptığı sınıflandırmanın bir özelliği de toplum için henüz suç sayılmayan ama bireylerin yaşamında bir tehdit unsuru oluşturan olguların da şiddet sınıflandırılmasına dahil edilmiş olmasıdır.

Tablo 1.1 Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi

Günümüz devletinde şiddet suçu kabul edilen	Birey ve toplum için tehdit oluşturan ancak henüz şiddet sayılmayan
I- ÖZEL ŞİDDET	
Cürümsel şiddet	Trafik korsanlığı (sarhoş, kasıtlı kural ihlali)
Bedensel : İsteyerek darp ve yaralama	Mala zarar (sindirmek korkutmak amacıyla)
Cinsel : ırza geçme (ama aynı anda yol açtığı hem bedensel hem de psikolojik yıkımı unutmamalıyım)	
Cürümsel olmayan şiddet İntihar (intihar ve intihar teşebbüsü) Kaza (Trafik kazası dahil, ama kişiden kaynaklı bir kasıt yok)	
II-KOLLEKTİF ŞİDDET	
Grup şiddeti Grubun bireylere karşı şiddeti : (Terör, medya terörü)	
Grubun kendi içinde şiddeti : (Aşiret kavgası, toplu intihar, örgüt kavgası)	
Grubun karşı gruba şiddeti : (Kan davası, aşiretler arası savaş, stadyum ya da taraftar kavgası, mafyalararası hesaplaşma, karşıt ayrımı)	
Grubun iktidara karşı şiddeti :	

Terör-siyasal ya da mafya terörü-, başkaldırı, sokak çatışması, iç savaş, genel grev, gerilla savaşı, ihtilal)	
Devlet şiddeti İktidarın birey ve gruplara karşı şiddeti - Devlet terörü : insan hakları ihlalleri, baskı, tek yanlı propaganda, soykırım, ırk ayrımı - Endüstriyel şiddet : iş kazalarının sıklığı, çalışma koşullarının sağlıksızlığı, yetersiz sağlık ve güvenlik koşulları, aşırı güdültü, tehlikeli işyeri-atom santrali, vb.	Kronik enflasyon, pahahlık, işsizlik Doğanın, tarihsel çevrenin tahribi sağlıksız kentleşme
Uluslararası şiddet En son kertede şiddet (Savaş)	Ulusların gücünün diğerleri üzerinde şiddete dönüşmesi (zorla peyk devlet konumuna sokma – Eski Sovyetler Birliği ve komşu sosyalist ülkeler örneği-, ham madde kaynaklarının denetimi, dış ticaret hadlerinde aşırı dengesizlik,askeri müdahale ve geçici işgal (ABD ve Granada).

Kaynak :(Ünsal, 1996:35)

Tabloda görüldüğü gibi Ünsal, şiddet olgusunu temelde özel ve kollektif şiddet olarak ele alır. Bu tasnife göre terör, kollektif şiddet kapsamı içerisinde değerlendirilir. Grupların bireylere ve gruplara karşı gerçekleştirdiği eylemleri ile devletin birey ve gruplara karşı gerçekleştirdiği eylemleri terör tasnifi içerisine alan Ünsal, terör olgusunun bütüncül ve nesnel bir yaklaşımla ele almıştır.

Geniş bir tipolojisi sunulan şiddet eyleminin konumuz itibariyle bizi ilgilendiren tarafı siyasal şiddet ve terördür. Bu bağlamda, özel şiddet çeşidi ile siyasal şiddet veya adi şiddet ve terörün ayrımını yapmak bu konuda yaşanabilecek anlam karışıklığına engel olacaktır. Ancak belirtmek gerekir ki; terör olgusu zorunlu olarak şiddet eylemini içinde barındırır. Terör şiddet eyleminden veya şiddet kullanımı tehdidinden ayrılmaz, sadece onun bir türevini oluşturur.

Özel şiddet ya da adi şiddet olarak adlandırılan saldırganlık türü kısa dönemli amaçlara ulaşmak için güç kullanımını içerir. Bu şiddet çeşidinde eylemi gerçekleştiren birey siyasal ve uzun dönemli hedeflere yönelmez. Siyasal şiddet ve terör kısa süreli amaçlardan ziyade uzun ve orta vadede toplumsal bir etki yaratıp, siyasal bir amaç elde etmeyi içerir. Adi şiddet de ise amaç; şiddetin yöneldiği kişiye zarar vermek veya onu ortadan kaldırmaktır. Şiddet eylemi, bizzat dolaysız olarak peşinde olduğu amaçlar uğruna kullanılır (Yayla, 1990: 340). Şiddet en genel anlamda zora başvurmaktır. Bu anlam itibariyle şiddet toplumsal ilişkiler içerisinde sık görülen, her gün yaşanan evrensel bir olgudur (Bozdemir, 1981: 525). Kısaca belirtmek gerekirse, özel şiddet siyasi bir hedef gözetmeyen daha çok yüz yüze ilişkiler içerisinde varolan ve şiddeti uygulayanın her zaman için şiddete maruz kalan bireyden davranışlarını değiştirmesini beklemediği bir zor kullanma biçimi olarak karşımıza

çıkar. (İnsel, 1992: 39) Bu özelliği itibariyle özel şiddet, siyasal şiddet ve terörizmden ayrılır. Zira özel şiddet kategorisine dahil olan eylemler gününbirlik olgular olarak yer alıyor olması ve şiddet uygulayan ve şiddete maruz kalanlar arasında aracı üçüncü şahısların olmaması yönüyle farklılık gösterir.

Siyasal şiddet kavramı amaçlanan hedeflerin siyasal olması dolayısıyla esas hedeflerin bireyler değil de siyasal kurum ve yapılar olması itibariyle özel şiddetten ayrılır. (İnsel, 1992: 39) Bu bağlamda siyasal şiddet ve onun bir türevi olan terörizmde kısa süreli hedeflere ulaşmak yerine, gerçekleştirilen şiddet eylemi ile yönetimin ya da siyasal kurumların tutumlarını değiştirmek amaçlanır. Siyasal yapılarda belirli değişikliklerin gerçekleşmesi için toplumsal tabandan destek bulmalıdır. Toplumsal desteğin olmadığı yerde siyasal yapılardan ciddi anlamda bir değişiklik beklenemez. Şiddet olgusunun toplumsal meşruiyet açısından bakıldığında siyasal şiddet ve terörizm arasındaki fark ortaya çıkar. Terörizmde şiddet veya zor kullanma toplumsal ve siyasal bir hedefe ulaşmak için bir araç konumundayken, siyasal şiddette ise geniş bir eylem kapasitesi ve toplumsal tabandaki destek söz konusudur (İnsel, 1992: 20). Kısaca belirtmek gerekirse siyasal şiddette uygulanan eylemin, hedeflere ulaşmada bir araç olarak kullanılırken; terörizmde şiddet eyleminin bizzat kendisi bir amaç konumuna geçer (İnsel, 1992 : 40).

Şiddet ve terör açısından eylemin meşruiyeti konusunda da belirgin farklar vardır. Şiddeti haklı göstermek için incittiğimiz, zarar verdiğimiz insanın yaptıkları kötülüklerden dolayı cezalandırılması gerektiği veya bize zarar verebilecekler ya da vermek istedikleri için bu davranışı hak ettikleri gibi bir mazeret öne sürülebilir. Terörü haklı göstermek için böyle bir savunma mekanizması geliştirilmez. Zira teröristler açıkça bizi tehdit etmezler ve kurbanlarından kişiler olarak bahsetmezler (Altuğ, 1995: 19). Teröristlerin dünya ile ilgili özel bir tasavvuru ve özel bir bilinci vardır. Terörizmde kurbanlar rasgele seçiliyor gibi gözükse de, belirli bir sembolik hedefte tesadüfen orada bulundukları için şiddete maruz kalırlar. Terörizmdeki şiddet eylemini tek başına değerlendirdiğimizde bu eylem bize mantıksız, bilinçsiz ve patolojik bir olgu olarak görülebilir. Oysa terörizmde kurbanlar toplumun geri kalanında bir etki yaratmak için kullanılan bir araçtır. Bu açıdan terörizmi sadece tekil eylem olarak değil, belirli bir amaca yönelik gerçekleştirilen planlı bir eylem olarak değerlendirmeliyiz.

Terörizm kavramına açıklık getirmek amacıyla onun siyasal şiddet ve adi şiddetten ayrılan yönlerini bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirecek, terörizmde şiddetin onu kullananın kişisel çıkarlarından ya da hırslarından doğan bir motivasyondan kaynaklanmadığını görürüz. Daha doğru bir ifade ile güçlüler şiddet eyleminin ortaya çıkmasında etkin olsa dahi, bu ideolojik yorumlarla perdelenir. (Karakaya, 1998: 19) Fromkin'in de ifade ettiği gibi sıradan bir katil, şiddeti yönelttiği kişinin ölmesini arzuladığı için kurbanını öldürür. Amaç, şiddet eyleminin yönelttiği kişiyi yok etmektir. Terörist ise, eylemlerinde insanları belirli bir etki yaratmak siyasal davalarına dikkat çekmek amacıyla öldürür. Kısacası cinayet teröristler için bir amaç değil, hedefine ulaşmak için kullandığı bir araçtır. (Karakaya, 1998: 19)

Terörizm diğer şiddet türlerinden planlı ve organize olarak gerçekleştirilmesi, gizliliği, sadece düşmana değil, masum sivillere yönelik olması, şiddeti siyasal eylem ve propaganda aracı olarak seçmesi, sınırlı veya global bir ideolojik amaca yönelmesi (Demirkent 1980: 13) ve kurbanlarına siyasi bir amaç uğrunda bir araç olarak şiddet uygulaması gibi unsurlarla ayrılır.

1.2 Anarşizm

Etimolojik açıdan incelendiğimizde anarşi kelimesinin eski Yunanca'dan gelen “-sız”, “-...-in isteği”, “-...-in yokluğu” ya da “-...-in olmaması” anlamlarını veren a ön eki ile “yönetici”, “şef”, “hükümden”, “komuta” anlamına gelen archos kelimesinin birleşmesinden oluşur. Yunanca anarchos ve anarchic kelimelerinin bu açıdan yöneticinin, hükümdarın olmadığı bir durumu ifade etmek kısaca belli bir hükmedenin olmadığı bir durumu belirtmek için kullanılıyor.

(<http://www.anarchy.bz.tc/anarsizm.htm> erişim tarihi 19.08.2004)

Türk Dil Kurumu sözlüğü incelendiğinde, anarşi kelimesinin siyasi ve idari kavramlardaki çözülme sonucu olarak devlet denetiminin kalmaması durumu, başsızlık anlamında kullanıldığını görüyoruz. Anarşizm kelimesi yaygın olarak düzensizlik, karmaşa, başı bozukluk ve kaos gibi olumsuz anlamlarda kullanılmaktadır. Toplumda meydana gelen kaos ortamı, otorite yoksunluğu çoğu zaman anarşizm kelimesiyle tanımlanır. Ancak anarşizm, belirli bir felsefi ve tarihi kökeni olan siyasal bir kavramdır.

Anarşizm kavramını yeterince irdeleyebilmek için öncelikle onun terör, şiddet gibi kavramlardan farkını belirtip, ikinci olarak bütünlüklü, tek boyutlu bir siyasal kavram olmayan anarşizmin esnek ve kaotik yapısını, onun düşünce çeşitliliğini ortaya koymamız gerekir. Zira bu düşünce farklılığı içinde kimi anarşistler aile kurumunun varlığını vurgulayıp, geleneksel üretim sistemini yüceltirken, kimisi öncelikle patriarkal aile yapısının ortadan kaldırmasını ve kominal bir yaşam tarzının gerekliliğini savunmuşlardır.

Anarşizme göre bir toplumda iyi, doğru ve dürüst olmak için kanunlara gerek yoktur. Yasa ve benzeri sınırlayıcılar insanları suç işlemeye zorlarlar. Dolayısıyla otorite, hiyerarşik kurumlar insanları daha ileriye götürmezler (Adıyaman, 1996: 1). Otorite, insanın özüne aykırı bireyler arasındaki eşitsizliğin kaynağıdır ve kendi öz varlığına yabancılaşmasını sağlayan bir olgudur. Bu sebeple anarşizm tamamen hükümet karşıtı, devlet karşıtı olmaktan ziyade hiyerarşiye karşı olan bir harekettir. (<http://www.anarchy.bz.tc/anarsizm.htm> erişim tarihi 19.08.2004)

Anarşizmi basit olarak bir devlete ve siyasi sisteme karşı bir hareket şeklinde değerlendiremeyiz. Anarşizm sadece mevcut hükümetlere, siyasi ideolojilere karşı olmaktan ziyade yöneten, yönetilen anlayışının yerleştirildiği, bireylerin üzerinde üstün bir güç olarak vurgulanan devletin varlığına karşı olan bir harekettir. Bu açıdan anarşizm basit bir muhalif hareket değil, devrimci özellikleri bünyesinde barındıran her türlü otorite ilişkisinin kaldırılması gerektiğini iddia eden bir akımdır.

Anarşist düşünürlere göre, anarşizm sadece felsefi bir yaklaşımı bünyesinde barındıran bir alan değil, bir toplumsal durumu insan özüne, uygun bir yaşantıyı ifade eden bir yaşam biçimidir. Brian Moss anarşizmin bu anlayışını açık bir şekilde şöyle özetlemiştir.

“Anarşi terimi Yunanca’dan gelmektedir, ve temel olarak ‘yöneten (ing.ruler) olmaması’ anlamına gelir. Anarşistler hükümet ve zorlayıcı yetke (otorite) biçimlerini, tüm hiyerarşi ve tahakküm biçimlerini reddeden insanlardır. Bu nedenle onlar Meksikalı anarşist Flores Magon’un ‘karanlık kutsal üçlü’ olarak adlandırdığı ...devlet, sermaye ve kiliseye... karşı çıkarlar. Anarşistler böylece hem devlete hem de kapitalizme ve de tüm dinsel yetke biçimlerine karşı çıkarlar. Ama anarşistler aynı zamanda da çeşitli araçlarla anarşi durumunu; yani zorlayıcı kurumların olmadığı bir merkezlesizleşmiş toplumu, gönüllü birliklerin federasyonu aracılığıyla örgütlenecek bir toplumu kurmayı veya ortaya çıkarmayı amaçlar”

(<http://www.anarchy.bz.tc/anarsizm.htm> erişim tarihi: 19.08.2004).

Anarşi kelimesine yüklenen kargaşa, kaos, düzensizlik gibi olumsuz anlamlar anarşist teorisyenler tarafından reddedilir. Onlara göre anarşizm belirli bir toplumsal yapıyı gerçekleştirmeyi hedef alan bir düşünce sistemidir. Bu bağlamda anarşizme ulaşmak için mevcut siyasi, idari, ekonomik yapıları, ortadan kaldırmak gerekecektir. bu açıdan anarşi belirli bir düşünce sistemine geçmek için geçici şiddet kullanımını içeren bir eylem tarzıyken; anarşizm sosyal düzeni sağlama ve ideal bir toplumu dizayn etmeyi hedefleyen siyaset kuramıdır.

Anarşi sözcüğüne olumlu anlamda sahip çıkan ve yeniden tanımlayarak bir toplumsal düzeni ifade etme anlamında kullanan ilk düşünür, Proudhon'dur. Anarşizm kelimesi Proudhon'a göre sadece devletsizlik durumunu ifade etmek için kullanılmaz. Anarşizm; merkeziyetçiliğin yerine, ademi merkeziyetçiliği ve federalist bir yapının geçerli olmasını savunur. Ayrıca bireysel özgürlüklerin yanında toplumu da güvence altına alacak zorunlu kurum ve kuruluşların sayısının azaltılarak bunlardan sadece çok gerekli görünenlerin sınırlı bir şekilde işler hale getirilmesini de öngörür (Cantzen, 1994: 43). Proudhon kendi karşılıklı özgürlüklerine saygılı insanlar arasındaki tek ilişki olarak bireylerin kendi özgür ifadeleriyle yapılan ve onun yarattığı yükümlere dayanan ilişkiyi görür. Bu ilişki anlayışı içerisinde devlet kendine özgü olan ve dolayısıyla bireylerin gücü dışında kalan hukuksal normları temel alarak kurulduğundan meşruiyetini böyle bir toplumsal zeminde yitirecektir (Arvon, 1979: 54). Proudhon bireylerin özgür ifadelerine dayanmayan her türlü ilişkiyi onun özüne ve gelişmesine mani olan bir engel olarak görür. İnsanları çeşitli yasalar yoluyla ve otorite ilişkileri ile örgütlemek onun gelişimine katkıda bulunmaktan çok zarar verecektir.

Proudhon, Rousseau'cu toplum sözleşmesi kavramına dayanan merkezi devlet anlayışına eleştiriler yöneltmiştir. Ona göre toplum sözleşmesi bir varsayım ve metafordan ibarettir Bu anlayış eşitsizliği meşrulaştırıp mülkiyeti kutsallaştır (Gönül, 2003: 22). Eşitliğin olmadığı bir toplumda mülkiyetin hırsızlık olduğunu vurgulayan Proudhon aynı zamanda üretim araçlarının kollektif mülkiyetine de karşı çıkıp, bu toplumsal birlikteliğin insan özgürlüklerine darbe vuracağını belirtmiştir (Gönül, 2003: 23). Çözüm olarak, çalışan kişinin ürettiği mal üzerinde kayıtsız, şartsız bir hakkı olması gerektiğini ancak, üretim araçlarının müşterek olması gerektiğini belirten Proudhon; mülkiyet kavramı yerine sahiplik kavramını önermiştir (Arvon, 1979: 53). Mülkiyet kavramını hırsızlık olarak görüp, bunun

yerine sahipliği öneren Proudhon toplum sözleşmesi yerine de bireyler arasında özgür sözleşmeyi ortaya atıyordu. Böylece, toplum merkezi bir devletin kontrolü altında otoriter kurumlar aracılığıyla yukarıdan aşağıya örgütlenmeyecek, özgür sözleşme vasıtasıyla federatif ve ademi merkeziyetçi bir yapı meydana getirecekti. (Gönül, 2003: 23)

Anarşizmin öncülerinden biri olan Proudhon'un bu ilkeleri, belirli bir düşünce temelinin tohumlarını atmış olsa da kendisinden sonra anarşizm sistematik bir düşünce bütünlüğü yerine çok farklı görüşleri bünyesinde barındıran kaotik bir yapıya bürünmüştür. Bu farklılık, anarşizmin otorite karşısındaki tutumundan ve belirli düşünce kalıplarını dikte etmenin insan özgürlüğüne indirilen bir darbe olacağı onun kendi öz varlığına zarar vereceği düşüncesinden kaynaklanır. Bu yapı içerisinde pasifizmden antimilitarist görüşlerden, her türlü şiddeti kınayan bir tutumdan, nihilizme kayıp nedensiz, amaçsız şiddeti onaylayan, yıkıcı eylemler anarşizm kavramı içerisinde yer almışlardır. Bu düşünce çeşitliliği içerisinde anarşizm ortak addedilebileceğimiz amaçları şunlardır :

- Sınıf ve tabakaların kaldırılması
- Devletin mevcut mekanizmasının yok edilmesi
- Irkçılığa ve sömürgeciliğe aracı olan yapılara ve bunların her türüsüne karşı mücadele.
- Egemenliğin meşru aracı olan kurumların kaldırılması ve bunların yerine rasyonel bir eğitim sisteminin oluşturulması, insanca bir bilim merkezi olan özgür okulların tesis edilmesi.
- Sermaye ve devletin egemenlik simgesi olan militarizmin ortadan kaldırılması.
- Özel mülkiyetin ortadan kaldırılması insanların meta yerine konulmasının önüne geçilmesi.
- Kendi sanat ve müziği ve kendi yaşam şekli ile özgür bir kültür oluşturulması (Tüzen, 1995: 12)

Görüldüğü gibi anarşizmin amaçlarının gerçekleştirilmesi toplumsal, siyasal ve ekonomik alanda köklü değişikliklere gidilmesi ile mümkündür. Bu amaçları hayata geçirmek isteyen her hareket mevcut düzen ve onun araçları tarafından bastırılmaya

çalışılacaktır. İşte bu noktada anarşizm, şiddet kullanmayı içeren politik bir hareket halini alır.

Konumuz açısından ele alırsak, anarşizm yıkıcı kökenlerini aydınlanma döneminde ortaya çıkan, Fransız ihtilali ile doruk noktasına ulaşan bireycilik felsefesinden alır (Arvon, 1991: 10). Bu anlayışın bir yansıması olarak, kimi anarşist düşünürler bireyin kendisinden başka hiçbir üstün güç tanımayıp, onun kendisini gerçekleştirebilmesi için her türlü kısıtlamaya karşı olduklarını belirtmişlerdir. Örneğin; düşünceleri “bireyci anarşizm” olarak adlandıran Stirner’e göre, toplumsal ya da ahlaki herhangi bir ilke ve örgütlenmeye gerek yoktur. Herkes kendi egosunun sesini dinlediğinde ara sıra çatışmalar yaşansa bile, bireylerin yan yana ve işbirliği içerisinde yaşamaları kendi çıkarlarına daha uygun düşecektir (Gönül, 2003: 8). Bu bağlamda Stirner’in düşüncesi ve onun bu çizgisini takip eden düşünürler eylemsel alanda devlet ve benzeri otoriter kurumların tasfiyesi için şiddet eylemlerini onaylar gibi görünmektedirler. Bu çeşitliliği içerisinde bireyi mutlaklaştırıp onun üzerinde her türlü ahlaki ve toplumsal baskıyı reddedip, bütün değer yargılarını, toplumsal kuralları dışlayan yönü konumuz olan terör kavramı ile ilişkilidir. Bu çeşit bir anarşizm, her türlü kısıtlayıcı, sınırlandırıcı düzenlemelere karşı olduğu için örgütlenmenin ve sosyal düzenin karşısındadırlar. Bu bağlamda, bu felsefi temellere sahip anarşist hareket vandalizme kadar uzanan bir dizi şiddet eylemlerine başvurulabilir. Bu noktada amaç, toplumsal düzeni ortadan kaldırmak için her türlü yıkıcı eylemi meşru görüp düzeni yıkmaya çalışmaktır.

Anarşist hareketler, bu noktada terörist eylemlere paralellik gösterdiğinden toplumda oluşan intiba nedeniyle benzer biçimde algılanabilirler. Birbirleriyle çok sık karıştırılan ve aynı anlamda kullanılan terör eylemleri ile anarşist hareketler arasında belirgin farklılıklar vardır. Her şeyden önce teröristler, şiddet eylemlerini amaçsız, salt zarar verme güdüsüyle gerçekleştirmezler. Teröristler öncelikle belirli bir plan dahilinde hareket edip, eylemlerinin etkisini maksimize edecek sembolik hedeflere yönelirler. Nihilizme kayan bazı anarşist hareketler ise rasgele ve bilinçsiz bir Vandalizm ile önüne gelen her türlü hedefi yok etmeye yönelebilir. Terörizmde ise kurbanların seçimi rasgele yapılmış gibi gözükse de, kurbanlar tesadüfen orada bulunmuş olduklarından dolayı şiddet eylemine maruz kalmış olsa da seçilen hedefler hiçbir zaman rasgele ve bilinçsizce yapılan seçimler değil belirli bir simgesel anlamı olan ve sansasyonel etki uyandıracak eylemlerdir. Bu bağlamda terörist

eylemlerin amaçsız şiddet eylemlerinden ziyade belirli bir etkide bulunmayı hedefleyen bilinçli şiddet eylemleridir.

Özdağ anarşizm ve terör ayrımını şu şekilde ortaya koyar.

“Anarşizm, devletsizlik ideolojisini savunan ideolojik bir yaklaşımdır. yani anarşizmde terörizmi eş anlamlı tutamayız. Bunlar farklı konseptler. Anarşizmin fikri ve felsefi tanımı vardır. Devleti, kötülüklerin ve şiddetin anası olarak kabul eder. Bütün kötülüklerin ortadan kaldırılmasını da devletin ortadan kaldırılmasına bağlar. Yani burada geçici bir şiddet kullanımı söz konusudur... Oysa terörizm bütün ideolojilere uygulayabilirsiniz. Bütün ideolojiler terörizmi bir araç olarak kullanabilirler”

(<http://www.diyanet.gov.tr/diyanet/tem99/kapgun4.htm> erişim tarihi 19.08. 2004).

Bu açıdan ele aldığımızda anarşizm, şiddet kullanımının geçici olması belirli bir toplum düzeni kurma adına gerçekleştirilmesi amacıyla geçici bir şiddet kullanımı öngörür. Oysa terörizmin amacı halkta, toplumda güvensizlik duygusu, panik duygusu yaratılarak siyasal kurumların kararlarının etkilemeye yönelik olabilir. Terörist eylemlere girişecek örgütler, şiddet eylemini yöneltecekleri hedefleri titizlikle seçer ve toplumdaki güvensizlik, panik halini körüklemek adına özel simgesel eylemlerde bulunurlar.

Anarşizm ve terörizm arasında şiddet kullanımı açısından bir diğer fark, eylemlerini gerçekleştirdikleri kişi ve kurumlar bakımından ortaya çıkar. Anarşizmin hedefi otorite ve güç kullanımının kaynağı olan resmi kurumlar iken terörizmde amaç siyasal kurumların kararlarının etkilemek olsa da masum sivil halkı toplumda infial yaratması bakımından hedef olarak seçebilir.

1.3 Terörizm Tanımı

Akademik dünyada terör ve terörizm üzerinde çalışanların herhalde konu ile ilgili okudukları materyallerde en çok karşılaşacakları konu, terör ve terörizm kavramlarının tanım sorunu ve özgürlük savaşı, terörist ayrımı konusundaki muğlâklıklara yapılan vurgulardır. Akademik çalışmalarda yöntem gereği yapılan kavramların tanımlaması ve belirli bir teorik çerçevede bu kavramların kullanılması süreçleri söz konusu çalışma terör ve terörizm ile ilgili bir konu olunca hayatiyet kazanır. Zira terör ve terörizm kavramlarının aşırı subjektivizmden kurtarılması kişilere, ideolojilere, devletlerin bakış açılarına göre terör tanımının yapılmasının önüne geçilmesi ortak, herkesin kabul ettiği objektif bir terör ve terörizm tanımının gerekliliği terör ve terörizm ile mücadele etmek açısından son derece önemlidir.

Terör konusunda çalışmaları bulunan Schmidt ve Jongman yapmış olduğu araştırmada 1836 ile 1989 yılları arasında terörizm anlatmak için 109 farklı tanım yapıldığını belirtmiştir. Bu tanımları sayısal olarak inceleyip, tanımlarda ortaya çıkan unsurları değerlendirdiğimizde karşımıza şöyle bir tablo çıkar.

- Şiddet, güç kullanımı tanımların yüzde 83.5'inde
- %65'inde politik ifadesi
- %47'sinde tehdit,
- %41,5'unda psikolojik etkiler ve kaçınılmaz tepkiler
- %37,5'unda tam açık olmayan hedefler ve maruz kalan
- %32'sinde planlanma, sistematik düzenli, amaçlı eylem
- %30,5'ında strateji, çarpışma, taktik yöntemler ifadeleri yer almaktadır

(Schmidt ve Jongman, 1988: 5).

Bu tanımlardan anlaşılacağı gibi terör ve terörizm kavramları oldukça kompleks, çok boyutlu olarak incelenmesi gereken bir olgudur. Her tanım terör ve terörizm kavramlarının belirli bir boyutunu öne çıkarıp, bu doğrultuda terör ve terörizmin bazı özelliklerini asli, diğer bazı özelliklerini ise tali olarak nitelendirmektedir. Terör ve terörizm kavramlarında ortak bir tanıma ulaşılamaması nedeniyle, terörü önlemek ve uluslararası boyutlarda onunla mücadele etmek güçleşmektedir. Her ülkenin, her ideolojinin, kendi stratejilerine ve çıkarlarına göre terör tanımlaması yapması ve bu doğrultuda hareket etmesi, bu konuda oluşan anlam bulanıklığının bir nedenidir.

Bu noktada terör konusu ile ilgilenen sosyal bilimcilere düşen görev, tüm bu subjektif yaklaşımlardan kurtularak terörün objektif bir şekilde tanımlanması konusunda çalışmalarda bulunup ampirik alanda yaşanan olaylara, tartışmalara bu nesnel, bilimsel tanımın ışığı altında çözüm getirebilmektir. Bu gerçekleştirilirken, terörizmin tanımlanması konusunda çözümlenmesi gereken sorunları bilmemiz gerekir. Ortak bir tanıma ulaşmak için öncelikle;

- 1) Terörizm ve siyasal şiddetin diğer türleri arasındaki sınırları ortaya koymak.
- 2) Terörizme karşı koyma ile devlet terörünü birbirinden ayırmak,
- 3) Terörizmi basit suçlardan, tarafların rızası ile gerçekleşen savaş halinden ve akıl hastalıklarından doğan şiddet eylemlerinden ayırmak,
- 4) Terörizm; şiddetin güç kullanımının bir alt kategorisi olup olmadığının açığa çıkarılması,
- 5) Terörizm meşrulaştırılabilir mi? Belirli kazanımlar terörizmin kullanımını haklı çıkarabilir mi?
- 6) Gerilla savaşı ve terörizm ayrımının yapılması,
- 7) Suç ve terörizm arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması gerekmektedir. (Schmidt ve Jongman, 1988 : 29-30)

Tüm bu ayrımlar yapılmadan önce, terör ve terörizm kavramlarının daha iyi anlaşılması ve onun farklı boyutlarını daha iyi inceleyebilmemiz için yerli ve yabancı kaynaklarda yer alan tanımlamaların ortaya konulması gerekli bir hâl almaktadır.

Terör sözcüğü kökünü Latince “terrere” sözcüğünden almıştır. Buna göre terör sözcüğü “korkudan sarsıntı geçirme” veya “korkudan dehşete düşürmeye sebep olma” anlamlarına gelmektedir. (Wilkinson, 1974: 9). Terör kelimesine ilk kez Fransız Akademisi sözlüğünde 1789 yılı ekinde kullanıldığını görüyoruz. Tarihçiler Fransız ihtilalinden sonraki Mart 1793 – Temmuz 1794 tarihleri arasındaki dönemi “rejime de la terreur” terör rejimi olarak adlandırdıkları bilinmektedir. (Laquer, 1977: 6).

Büyük Larousse sözlük ve ansiklopedisi terörü, “bir gücü bir iktidarı zorla kabul ettirmek amacıyla sistemli bir biçimde şiddet kullanma, yıldırma, tedhiş” olarak; terörizmi ise; “bireylerin ya da azınlıkların şiddete dayanan ve kişilere, mallara ya da kurumlara yönelik siyasal eylem ve şiddet eylemlerinin tümü” olarak tanımlanmıştır. Aynı ansiklopedide terörist ise “terörizm ile ilgili, terör yaratan, terörizm yanlısı ve terör eylemine katılan, tedhişçi” olarak tanımlanmıştır. (Büyük Larousse, 1986: 11444-11446) Uluslararası Sosyal Bilimler Ansiklopedisi ise terörizmi “önceden belirlenmiş hedefleri elde etmek için şiddet kullanan, şiddete başvuran bir grubun veya partinin kullandığı metod” olarak

tanımlar.(International Encyclopedia of Social Sciences, 1974) Ana Britannica terörizmi “siyasal bir hedefe ulaşmak amacıyla devlete, halka ya da bireylere karşı sistemli şiddet eylemlerine başvurma” olarak tanımlarken(Anabritanica, 1999: 549) Meydan Larousse “ihtilalci grupların giriştiği şiddet eylemlerinin tümü tehdışçilik, bir hükümet tarafından uygulanan şiddet rejimi” olarak terörizm olgusunu tanımlamaktadır.

Türk Dil Kurumu terörü; “Yıldırma, cana kıyma, ve malı yakıp yıkma, korkutma, tehdış”, terörizm ise; “siyasi bir amaca ulaşmak için yıldıırma hareketlerini düzenli bir biçimde kullanmak tehdışçilik.” şeklinde tanımlar. Fransızca Petit Robert sözlüğünde ise terör; “bir toplumda bir grubun, halkın direnişini kırmak için meydana getirdiğı ortak korku” (Keleş ve Ünsal, 1996: 92) anlamında kullanılırken, Siyasi Terimler ve Örgütler sözlüğünde “kamu otoritesini veya toplum yapısını yıkmak için girişilen korku ve yılgınlık saçan şiddet hareketleri” olarak belirtilmektedir. (Ansiklopedik Siyasi Terimler ve Örgütler Sözlüğü, 1993)

Paul Wilkinson terörizmi, “siyasal istekleri kabul ettirmek üzere, kişileri, grupları, toplumu, ve hükümeti yıldıırma için sistematik olarak öldürme, tahrip etme ya da öldürme tahrip etme tehdidinin kullanılmasıdır.”(Wilkinson, 1977: 49) şeklinde tanımlamıştır. Bu tanıma bakacak olduğumuzda bir eylemin terör olarak sayılabilmesi için herşeyden önce siyasal bir nedenle hareket etmenin gerektiğı belirtilir. Eylem açısından baktığımızda ise, Wilkinson terör eylemlerinin şiddet unsurunu ya da şiddet kullanma tehdidini içermesi gerektiğini belirtir.

Terör tanımlarının çeşitliliğı ve her devletin farklı kriterlere göre tanım yapma eğilimi kabul edeceği hukuki tanımın, o tanımlı yapan devlet için bağlayıcı olmasından ve bu tanıma göre hareket etme zorunluluğunun doğmasından kaynaklanır. Hukuk devleti ilkesini benimsemiş ülkeler, kendi koyduğı yasalara uymak ve bu doğrultuda politika üretmek zorundadırlar. Böyle bir taahhüt altında olan devletler kendi stratejileri, ideolojileri ve politik duruşlarına uygun olarak farklı terör tanımlarını benimserler. Batılı devletlere göre uluslararası terör, şahısların yabancılara karşı uyguladığı siyasi nedenli, askeri olmayan, şiddet kullanımı ya da bir devletin menfaatlerine zarar veren veya bir devleti ya da milletlerarası bir teşkilatı belirli bir davranışa zorlayan şiddet uygulamasıdır. Buna karşılık Üçüncü Dünya ülkeleri, bir taraftan milli özgürlük hareketlerini ve halkların yabancı egemenliğinin her türüne karşı uyguladıkları şiddet hareketlerini terör kavramı dışına

çıkarmak isterken, diğer taraftan kolonial, ırkçı, yabancı rejimlerin baskı altındaki halklara karşı uygulamaların devlet terörü kavramı altında terör kavramı içerisine dahil etmeye çalışmaktadır (Logori'den aktaran Zafer, 1999: 4).

Terörizmin uluslararası bir boyut kazanması ile birlikte ona karşı mücadele önem kazanmış ve bu konuda ortak stratejiler, anlaşmalar geliştirilmeye başlanmıştır. Günümüzde terörizm niteliği stratejileri gereği ülkelerin önlem almak zorunda kaldığı en önemli güvenlik gerekçelerinden biridir. Terörizm ile mücadele etmek açısından devletler ve uluslararası kuruluşların ortak bir terör tanımı benimsemesi ve bu tanım doğrultusunda uluslararası yaptırımlar uygulaması, subjektif uygulamalara son verecek ve terörle mücadele konusunda belirli bir aşama kaydedilmesine neden olacaktır.

Birleşmiş Milletler kendine üye ülkeler arasında terörizm ile mücadelede etkinlik kazanmak, terör yollarını önlemek ve belirli yaptırımlar uygulayabilmek amacıyla ortak bir terör tanımı oluşturmaya çalışmıştır. Bu amaçla önerilen tekliflerden bir kısmı terörizmi devletin yürüttüğü fonksiyonlara zarar vermeyi hedefleyen şiddet eylemleri olarak tanımlarken bu görüşün karşısındaki teklifler, terörizmi devlet terörü ekseninde ele alıp, terörizmi devletin baskıcı politikaları çerçevesinde birey veya gruplara uyguladıkları şiddet eylemleri olarak değerlendirmişlerdir (http://www.unimiskolc.hu/uni/res/e_publications/pdf/prandler.pdf erişim tarihi 23.11.2004).

Ancak günümüze kadar Birleşmiş Milletlere üye olan ülkeler arasında ortak kabul edilen bir terörizm anlayışının oluştuğunu söyleyemeyiz.

Terörizmi tanımlamaya yönelik girişimlerden bir diğeri de terör konusunda uzman olan Alex. P. Schmidt'ten gelmiştir. Schmidt 1992 yılında terör tanımı olarak, üzerinde uzlaşma sağlanan savaş suçlarının kabul edilmesini önermiştir. Eğer savaş suçlarının özünü kasıtlı olarak sivillere saldırmak onları rehin almak, mahkumları öldürmek gibi suçlar oluşturuyorsa biz bu eylemleri barış zamanı da yapıldığında terör eylemleri olarak tanımlayabiliriz, önerisini ortaya atmıştır. Kısaca bu tanıma göre terörizm barış zamanı da savaş suçlarına eşdeğer olan suçlardır.

(http://www.odccp.org/terrorism_definitions.html erişim tarihi 28.11.2004)

Kimi uzmanlar tek tek olayları inceleyip eylemlerin toplamı üzerinden bir terör tanımı yapmaya çalışmışlardır. Bu yazarlar terör olaylarının hangi eylemlerden meydana

geldiğini belirterek terörizmi tanımlamaya çalışmışlardır. Ampirik yaklaşım olarak nitelendirebileceğimiz bu yaklaşım, terörizmi eylemlerin toplamı olarak ele almakta, onu adam öldürme, sabotaj, kamu mallarını tahrip gibi ağır suçlar oluşturan eylemlerin toplamı olarak tanımlama yoluna gitmektedir (Lagori'den aktaran Zafer, 1999: 6).

Şiddet ve terörizm konusunda makaleleri bulunan Ergil'de, bu yaklaşım biçimini benimsemiş gözükmektedir. Ergil' terörizmi "kaçırılmadan, cinayete kadar uzanan ve amacı sindirme olan şiddet eylemlerine verilen ad" (Ergil, 1980: 1) olarak tanımlar.

Bu yaklaşımları değerlendirdiğimizde; tek tek olaylar üzerinden gidilerek belirli bir tanım yapma çabasının adi suç – terörizm arasındaki farklılığı ortaya koyamadığını, aynı zamanda siyasi şiddet terör eylemi arasındaki nüansları da gözden kaçırılabilceği eleştirisini getirebiliriz. Terör eylemlerini kimler hangi nedenlerle işler? Onu basit bir cinayetten veya kundaklamadan ayıran özellikler nelerdir? Terörizm hangi ideolojik dayanaklardan destek alır? Tüm bu soruları terörizmi tarihi açıdan tanımlama yaklaşımının çıkış noktasını oluşturan kritikler olarak tanımlayabiliriz.

Terörizmi tarihi açıdan tanımlama yaklaşımı, terör eylemlerinin hangi nedenlerle işlendiğini açıklamaya çalışır. Terör eylemlerinin siyasi boyutunu vurgulayan bu yaklaşım, ampirik yaklaşımın tersine şiddetin altında yatan sebebe ağırlık verir (Herzog'dan aktaran Zafer, 1999: 6). Ampirik yaklaşım, terörizm olarak hangi eylemlerin değerlendirilebileceğini ele alırken, tarihi yaklaşım onu hangi nedenlerle gerçekleştirildiğini tarihsel olarak inceleyip, meydana gelen eylemlerin nedenlerine bakarak bir tanıma gitmeye çalışmaktadır. Bu şekilde bir tanım çabası bize terörizmin niteliği hakkında belirli bir fikir vermektedir. Ancak bu şekilde yapılan bir tanımın evrensel ve geçerli bir tanım olarak kabul edilmesi yeni durumlarda ortaya çıkacak farklılıkları açıklamada yetersiz kalacaktır. Terörizmi sadece tarihsel yönlerini ele alarak değerlendirmek belirli kazanımlar sağlasa da, yeni oluşumlar karşısında dünya kamuoyunu ortak bir uzlaşmaya varmak yerine ortak bir şaşkınlığa düşürebilir. Arend'in belirttiği gibi bir anlamda beklenmedik olanı görmezden gelmek belki kuramı açıklığa kavuşturabilir, ancak bu kuramı gerçeklikten hep biraz daha uzaklaştırmak pahasına... (Arendt, 2003: 14).

Tarihi açıdan ele aldığımızda terör tanımları özellikle siyasi amaç elde etmek için masum insanlara zarar verme şeklinde tanımlanırken, daha sonraları bu tanımın içine

özellikle 11 Eylül 2001'den sonra dini motivasyon olgusu da eklenmiştir. Buna göre güncel gelişmeler ışığında değerlendirdiğimiz de terörizm; politik, ideolojik, dini amaçları doğrultusunda bir korku ve panik duygusu yaratarak, toplumun tutumunu değiştirmeye yönelik şiddet kullanımını ya da tehdidini içeren eylemlerdir (<http://www.alternet.org/story.html?StoryID=11647> erişim tarihi 04.12.2004).

Terörizmi diğer şiddet eylemlerinden ayıran önemli bir unsur da, uygulanan şiddet eylemi ile mağdur arasında dolaylı bir ilişkinin olmasıdır. Terör eylemlerinde mağdurlar herhangi bir toplumsal ilişki sonucu doğan gerilim, çıkar çatışması gibi unsurların bir sonucu olarak şiddet eylemine maruz kalmazlar. Mağdurların terörist eylemlere hedef olmalarının nedeni ya tesadüfen terörist için önemli olan simgesel hedef bölgesinde bulunuyor olmaktan kaynaklanır ya da sadece kurban olmalarından dolayı ses getirecekleri için şiddet eylemlerine maruz kalırlar. Bu sebeple terörizm doğası gereği, amaçlarına ulaşmada rasgele şiddet kullanımını içerdiği için diğer şiddet terörlerinden açık bir şekilde ayrılır (Livingstone, 1992, 155).

Terörizmin sadece belirli bir ideolojiye ait bir eylem türü olmadığını ifade eden Özdağ'a göre; terör irrasyonel bir hareketler dizisi değil, zayıf olan bir politik örgütlenmeye taleplerini dayatmak için, bir mantık silsilesi çerçevesinde geliştirdiği şiddet olaylarının bütününe verdiğimiz addır. Bu anlamda terör, politik-militer hareketlerin iktidara gelmek için kullandığı metotlar bütünü olarak da adlandırılabilir (<http://www.diyamet.gov.tr/diyamet/tem99/kapgun4.htm> erişim tarihi 19.08.2004).

Özdağ, burada terör eylemlerinin rasgele olmadığını belirli bir plana programa göre hareket ettiğini kısacası hedefsiz, gelişigüzel bir şiddet eyleminden ziyade sistematik, planlı, belirli bir amaca yönelik yapılan şiddet eylemleri siyasi amaçları gerçekleştirmek olduğunun altını çizer.

Ülkemizde teröre karşı etkili, sistemli ve daha aktif bir şekilde mücadele etmek için çıkarılan terörle mücadele kanunda terör şöyle tanımlanmıştır;

“Terör, baskı, cebir ve şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinin biriyle Anayasada belirtilen Cumhuriyet niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk devletinin ve cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, devletin otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak

amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü eylemlerdir
„

(Pınar, 2000: 145).

Bu kanun itibarıyla, bir eylemin terör eylemi olarak nitelendirilebilmesi için üç ana koşulu gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Buna göre tanım itibarı ile aranacak ilk koşul eylemin “baskı” “cebir” ve “şiddet”, “korkutma”, “yıldıрма”, “sindirme” veya “tehdit” yöntemlerinden biri ile gerçekleştirilmesi gerekmektedir. İkinci koşul olarak bu yöntemlerden biri ile gerçekleştirilen her eylemin terör eylemi olmayacağı, bunun yanında tanımda gösterilen cumhuriyetin niteliklerini siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, Temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini ve genel sağlığı bozmak amacıyla girişilen bir eylem olması gerekir. Bu yöntem ve amaçlarla girişilen “her türlü eylem” in ayrıca bir örgüte üye kişi ya da kişilerce işlenmiş olması eylemi terör eylemi sınıfına sokar (Erdem, 2001: 72).

Terörle mücadele konusunda tanımlanan terör olgusu her şeyden önce devlete karşı yapılan bir eylem olarak tanımlanmış “temel hak ve hürriyetleri yok etmek” de bu temel amaçtan sonra belirleyici bir unsur olmuştur. Ancak tek başına tanımın asıl özelliğini oluşturmamıştır. Bu anlamda ele alınan bir terör olgusu, sadece devlete yönelik şiddet eylemlerini kendi iç hukuku çerçevesinde belirlemeyi içereceği için sınırlı bir tanımlama olarak nitelendirilebilir (Erdem, 2001: 73). Aslında terör olgusunu devlete karşı işlenen, belirli bir örgüte üye olma koşulunu belirten anlayış terörden çok terörizm tanımını yapmış gibi gözükmektedir.

Terör konusunda ABD’nin yasasında yaptığı terör eylemi şöyledir:

“Amerika Birleşik Devletleri’ni” ya da herhangi bir eyaletin yargılama alanı içinde işlendiğinde ceza gerektirecek, ihlal oluşturan bir şiddet eylem ya da insan yaşamı için tehlike oluşturan bir eylem içeren etkinlik; sivil bir nüfusa gözdağı verme ya da baskı yapma; gözdağı ya da baskı yoluyla bir hükümetin siyasetini etkileme; ya da suikast ya da adam kaırma yoluyla bir hükümetin davranışına etki etme amacını güttüğü ortaya çıkan bir etkinlik demektir” (Chomsky, 1999 : 10) .

İngiltere terörle mücadele kanununa baktığımızda terörizmin şu şekilde tanımlandığını görüyoruz :

Terörizm siyasal kurumlara karşı ya da toplumun belli bir kesiminde korku uyandırmak için yıldırma ve baskı kurma yoluyla şiddet kullanımıdır.

(http://www.teror.gen.tr/turkce/teror_nedir/tanimi.htm erişim tarihi 06.12.2004)

Tanımlardan anlaşılacağı gibi her devlet yasalarında terör tanımını belirtirken öncelikle kendi varlığına, hükümete ya da hükümetin yönetim şekline yönelik bir eylemi terör olarak algılamaktadır. Bu yapıldıktan sonra belirli eylem tarzının özelliklerini kimi tanımlarda yer almasına karşın devlet terörü tanımı, yani belirli otoritelerden masum sivil insanlara yönelik bir şiddet eyleminin terör olarak kabul edilmesi durumu yasalarda söz konusu değildir.

Terör tanımları konusunda ortak bir fikir birliğine varılamamasının bir nedeni her ülkenin kendi ideolojisine, stratejilerine ve etkinlik yapısına göre hareket etmesidir. Aynı şekilde terör konusunda, uzmanlarında belirli bir fikir ayrılığı yaşamakta hangi eylemlerin sivil itaatsizlik ya da özgürlük savaşı hangi eylemlerin terör eylemleri olduğu konusunda ortak bir uzlaşma görememekteyiz. Ortak bir terör tanımı konusunda uzlaşamamasının bir diğer nedeni de, terör örgütlerin birbirinden çok farklı ideolojilere sahip olması ve bu doğrultuda birbirinden çok farklı amaçlara göre hareket etmesidir. Kimi teröristler ulusal bağımsızlık için mücadele verdiklerini belirtirken, ASALA gibi kimi terör örgütleri geçmişte yaşanan olaylarının sorumlu göstererek terör eylemlerine giriştiklerini ifade edebilirler (Aytaç, 2002 : 84).

Terörizmi ve terör eyleminin ne olduğuna dair tartışmalarda iki temel yaklaşım vardır. Bunlardan ilki, “propagandacı yaklaşım” dediğimiz ve terörün sebebini daha çok sol ideolojik kaynaklı olarak gören ve devlete yönelik terörü ele alıp, terörü bu doğrultuda çözümleyen görüştür. Bu görüşü benimseyenler arasında Claire Sterling, Paul Wilkinson ve Walter Laqueur gibi terörizm uzmanlarını gösterebiliriz. Terör olgusunu inceleyen bu uzmanların söylemini eleştirerek yola çıkan doğru yaklaşım ise; bu uzmanların terör tanımlarını ve terör eylemlerini yanlı olarak sınıflandırdığını ve betimlediğini, bu tanımların bilimsel olarak kabul edilemeyeceğini belirtir. Terör çözümlemelerini devlet terörü üzerine yoğunlaştıran bu uzmanlar, propagandacı yaklaşımın terör çözümlemelerinin batılı devletlerin çıkarlarına hizmet etmeye yaradığını belirterek, bu görüşleri eleştirir. Bu görüşün temsilcileri olarak Edward S. Herman, Gerry O Sullivan, Alexander George ve Noam

Chomsky gibi isimleri söyleyebiliriz. Bu görüşün temel olarak kişileri veya grupların terör eylemlerinde, temel belirleyici olmaktan çok, devletin haksız şiddet yanlısı tutumlarının, terörizmin ortaya çıkmasında asıl etken olarak görür. Bu uzmanlar temelde devlet destekli terörizmi tartışarak, Batılı devletlerin özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin terörizmin ortaya çıkmasındaki rolünü sorgulayarak propagandacı yaklaşımın aksine devlet terörizmini terör konusundaki tartışmaların merkezine yerleştirir (Erdem, 2001: 10).

Propagandacı yaklaşımın öncülerinden biri Laire Sterling'dir. O, 1980'ler boyunca artan terör dalgasını *The Terror Network* (Terör Ağı) adlı kitabı boyunca analiz eder. Sterling'e göre, terör örgütlerinin birbirleriyle ve terörü destekleyen devletlerle olan bağlantısı ve bu işbirliği, 60'lı ve 70'li yıllardaki antikapitalist ve anti emperyalist hareketlerin, Batılı güçlere karşı örgütlenmeleri ve bu bağlamda pek çok uluslararası terör eylemlerinin meydana gelmesi terörizmin boyutlarını ve tehlikelerini açığa vurur (Sterling, 1989:13). Sterling uluslararası terörizmi ve onun özelliklerini Sovyetler Birliği ana ekseninde ve buna paralel olarak Küba ve Filistin devletlerinin terörizme verdiği destek üzerinden inceler.

Uluslararası bağlantılar ve işbirliği Kızıl Tugaylar'dan Baader Meinlof'a, Japon Kızıl Ordusundan, Filistin Kurtuluş Örgütüne kadar uzanmaktadır. Sovyetler Birliği, Küba ve Filistin'in bu örgütlerle olan bağlantısı ve bu örgütlerle verdiği destek bu örgütlerin eylemlerini gerçekleştirmelerine ve varlıklarını sürdürebilmelerine olanak tanır (Sterling, 1989:21).

Sterling kitap boyunca terörizmin Sovyetler Birliğinin ona verdiği destekten kaynaklandığını ve terörizmin batılı ülkeleri hedef aldığını iddia eder. Sterling kısaca terörün kavramsal analizini yapmakta, kuramsal bir çözümleme yapmaktan ziyade 1980'lerdeki terörizmin anti emperyalist akımlardan kaynaklandığını ve Sovyetler Birliği'nin verdiği destek sayesinde ayakta kaldığını belirtmiştir.

Propagandacı yaklaşımı benimseyen bir diğer terör uzmanı Paul Wilkinson'dır. Wilkinson, Sterling'in terör konusundaki çalışmalarını yeterince bilimsel bulmaz ve terörün kavramsal bir analizini yapmaya çalışır. Wilkinson siyasal şiddetin çeşitlerini, özelliklerinin neler olduğunu çözümlemeden önce güç kullanımı ve şiddet arasında bir ayrım yapıp zor kullanımının "onaylanmış" ve "onaylanmamış" biçimleri olarak tanımlanan bir ayrıma

girmiştir. Buna göre, onaylanmış şiddet kullanımı devletin yasaları uygulayıp, kendi otoritesini kullanması sonucu oluşan bir güç kullanımı iken onaylanmamış güç kullanımı ise yasal olmayan güç kullanımı içerir (Erdem, 2001 : 20).

“Devlet otoritesinin kanunları çiğneyenleri engellemek ya da cezalandırmak amacıyla kullandığı zorlama, yasal güç kullanımıdır. Şiddet ise yasal ve meşru onanma geçerliliğinden yoksun olduğundan temelde keyfidir ” (Wilkinson, 1987 : 23).

Wilkinson, siyasal şiddeti genel siyasal şiddet ve küçük grup siyasal şiddeti olmak üzere ikiye ayırarak, siyasal terörizmi küçük grupların uygulandığı şiddet eylemi olarak nitelendirir. Wilkinson terörist şiddete neden olan en önemli unsurun sosyal, ekonomik, değil ideolojik ve politik olduğunu belirterek terör olaylarının daha çok batılı demokratik ülkelere karşı yapıldığını belirtir (Wilkinson, 2002: 142-162).

Wilkinson, siyasal şiddetin genel bir sınıflandırmasını yaptıktan sonra terör olgusunda siyasal terör ve terörizm üzerinden sınıflandırır. Bu sınıflandırmada siyasal terör rasgele zarar vermeye, korkutmaya yönelik eylemlerken terörizm sistematik ve sürekli terör kullanımını içeren örgütlü bir şiddet eylemidir. Wilkinson, siyasal terör ve terörün sınıflandırmasını amaç ölçütüne göre yaparken devlet terörü ya da uluslararası terörizm konularında açıklayıcı bir parametre kullanmamıştır. Kısaca ‘devlet terörü’ kavramını kullanmaktan kaçınan Wilkinson, daha çok küçük grupların terör eylemleri üzerinde yoğunlaşmış gözükmektedir.

Terör olgusunu çözümleyen “propogandacı yaklaşım”ın birbirlerinden ayrılan yanları olsa da, onları aynı görüş altında incelememize neden olan özelliklerini şöyle sıralayabiliriz, “propagandacı yaklaşım” terörizmi küçük grupların eylemleri olarak kabul eden ya da terörizmin genelde bu grupların faaliyetleri sonucu olduğunu iddia eden bu yaklaşım “devlet terörü” üzerinde pek durmaz. Bu görüşü benimseyen uzmanlar devlet terörizmi veya devletlerin şiddet kullanımını uluslararası terörizm parametresinde analiz etmiş ve bu anlamda devlet destekli terörizmin genellikle batılı demokratik devletlere yönelik bir tehdit unsuru olarak algılamıştır.

Söz konusu terörizm çözümlemeleri Sovyetler Birliği destekli terör faaliyetleri üzerine yoğunlaşıp, uluslararası terörün antiemperyalist niteliğinin altını çizmişlerdir. Terörizmi küçük grupların eylemleri şeklinde görüp sadece batılı devletleri yıkmaya yönelik şiddet eylemleri olarak algılamak, bizce terör olgusunun iki yanlı özelliğini görmezden

gelmek olacaktır. Söz konusu terörizm çözümlemeleri Batının yol açtığı ya da destek verdiği terörizm örneklerini ya hiç vermemiş ya da bu destekleri terörizmde mücadele çerçevesinde değerlendirmişlerdir. (Erdem , 2001: 44)

Terör uzmanlarının bu görüşlerini batının üstünlüğün sürdürülmesi için kullanılan bir araç olarak gören bu çözümlemeleri ideolojik, taraflı ve subjektif bulan bazı terör uzmanları bu görüşleri eleştirerek “karşıt görüş” geliştirmişlerdir. Edward S. Herman, Gerry O’Sullivan, Alexander George ve Noam Chomsky’nin başını çektiği bu uzmanlar terörizmin sadece örgütler yoluyla ve Sovyetler Birliğinin desteği ile ortaya çıktığı tezini eleştirip batılı devletlerin de terörizmin gelişmesinde uluslararası bir boyut kazanmasında pay sahibi olduklarını ve bunda sorumlu olduklarını ifade ederler.

Herman ve O’Sullivan terörizm analizini yaparken batının terörizm olgusunu ideolojik bir söylem ile kullandığını sorumluluk kendisinde iken karşıt bir söylem geliştirerek dikkatleri asıl kaynağından ziyade terör gruplarının üzerine çektiğini belirtmişlerdir. Batılı ülkeler belirli bir terör anlayışı geliştirerek ve tek yanlı bir şekilde kamuoyu oluşturarak, kendi neden olduğu terörist eylemlerin göz ardı edilmesine çalışır.

“Bu karşı görüşe göre, talep tarafında terörizmi önce çıkaran teröristler değil, Batı ile Batı’nın arzlarıdır. Bunu terörizmi ideolojik bir propaganda ve denetim aracı olarak kullanmak istedikleri için yaptılar.” (Herman ve O’Sullivan, 1999: 50)

Herman ve O’Sullivan belirli bir model üzerinden batının kendi terörizm söylemini oluşturduğunu belirterek, batılı terör uzmanlarının ‘propogandacı yaklaşım’ olarak tabir edilen bu görüşü benimseyerek, ortalama bir tutum takındığını belirtir. Herman ve O’Sullivan bu modelin temel tartışmalarını şöyle sıralar;

1) Batı terörizmin suçsuz bir hedefi ve kurbanıdır. Batı ılımlı düşünce yapısını ve hukukun üstünlüğünü temsil eder.

2) Batı sadece diğer insanların zor kullanması halinde karşılık vermektir.

3) Teröristler “uygar davranış kurallarından yoksun” farklı gerekçelerle isteklerini korku yaratacak şekilde zor kullanarak dayatmaya çalışan kişilerdir.

4) Batının zor kullanan isyancılara verdiği destek “baskıcı rejimlere karşı demokrasi adına” yapılır ve Batının desteklediği bu insanlar sivilleri öldürmez.

5) Demokrasiler teröristler karşısında korumasızdır, ve teröristlerde nefret duygusu uyandırılır, teröristlerin hedefi “kurumları güçten düşürerek halkın ılımlı yönetim biçimine olan inancını yok etmektir”.

6) Demokrasileri zayıflatmaya yönelik girişimler Sovyet desteklidir ve terörist gruplar arasındaki uluslararası bağlantısının bir göstergesidir. (Herman ve O’Sullivan, 1999 : 57)

Batılı ülkeler bu model yoluyla terörizm ile bir bağlantısı olmadığının ve onun sorumlusunun antiemperyalist güçler olduğu söylemini oluşturmaktadır. Bu anlayış ve söylem eleştirilerek Batının kendisinin de terörizme destek verdiği örneklerle ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Örneğin ABD’nin Somaza hükümetinin ve bu hükümetin halka uyguladığı terörü desteklemesi, ABD’nin desteklediği Nikaragualı kontraların okul otobüslerini havaya uçurmasını batının desteklediği, isyancıların da terör eylemlerinde bulunduğunu belirtirler (Herman ve O’Sullivan, 1999 : 56).

Herman ve O’Sullivan terörizmi inceleyen tanımlama girişiminde bulunan batılı devletlerin ve terör uzmanlarının belirli argümanlara başvurarak terörü tek yanlı bir olgu olarak göstermeye çalıştığını, buna karşın devlet terörünü göz ardı ettiğini bizzat devletinde terör eylemlerinde bulunduğu gerçeğini yadsıdığını iddia ederler. Bu argümanlar kitle iletişim araçları ve resmi söylemler yoluyla terör olgusunun sadece küçük gruplar tarafından demokratik, çağdaş batılı devletlere yönelik ve bizzat bu batılı devletlerin ürettiği değerler sistemini yıkmaya, zarar vermeye yöneliktir. Bu bağlamda Arjantin, Şili, El Salvador, Guetemala, Endonezya, ya da ABD destekli Nikaragua kontralarının ve İsrail devletinin terörist eylemleri ön plana çıkmazken batılı devletlere yönelik şiddet eylemleri terör sınıfında yer alır.

Herman ve O’Sullivan bu iddialarını desteklemek için devlet dışı terör sonucu öldürülenlerle, devlet terörü nedeniyle öldürülen insanların sayısal olarak karşılaştırmasını yaptıktan sonra devlet destekli terör eylemlerinin çok daha yıkıcı olduğu sonucuna varmıştır. Örneğin, 1981–1987 yılları arasında ABD destekli kontraların Nikaragua’daki sivillere yönelik eylemlerinde üç yüz binden fazla; Güney Afrika ve destekleyenlerin, Angola ve Mozambik’deki 1980–1989 yılları arasındaki eylemlerinde ise bir milyondan fazla insan öldürülmüştür (Herman ve O’Sullivan, 1999: 53, 54).

Herman ve O'Sullivan'ın terörizm konusundaki iddialarından biri de yaşanan çifte standartta medya ve kitle iletişim araçlarında belli bir rolünün olmasıdır . Resmi söyleme paralel olarak, medya belirli eylemleri terörist eylemler olarak öne çıkarırken bazı eylemleri görmezden gelerek onları ön plana çıkarmak istemez (Herman ve O'Sullivan, 1999: 63).

Alexander George'un görüşlerini ve terörizme bakış açısını incelediğimizde Herman ve O'Sullivan gibi onun da mevcut terörizm anlayışına eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşp, devlet terörünün kasıtlı olarak göz ardı edildiğini savunduğunu görürüz. Ona göre, terörizmi batılı devletlerin egemenlik planlarını bozmayacak şekilde irdelemek ve bu doğrultuda savlar ortaya atmak nihai olarak batı kaynaklı devlet terörünü meşrulaştırmak batılı 'terörizm biliminin' görevi olmuştur. Batılı terör uzmanları 'tartışmanın çerçevesini değiştirecek' gerçekleşen terör olaylarını batının çıkarlarına uygun düşecek şekilde yorumlamaktadırlar. Alexander George, büyük devletlerin kendi hedeflerini, egemen konumlarını muhafaza edip konumlarını güçlendirmek yolunda doğrudan ve dolaylı bir şekilde neden oldukları kayıplar yanında terörist olarak nitelendirilenlerin yol açtıkları ölümlerin sözü bile edilemeyeceğini vurgular (George, 1999 : 106).

Alexander George, batılı terör uzmanlarının özellikle Paul Wilkinson'ın terör çözümlemelerine atıfta bulunarak terörizmi sadece tek taraflı küçük grupların liberal devletlere karşı işlediği eylemler olarak nitelendirmesini eleştirir. George bunu yaparken Wilkinson'un Terrorism and the Liberal State (Terörizm ve Liberal Devlet) adlı kitabındaki terör çözümlemelerini teorik olarak eleştirip, bu kitapta yapılan tanım ve tasnifleri çürütmeye çalışmaz. Onun yaptığı çağın önemli terör olayı olarak gördüğü El Salvador ve Doğu Timor'daki şiddet olaylarını Wilkinson'ın nasıl tanım dışı bırakıp incelemediği, dolayısıyla ABD destekli terör olaylarını göz ardı ettiğini göstermektedir. Amerika kıtasındaki tarihin en önemli şiddet eylemi El Salvador'da, hükümetin kendi vatandaşlarına karşı girdiği ve yetmiş bin kadar El Salvadorlu'nun yaşamını yitirdiği devlet terörünü nasıl olup ta Wilkinson'ın inceleme dışı bıraktığını tartışır. (George, 1999 : 107). George bu kitle terörizminin gerçekleşmesinde ABD ve Britanya'nın payı olduğunu El Salvador'daki terör olaylarını uygulayan devletin ve ordunun, bu ülkeler tarafından desteklendiğini ifade eder. (Erdem, 2001: 58) Kısaca ifade etmek gerekirse; George, Wilkinson'ın liberal devletlere karşı yapılan, sivillere yönelik şiddet eylemlerini terör olarak nitelendirilmesini sınırlayıcı ve

yanlı bulur. Böyle bir tanım batılı devlet destekli terörizm olgusunu kapsamaz. Bu anlamda terörizm, sadece batılı ülkelere karşı ve onun değer sistemini yıkmaya yönelik eylemler ile sınırlı kalır. Batılı ülkelerin şiddet eylemleri terör kapsamına girmezken, düşmanların bize karşı işledikleri şiddet eylemleri bu statüye girer diyen George terör konusundaki yanlı ve subjektif tutumun bu yaklaşımdan kaynaklandığını ileri sürer. (George, 1999 : 118)

Terörizmin, küçük grupların batılı devletlere ve onun benimsediği çağdaş değerleri yıkmaya yönelik şiddet eylemleri olduğu görüşüne karşı eleştirel bir bakış açısı getiren uzmanlardan biri de Noam Chomsky'dir. O, incelemelerinde terör olgusunu küçük gruplardan çok, batılı devletler tarafından bilinçli bir şekilde uygulanan bir stratejinin parçası olarak değerlendirir. Ona göre objektif bir tanım için terör konusunda bilimsel çalışmalar yapılmalı ve subjektiflikten kurtulmak isteniyorsa önce neyin terörizm olduğunu belirleyerek başlamalı, daha sonra belli başlı örnekleri araştırıp, bunların üzerinde nedenleri ve çareleri saptamaya çalışılmalıdır. Oysa terörizmin sorumluluğunu belirli bir düşmana atfedip, bunların eylemlerini terörizm olarak nitelemek, batının aynı nitelikte yaptığı eylemleri de savunma, misilleme olarak nitelendirmek nesnellikten uzaktır. (Chomsky, 1999) Chomsky “karşılık verme”, “misilleme”, “meşru direniş” gibi terimler özellikle batılı devletler tarafından yapılan terör eylemlerini ya da bu eylemlere verdiği desteği gizlemek bu eylemleri kamuoyunun gözünde meşrulaştırmak amacıyla kullanılan terimler olarak görür. O terör olgusunun özellikle ABD tarafından kullanılan, yönlendirilen ve uluslararası çıkarlarına hizmet etmek için kullanılan bir strateji olarak algılar. ABD terörizmi üzerine ayrıntılı araştırmalar yapan Chomsky aynı zamanda Amerika Birleşik Devletlerinin terör konusu üzerinde bir söylem geliştirerek eylemlerini haklı göstermeye çalıştığını ifade eder. Bu yaklaşıma göre; özellikle Reagan yönetiminin ana öğretilerinden biri olan “düşük yoğunluklu çatışma” teriminin bilinçli bir şekilde ve bu amaca hizmet etmek için kullanıldığını belirtir. Devlet güdümlü uluslararası terörizm yerine düşük yoğunluklu çatışma terimini kullanmak, ABD'ye özellikle kendi kamuoyunda ve dünya kamuoyunda daha rahat hareket etme serbestliği verir, Chomsky, ilgi çekici olan durumun ABD'nin bu stratejiyi benimsemesi değil aynı zamanda batılı sanayi demokrasilerindeki iletişim araçları ile bilim çevreleri içinde bu görüşleri paylaşp, bu stratejiyle uygun olarak hareket etmesinin altını çizer. (Chomsky 1991 : 91)

Propagandacı yaklaşım olarak nitelendirdiği terörizmi sadece batılı devletlere yönelik bir eylem olarak gören yazarları eleştiren Chomsky Sterling'in "The Terror Network" (Terör Ağı) adlı kitabındaki yanlı örnek seçimini eleştirerek kitabı, bilimsel değeri olmayan bir propaganda broşürü olarak nitelendirir. Yine terör konusunda benzer görüşlere sahip olan Laqueur'un yeterli delillere ve kanıtlara başvurmadan kitabın terörizme arka çıktığını iddia edip, Küba'ya karşı ABD'nin terör eylemlerine yer vermekle eleştirir (Chomsky, 1999: 27). Ortadoğu'daki terör olaylarının da geniş çaplı bir analizini yapan Chomsky, aynı nitelikteki şiddet olaylarını örnek göstererek, İsrail ve ABD destekli şiddet eylemlerinin kitle iletişim araçlarında yer almayıp, buna karşı FKÖ'nün eylemlerinin manşetlere taşındığını belirterek bu durumu eleştirir.

"Bu saldırılarda binlerce insan öldü, yüz binlercesi evinden yurdundan oldu. Bunların pek azı biliyor çünkü; olan bitenler hiç ilgi çekmiyordu; aynı yıllarda FKÖ'nün İsrail'e düzenlediği barbarca olmakla birlikte İsrail'inkilerle karşılaştırılmayacak kadar küçük ölçekte saldırılar, büyük öfke yarattı, manşetlerden inmedi" (Chomsky, 1999 :28).

Özetlemek gerekirse Chomsky terörizmin doğru bir şekilde değerlendirilmesini yapmak, nesnel ve tarafsız bir yaklaşımla ele almak için hangi eylemlerin terörizm olarak tanımlanması gerekliliğinin altını çizer. Bu noktada batılı devletlerin ve terör uzmanlarının yanlı tutumunu eleştirir. Terör eylemlerinin asıl kaynağının küçük örgütlerden çok, büyük devletlerce ve onların desteği sayesinde meydana gelen olaylar olarak nitelendirir.

Terörü genel olarak batılı devletlerin politikaları sonucu ortaya çıkan şiddet eylemleri olarak algılayan "doğru yaklaşım", küçük gruplarının şiddet eylemlerini yadsımaz ancak devlet dışı terörizm eylemlerini tek tek inceleyip, buradan bir sonuca gitmeye çalışmaz. Devlet terörünü çözümlemelerinin ana eksenine yerleştiren bu uzmanlar terörün nesnel objektif bir tanımını yapmaktan çok, örneklerle batılı devletlerin özellikle ABD'nin ve İsrail'in terör eylemlerinin de ortaya çıkmasında nasıl sorumlu olduklarını gözler önüne sermeye çalışır.

Gerek "propagandacı yaklaşım" gerekse "doğru yaklaşım" terör olgusunu ele alırken, bizce bu olgunun karşılıklı etkileşiminden kaynaklandığını, şiddetin şiddeti doğurabileceği, haksız bir tutum karşısında terörizm olgusunu çok kolay bir şekilde

meşrulaştırabileceği gerçeğini göz ardı etmiş gözükmektedir. Terörizm tanımını tek bir boyutta ele almak ve terör eylemlerinin sorumluluğunu sadece belirli bir tarafa yüklemek ve o kaynağı tek neden olarak değerlendirmek, terör konusunda yoğun bir kavram tartışmasını da beraber getirmektedir. Bizce terörizmi kuşatan söylem, yaşanmakta olan subjektivitenin nedenlerinden biridir. Terörizmde yaşanan tanım sorunu kavramsal olmaktan ziyade onun siyasal boyutundan kaynaklanan tanımın özne üzerinden yapılmaya ve değerlendirilmeye çalışılmasından doğan bir sorundur. Terörizmi eylem üzerinden ve kurbanları üzerinden değerlendiren, betimleyen bir terörizm tanımı bizce terör konusunda akademik dünyada sıkça rastladığımız “özgürlük savaşçısı terörist” ikilemine son verecektir.

Terörü sadece batılı devletlere yönelik bir eylem tarzı olarak görmek ne kadar indirgemecilik ise onun sadece batılı devletlerden kaynaklandığını ileri sürmek ya da küçük grupların terör eylemlerini inceleme dışı bırakmak aynı şekilde terör kavramının esnekleşmesine ve sübjektif değerlendirmeler yapılmasına neden olacaktır. Şiddet eylemlerini ele alıp belirli parametrelere göre terör tanımının ve tasnifinin yapılmasından ziyade şiddeti uygulayana göre terör tanımının yapılması nesnel ve objektif bir terör incelemesinin önündeki önemli engellerden biridir. Biz öncelikle terör tanımlarında neyin esas alınması gerektiğini ortaya koyduktan sonra terörün eylem üzerinden tanımlaması gerektiğinin altını çiziceğiz. Böyle bir tanımda şiddet eylemini uygulayan ister devlet olsun, ister sivil gruplar, isterse kendini özgürlük savaşçısı olarak nitelendiren silahlı direnişçiler, ya da belirli bir bölgenin özerkliğini sağlamak için çatışan gerilla savaşçıları nesnel bir terör eylemi tanımı sonucu da hangi eylemin terör sınıfına girdiği hangisinin meşru direniş olarak nitelendirilebileceği açığa çıkacaktır. Herhangi bir şiddet eyleminin terör eylemi olup olmadığını belirlerken bu eylemin gerçekleştirilme amacına; bireylere, gruplara göre değişen dinsel, ırksal, ideolojik özelliklerine göre değerlendirmek nesnellikten uzak, ana ve şartlara göre değişen bir terör anlayışını da beraberinde getirecektir. (Güzel, 2002: 14)

Terör konusunda dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da terör olarak kabul edilen şiddet eyleminin sadece otoriteye, devlete ve onun kurumlarına karşı yapılan hareketler olarak nitelendirmekten ziyade bir şiddet eylemi kimi hedef alırsa alsın, eğer bu eylem terör tasnifi içerisine giriyorsa, resmi kurumların ona göre tepki verip gerekli prosedürleri uygulaması, bizi sübjektif bir terör anlayışından kurtaracaktır. Bu şekilde bir

yaklaşım hem ulusal boyutta hem de uluslararası boyutta yaşanan tartışmaları azaltacak hem de terörizme karşı etkin bir mücadelede önemli bir adım atılmış olacaktır.

Objektif ve bilimsel bir tanımlama yapabilmek amacıyla terör konusunda yaşanan ideolojik, stratejik, bölgesel anlam farklılıklarını bir kenara bırakarak, öncelikle terörist, gerilla savaşçısı ayrımını eylem üzerinden gerçekleştirmeye çalışacağız. Böyle bir kavramsal ayrım ampirik açıdan yaşanan bulanıklığı berraklaştırmak bakımından yararlı olacaktır. Bu farklılığı ortaya koyduktan sonra terör tanımında nelerin bulunması gerektiğinin üzerinde durup konuya nesnel bir açıklık getirmeye çalışacağız.

1.3.1 Gerilla Savaşçısı Terörist Ayrımı

Terör ve terörizm kavramlarını kavrayabilmek ve onun kompleks, anlaşılması güç yapısını doğru analiz edebilmemiz için, ampirik alanda karşılaşılan farklılıkları doğru bir şekilde ortaya koymamız gerekir. Terör ve terörizm, sadece devletler arasında ideolojik siyasal bakış açılarının farklılığından kaynaklanan bir çeşitliliğe sahip değildir. Bu kavramlar aynı zamanda hedefleri, amaçları, eylem tarzları yönünden diğer şiddet eylemleri ile karıştırılabilir. Bu açıdan terörist ve gerilla savaşçısı ayrımını ortaya koymak, birbirleriyle benzeşen, ayrışan yönlerini irdelemek, kavramsal berraklık açısından yarar sağlayıp, belirli bir eylem tipolojisi oluşturmayı mümkün kılacaktır.

Örnekler üzerinden değerlendirildiğinde, hangi eylemlerin gerilla savaşı hangi eylemlerin ise terörist eylemler sınıfına girdiğini ayırt etmek güçtür. Her şeyden önce bu kavramları kimin tanımladığı hangi kriterlere göre tanımladığı önemlidir. Belirli kişi veya gruplar bir devlet tarafından özgürlük savaşçısı sayılırken, başka bir devlet tarafından aynı kişi veya grupların terörist ilan edilmesi, terörizm konusunda yaşanan kavram kargaşasının bir göstergesidir. Aslında bu kavram kargaşası devletlerin kendi ideolojik değer yargılarından hareketle, sübjektif bir bakış açısı benimsemelerinden de kaynaklanabilir. Foucault'un öne sürdüğü gibi söylem; tarihsel bir süreç içinde ve ona bağlı olarak, güçlü olanlar tarafından diğer sesleri bastırarak oluşturulur. Bu bağlamda, Amerika'nın ikinci dünya savaşında Hiroşima ve Nagasaki de binlerce masum insanı öldürmesi, Dünya ticaret merkezindeki binlerce masum insanın ölümü ile aynı hassasiyetle yaklaşılması gerekmez mi?([http://www.gmu.edu/depts/icar/sept11/identity &Apocalyptic_Terrorism.pdf](http://www.gmu.edu/depts/icar/sept11/identity%20&Apocalyptic_Terrorism.pdf) erişim tarihi 18.12.2004).

Yine benzer biçimde Filistin Kurtuluş Örgütü'nün 1969 dan 1990 lara kadar terörist bir organizasyon olarak görülmesi ve Yaser Arafat'ın New York Times gazetesinde 'terörizmin başı' olarak nitelendirildikten sonra 29 Aralık 1998'de Beyaz Saray'da Amerika Başkanı Bill Clinton ve İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu ile birlikte bir devlet adamı sıfatıyla barış görüşmelerinde bulunmaları yaşanan kaotik, subjektif anlayışın bir göstergesidir. (http://www.jang.com.pk/thenews/columnists/anwar/anwer_30.htm erişim tarihi 18.12.2004)

Gerilla savaşı politik bir hedefe ulaşmak amacıyla belirli bir bölgenin bağımsızlığını isteyen ya da belirli bir bölgede haklar elde etmek isteyen bir grubun hakim, resmi bir otoriteye karşı giriştiği bir mücadele olarak tanımlanabilir. Terörizm ile gerilla savaşının en önemli ayrımlarından biri gerilla savaşı belirli bir ayırmda bulunarak belirli hedefler saptayarak, şiddet uygulama özelliği taşır ancak, terörizmde şiddetin uygulanacağı kişi veya kurumlarda böyle bir ayırım söz konusu değildir (Aytaç, 2002: 99). Terörizmde belirli bir hedefe yönelik şiddet eylemini toplumun geri kalanında panik, korku duygusu yaratmak amacıyla gerçekleştirdiğinden sembolik bir hedef seçimi önemlidir. Bu amaçla gerçekleştirilen eylemlerin çok ses getirmesi, sansasyon yaratması için terörizm, sivil hedefleri vurmaktan kaçınmaz. Gerilla savaşında ise amaçlanan siyasi hedeflere ulaşmak için genellikle otoriteye karşı eylemlerde bulunulur. Gerilla savaşları bu amaca ulaşmak için sivil hedeflere yönelmeyi bir tehlike olarak görebilir. Zira, bu eylem türünde halkın meşruiyetini en azından belirli bir hak talep edilen bölgedeki halkın meşruiyetini, onayını almak, amaçlanan siyasal hedeflere ulaşmak açısından oldukça önemlidir. Gerilla savaşı genelde resmi kurumlara, askeri birliklere karşı gerçekleştirilen bir eylem tarzıdır. Bu bağlamda, gerilla savaşında tartışma konusu olan bölge içerisinde veya belirli bir bölgede çatışma alanının varlığından bahsedilebilir. Oysaki terörizm oldukça geniş bir eylem alanına sahiptir ve bir savaş bölgesinden ziyade genellikle barışın hüküm sürdüğü bölgelerde gerçekleşir.

(<http://cfrterrorism.org/policy/guerrilla.html> erişim tarihi 23.06.2004)

Terörizm ve gerilla savaşı arasında bir diğer önemli ayırım ise gerilla savaşının söz konusu alan içerisindeki halk tarafından desteklenmesi, en azından meşru görülmesi ihtimalidir. Terörizmde ise, halkın meşruiyetini kazanmaktan ziyade, belirli bir korku ve panik havası yaratılmak istenildiğinden gerilla savaşının tam tersi bir durum olarak otoriteye olan bağlılığın arttığını, milliyetçilik duygularının kabardığını görürüz. Nitekim, 11 Eylülde Amerika'da Dünya Ticaret Merkezine yapılan saldırıdan sonra bu tür bir bütünleşme

duygusu ile bayrak satışlarının artması, gözlemlenen bir olgudur. Terörizm masum sivillere yönelik bir eylem tarzı iken gerilla savaşı terörizmin aksine askeri, resmi kurumlara yönelik bir eylem tarzıdır.

“Gerilla savaşı meşruiyet, haklı varoluş gerekçeleri ve devlet otoritesine meydan okumayı içerir. Bu sebeple devlet otoritesine meydan okuma kaçınılmaz olarak devlet erkine de meydan okumayı ve devletin yasal, politik iradesini uygulama yeteneğine de bir meydan okumayı içerir. Buna karşın terörizmin ise meşru olmayan ve illegal kuvvet kullanımını veya gerilla savaşına göre sınırlı, politik amaçlı kuvvet kullanımını içerir.” (George ve Daniel, 1991 : 8)

Akademisyenler genellikle gerilla savaşının terörizme göre daha uzun süreli olduğu, otoriteye karşı daha kuvvetli direniş gösterdiği ve terörizme göre daha büyük bir kesimden destek aldığı konusunda hem fikirdirler (Aytaç, 2002: 103). Gerilla savaşının uzun sürmesinin bir nedeni de, belirli bir kesimden destek alması ve eylem planını bu doğrultuda ortaya koymasından kaynaklanır. Bu yüzden seçilen hedef ve yaratacağı etki gerilla savaşçısının meşruiyeti açısından oldukça önem taşır. Bu amaçla yapılan eylemler halkın tepkisini çekmekten ziyade, yönetime ve resmi kurumlara karşı yapılır. Resmi otoriteyi zayıflatmaya yönelik girişimler gerilla savaşının stratejisini belirleyen ana unsurlardan biridir. Terörizmde ise eylem de seçicilik, toplumda panik ve korku ortamı yaratmaya yöneliktir. Eylemlerin sansasyonel olması toplumda infial yaratması açısından masum insanlara yönelik saldırılar terör eylemlerinin temelini oluşturur.

“Gerilla savaşçısı küçük gruplar halinde ve yetersiz silah gücü ile savaşabilirler. Bununla birlikte genellikle rehinlerin ele geçirilmesi, rehinlerin değişimi gibi konularda savaş kurallarına uygun hareket ederler ve silahsız sivil halkın haklarına saygı gösterirler. Teröristlerin ise belirli sınırları yoktur. Terörist gruplar sıklıkla sivil haklara karşı suikastlar düzenleyerek toplumda genel bir terör havası oluşturmaya çalışırlar.” (Wilkinson, 1990 : 39)

Terörist ve gerilla savaşçısının ayrımı yapılırken dikkat edilmesi gereken bir önemli nokta da, bu eylemleri gerçekleştiren insanların eylemi gerçekleştirme nedenlerinin altında yatan psikolojik faktörler ve bu olayların ahlâksal boyutudur. Terör olayları sivil, masum insanlara karşı yapılan eylemler olduğu için bu eylemleri işleyenlerin, diğer sıradan suçlular gibi nötralizasyon tekniklerini kullanmaları beklenemez. Sıradan bir suçlu, suç işlediği birey hakkında ya da gerçekleştirdiği eylemin toplumsal boyutu açısından bu tür nötralizasyon tekniklerine başvurabilir. Örneğin, bir suçlu namusunu temizlemek için bu eylemi yaptığını

ya da öldürdüğü bireyin ölümü hak ettiğini ileri sürerek eylemi kendi gözünde meşrulaştırabilir.

Teröristlerin gerçekleştirdiği eylem itibari ile kurbanları hakkında belirli bir fikirleri yoktur. Onu, bu eylemin getireceği korku ve panik havası ilgilendireceği için toplumsal savunma mekanizmalarını kullanma ihtiyacı hissetmez. Bu anlamda terörist eylemler herhangi bir meşruiyet, toplumsal destek aramaktan ziyade mevcut otoriteye olan güvenin sarsılmasını esas alır. Özdağ’a göre; terörist eylemcinin dünyaya dair bambaşka tezahürü ve hayat görüşü vardır. O, yapmış olduğu eylemleri dünyanın kurtuluş açısından önemli bulduğu ve masum insanların ölümünü bu amaca ulaşmakta birer araç olarak gördüğü için toplumsal savunma mekanizmaları kullanmazlar. (<http://www.diyamet.gov.tr/diyamet/tem99/kapgun4.htm> erişim tarihi: 19.08.2004)

Bu anlamda terörist eylemler herhangi bir meşruiyet, toplumsal destek aramaktan ziyade mevcut otoriteye olan güveni sarmaya, halkta otoritenin güvenliği sağlama görevini sorgulamaya yönelik duygu ve düşünceleri oluşturmayı amaçlayan eylemlerdir.

Bu boyutu ile ele aldığımızda, terörist eylemler ile gerilla savaşlarının yapmış olduğu etkiler açısından da farklar olduğunu görüyoruz. Gerilla savaşında belirli bir toplumsal destek sağlandığında otoritenin gücüne yönelik hatta varlığına yönelik bir meydan okuma ortaya çıkabilir. Gerilla savaşı sonucunda belirli bir bölgede bağımsızlık hareketleri ortaya çıkıp yaygınlaşabilir. Terörist eylemler ise meşruiyete sahip olmadığından tam tersi bir etkide bulunup, halkın milliyetçi duygularının harekete geçmesine ve bütünleşmesine yol açma ihtimali vardır. Bununla birlikte, terör eylemlerinin gerçekleşmesi halkta otoriteye karşı güvenlik ile ilgili belirli eleştirilerin varlığını da beraberinde getirir. Laqueur, gerilla savaşının terörizme göre etkisinin daha kapsamlı olduğunu belirtmiş, terörizmin nadir olarak belirli bir bölge içerisinde istenilen hedefleri gerçekleştirdiğinin altını çizmiştir.

“... Bir gerilla lideri mümkün olan en kısa yoldan büyüyüp gelişen ve nihayetinde bir ordu haline getirmeyi düşündüğü, askeri bir birlik oluşturmayı ve bağımsız bir bölge oluşturarak açıkça propaganda faaliyetlerini yürütebileceği alternatif bir devlet kurmayı hedefler. Gerilla savaşları sıklıkla terörist taktikleri kullanmasına karşın bunun tersi asla gerçekleşmemiştir. Gerilla hareketlerinin kendilerine karşı olan güçleri bozguna uğratmalarını tezahür etmek kolay olmasına karşın, terörizm nadiren istikrarsızlaştırıcı bir güç haline gelir. Bir veya iki örneğin dışında terörizmin sürekli ve radikal değişikliklere yol açtığını düşünmek oldukça zordur.” (Laqueur, 1987 : 5)

Terörizmi ve gerilla savaşını kavramsal açıdan ayırmak ve terörizme objektif ve bilimsel bir tanım getirmek istiyorsak, öncelikle gerçek hayatta karşılaşılan eylem çeşitliliğini bir kenara bırakıp hangi eylemlerin terörizme hangi eylemlerin ise gerilla savaşı statüsüne girdiğini belirlememiz gerekir. Gerçek hayatta bir örgüt saldırılar düzenleyip, hem masum sivillere hem de resmi ve askeri kurumlara karşı şiddet eylemlerine girişebilir. Bu bağlamda, teorik olarak eylem üzerinden terörist, gerilla savaşı ayrımını yapmamız ampirik düzlemde yaşanan farklı, içiçe geçmiş durumları anlamamıza yardımcı olacak ve terörist bir eylemin özgürlük savaşı olarak meşrulaştırılmasının da önüne geçilmiş olacaktır.

Terörizmi, gerilla savaşından ve diğer şiddet türlerinden ayıran hususları önerdiğimiz tanımda bulabiliriz; Buna göre terörizm politik bir amaç elde etmek için sivillere ve sivil hedeflere yönelik kasıtlı şiddet kullanımı veya tehdidini içeren eylemlerdir (<http://www.ict.org.il/articles/define.htm> erişim tarihi 15.02.2004).

Bu tanımın üç temel argümanı vardır :

1) Hareketin özünü, şiddet kullanımı veya şiddet kullanımının tehdidi oluşturmaktadır, ve herhangi bir aktivite böyle bir şiddeti ya da şiddet kullanma tehdidini içermiyorsa, bu aktivite terör eylemi olarak değerlendirilemez. Bu bağlamda protesto gösterileri, hükümetin aldığı herhangi bir karara yönelik yürüyüşler, sivil itaatsizlik olarak nitelendirilebilecek eylemler bu tanım doğrultusunda terörist eylemler olarak nitelendirilemez.

2) Hareket her zaman siyasi bir amaç elde etmek için yapılmalıdır. Bu amaçlar rejimi değiştirmek, siyasal dağılımı etkilemek ya da hükümetin kararlarını etkilemek ve benzeri nedenlerle yapılabilir. Bir şiddet eylemi ya da şiddet kullanımının tehdidi siyasi amaçlar elde etmek doğrultusunda yapılmıyorsa, bu eylemi terörist eylemler olarak tanımlayamayız. Bu doğrultuda siyasi bir amaca yönelik olmayan sivillere yönelik şiddet eylemi adi suç ya da psikolojik bir rahatsızlık sonucunda işlenen eylemler olabilir. Bazı uzmanlar terörizm tanımına eylemin ideolojik, dini motiflerle yapıldığı görüşünü eklese de, siyasal amaç kavramı eylemin terör eylemi olup olmadığını belirlemede yeterli bir araçtır. Bir eylemin dini, ideolojik vb. motiflerle yapılıp yapılmaması esasında şiddet eyleminin içeriğini belirlemede onun, terör eylemi mi yoksa adi bir suç mu olduğunu ayırt etmede işlevsel değildir. Duval ve Stohl'ın bu noktada güdülerin siyasal terör kavramı ile ilgisiz

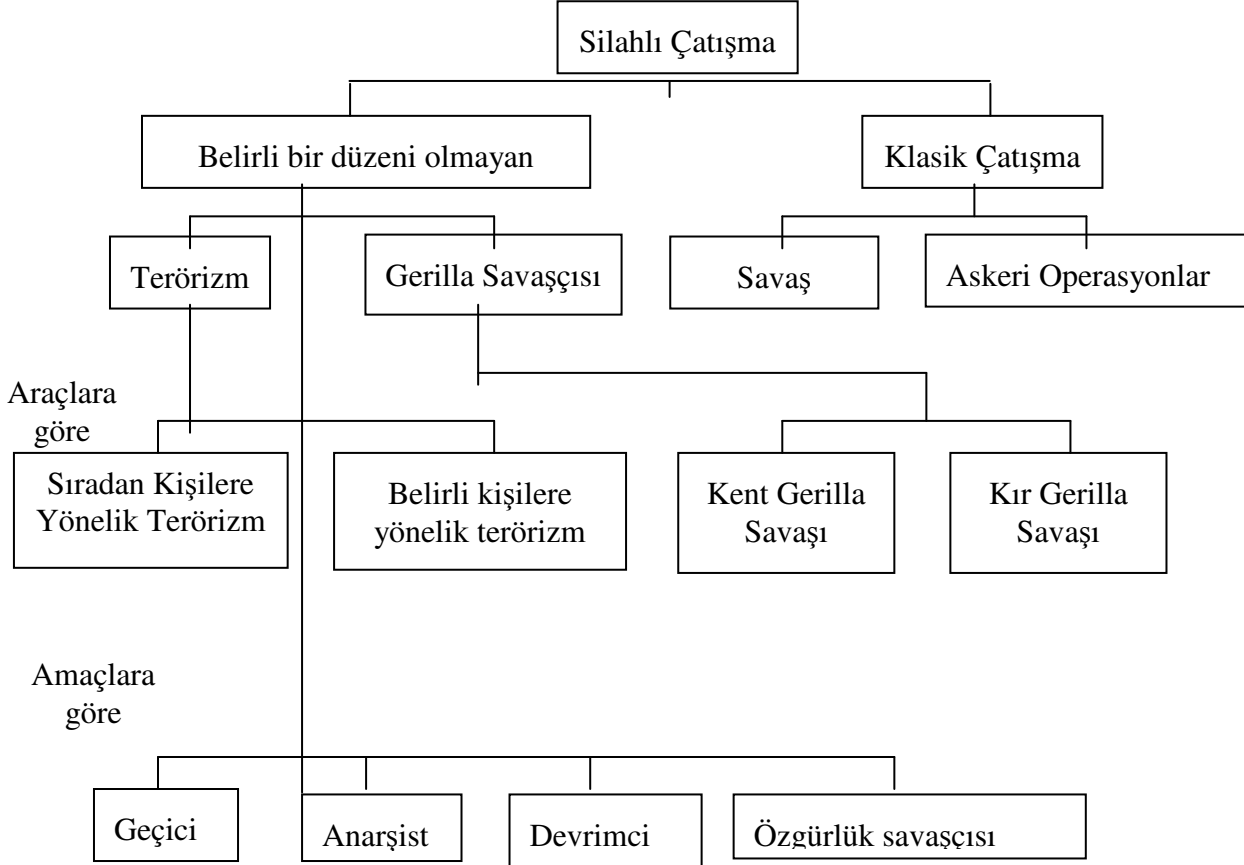
olduğunu belirtir ve çoğu uzmanın bunu ayırt edememesinden dolayı terörizm kavramı için dini, ideolojik belirli güdülerle hareket edilmesini gerekli bir koşul olarak öne sürdüğünü belirtmişlerdir. Böyle bir değerlendirme, kimi akademisyenlerin terör analizlerinde yanılığa düşmelerine yol açmaktadır. (Schmidt, 1984 : 100)

3) Terörizmin hedefi sivillerdir. Terörizm, bu yönü ile diğer şiddet türlerinden farklılaşır. Terörizm, toplumda panik havası estirmek ve insanları sindirmek için sivil hedeflere yönelir. Önerilen tanımı ile terörizm; kaza eseri sivilleri hedef alan ve onlara zarar veren bir eylemler zinciri değil, bizzat sivillere yönelik gerçekleştirilen ve bu sayede toplumda infial yaratarak kendinden güçlü bir otoriteye karşı mevzi kazanmayı hedefleyen şiddet hareketleridir. Bu bağlamda, eylem sivillere yönelik değil de; askeri, resmi kurumlara yönelik bir şiddet eylemi ise siyasal şiddetin terörizm dışındaki başka bir türevi olarak değerlendirilir. Eğer askeri ve resmi kurumlara yönelik bir şiddet eylemi sivil kalkan olarak kullanılması sonucu halka zarar vermişse, bu durumda sorumluluk bu eylemi uygulayan gruba değil masum insanları kalkan olarak kullananlara aittir.

Terörizmi diğer şiddet türlerinden ve klasik şiddet olgusundan ayırmak, bu anlamda önerilen tanımın anlaşılması açısından yarar sağlayacaktır. Buna göre; klasik şiddet olgusunda yani savaş ve askeri operasyonlarda sivillere yönelik şiddet eylemleri savaş suçları şeklinde değerlendirilir. Belli bir düzeni olmayan (non conventional) çatışmalarda ise sivillere yönelik eylemleri benzer bir biçimde ele alıp, terörizm uzmanı Alex P. Schmidt'in önerdiği gibi terörizmi barış zamanında işlenen savaş suçları olarak tanımlamak yanlış tutumların ve uygulanmaların önüne geçmeye yardımcı olabilir. (http://www.odccp.org/terrorism_definitions.html erişim tarihi 28.11.2004)

Bu açıdan değerlendirirsek, terörizm seçilen hedef bakımından diğer belli bir düzeni olmayan şiddet türlerinden ayrılır.

Tablo 1.2 Terörizm Tanımı

Kaynak : (<http://www.ict.org.il/articles/define.htm> erişim tarihi 15.02.2004)

Yukarıdaki şekilde de görüldüğü gibi terörizm, belli bir düzeni olmayan klasik çatışma anlayışının dışında yer alan bir kategoriye girer. Bu tanıma göre terörizm ve gerilla savaşı dört farklı kategoride değerlendirilir, bunlar;

- 1) Belirli kişilere yönelik bireysel terörist eylemler
- 2) Sıradan kişilere yönelik kitlesel terörist eylemler
- 3) Kent gerilla savaşı
- 4) Kır gerilla savaşı

Bu tanıma göre kır gerilla savaşı, askeri güçlere karşı belirli bir bölge içerisinde belirli siyasi amaçlar elde etmek için girişilen şiddet eylemleridir. Kent gerilla savaşı ise bunun tersine kentteki stratejik askeri bölgelere veya stratejik öneme sahip karar verme mekanizmasındaki belirli kişilere yönelik gerçekleştirilen şiddet eylemleridir. Gerilla savaşçısı terörist ayrımında gördüğümüz gibi terörist eylemler bu gibi stratejik askeri hedefler yerine masum sivillere yönelik belirli bir korku iklimi yaratmak ve bu sayede belirli siyasal hedefleri elde etmek amacıyla şiddet eylemlerine girişler. Terörist eylemler ise kendi içerisinde belirli kişilere yönelik bireysel terörist eylemler ve sıradan kişilere yönelik kitlesel terörist eylemler olmak üzere ikiye ayrılır. Belirli kişilere yönelik bireysel terörist eylemler, toplumda belirli bir kimliği bulunan, terör eylemlerini düzenleyen kişilere sembolik bir öneme haiz kişileri hedef alırlar. Ancak kent gerilla savaşında farklı olarak bu kişilerin belirli bir politik kimliği yoktur ve siyasal karar mekanizmalarında söz sahibi değildirler. Sıradan kişilere yönelik kitlesel eylemler ise, adından da anlaşılacağı üzere toplumda infial yaratması açısından belirli bir sembolik hedefle tesadüfen orada bulunan sıradan sivil halklara yönelik siyasal bir hedefi elde etmek için gerçekleştirilen şiddet eylemleridir

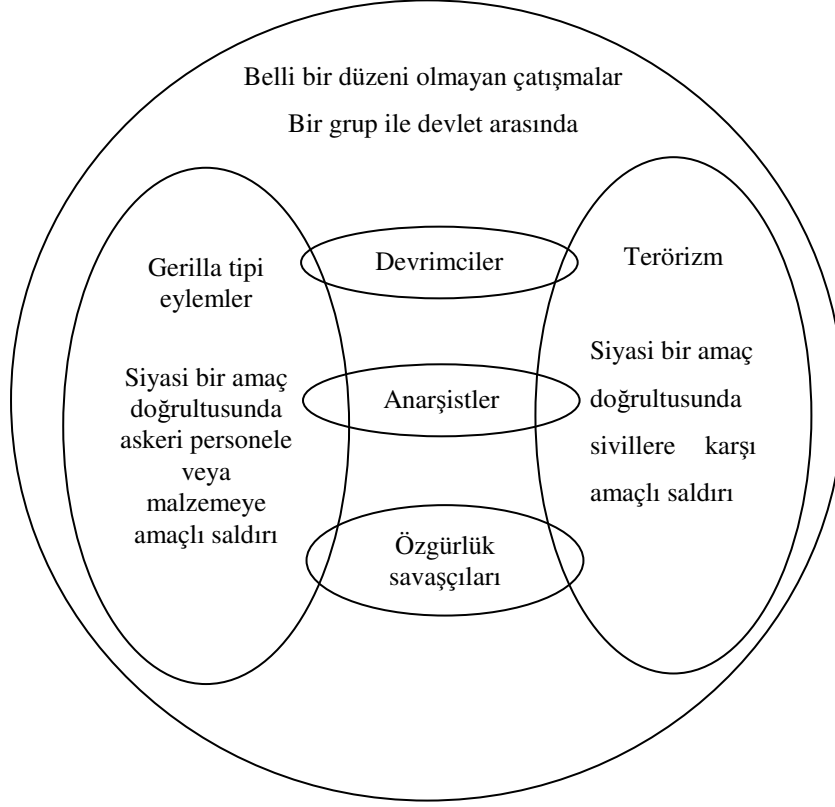
(<http://www.ict.org.il/articles/define.htm> erişim tarihi:15.02.2004).

Terörist eylemler ve gerilla savaşı tamamen aynı siyasal hedefi gerçekleştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunabilirler. Ancak bu siyasal hedefi gerçekleştirmeye yönelik kullandığı araçlar, daha doğru bir ifade ile seçtikleri hedefler açısından farklılık gösterirler. Önerilen bu tanımın pratikte sağlayacağı işlevsellik ise gerçekleştirilen amaçların sonucu hiçbir zaman şiddet eyleminin de kullanılan araçları meşrulaştıramayacağıdır. Dolayısıyla kiminin “özgürlük savaşçısı” atfettiği bir grubu, kiminin “terörist” ilan etmesindeki subjektivite bu tanıma göre temelsiz kalmaktadır. Kısaca ifade etmek gerekirse amaçları, özgürlük ve eşitlik olan bir grup böyle bir kazanımı elde ettikten sonra sivillere yönelik bütün eylemlerini bu amaç için göze alınmış kazalar olarak öne süremez. Bir eylem eğer sivilleri hedef alıyorsa bu eylemin kim tarafından yapıldığına bakılmaksızın kime yapıldığına bakarak, onun terörist eylemler olup olmadığına karar vermek bizi terörizm konusunda yaşanan taraflı değerlendirmelerden kurtaracaktır.

Önerilen terörizm tanımı eylemlerin kimin tarafından gerçekleştirildiğini analiz etmekten ziyade, kimi hedef aldığını ön plana çıkarır ve bu bağlamda gerilla savaşçısı – terörist ayrımını sivil ve askeri hedeflere yönelip yönelmediği üzerinden değerlendirir. Bu

değerlendirmede bakılacak tek kıstas, silahlı bir organizasyonun siyasal hedeflerini gerçekleştirirken hedef olarak kimleri seçtiğine bakılır.

Tablo 1.3 Anlaşmazlık – Çatışmada Tanımlana gelen Kavramlar

Kaynak : (Laqueur'dan aktaran Orhon, 2004:169)

Bu tabloyu terörizm tanımı olarak baz aldığımızda terörizmin kompleks yapısı yüzünden toplumsal realitede kolayca ayırtıramayacağımız örnekler karşımıza çıkabilir. Yani bir grup siyasal bir amaç elde etmek için hem askeri hem de sivil hedeflere zarar vermeyi göze alıp eylem stratejilerini bu doğrultuda geliştirebilir. Bu bağlamda, terörist grup gerilla savaşçısı ayrımı ampirik düzlemde iki farklı örgüt yapısı stratejisi olan gruplardan ziyade birbirleriyle benzeşen özellikler gösteren gruplardır. Bu terörizm analizine getirilen bir diğer eleştiri ise Devrimci Anarşist ve Özgürlük savaşçısı ayrımının neye ve kime göre yapıldığı, belirli bir yer ve zamanda bu tanımların değişebileceği, herkesin kendi ideolojilerine göre listeyi başka gruplarında dahil edebileceği görüşüdür (Orhon, 2004: 170). Kısaca ifade etmek gerekirse, şekildeki tanımlanan grupların belirli bir kesinliği olmaması

nedeniyle belirli bir subjektivite taşıdığı ve nesnel bir değerlendirme yapmanın zor olduğu bu yüzden de bu konuda yaşanan sıkıntılara çözüm getiremeyeceği belirtilmiştir. Önerilen tanıma yönelik eleştirileri dikkate aldığımızda, her şeyden önce bu tanımın terörizme kuramsal bir yaklaşımla sadece eylem üzerinden değerlendirdiği gerçeğini görmemiz gerekmektedir. Bu bağlamda, gerçek hayatta karşılaşılan kompleks ve iç içe geçen yapılar, önerilen terör tanımından kaynaklanmayıp örgütlerin terörü kullanmasından kaynaklanır. Bu açıdan eylem üzerinden değerlendirilen bir terör anlayışı bu grupları hem terörist hem de gerilla savaşçıları olarak görür. Bu tanımın işlevselliği burada ortaya çıkar. Terörizmi eylem üzerinden değerlendirdiği için toplumsal realitede terörizm konusundaki subjektiviteden kaynaklanan anlaşmazlıkları çözümler. Önerilen terör tanımının ortak bir kabul görmesi halinde kendilerini gerilla savaşçısı olarak lanse eden gruplar eğer bu iddialarında ciddi iseler bütün eylemlerini bu kıstasa göre planlayıp ona göre hareket edeceklerdir. Aksi bir durumda kendilerini özgürlük savaşçısı bile ilan etseler ortak bir tanımın ışığı doğrultusunda dünya kamuoyu gözünde saygınlığını yitirecek ve belirli yaptırımlara maruz kalacaklardır. Yine bir diğer eleştiri olan, kimin Devrimci kimin Anarşist ve kimin Özgürlük Savaşçısı olduğu, onu tanımlayana ve zamana göre değişecektir yaklaşımı terör eylemi üzerinden değerlendirildiği için çok daha anlamlı kalmayacaktır. Öyle ki; sivillere yönelik bir şiddet eylemi içerisine giren grup, ister devrimci ister anarşist isterse özgürlük savaşçısı olsun bu noktadan sonra terörist grup olarak addedilecektir.

1.3.2 Terörün Amacı

Terör eylemleri diğer şiddet eylemlerinden kurbanlarıyla somut bir ilişkinin olmaması yönüyle ayrışır. Şiddet, terörist için eylemi gerçekleştirme nedeni olarak bir amaç değil “araç”tır. Adi bir suçlu, teröristlerden farklı olarak belirli bir somut ilişki nedeniyle kurbanına zarar vermek ister. Bir suçu sadece istediği için işleyebilir. Terörist açısından ise hedef aldığı kurbanlar sadece hedefini gerçekleştirmek için kullandığı bir araçtır. (Kılıçcıoğlu ve Demiray 2004: 131) Bir terör eyleminde kurbanlar tesadüfen orda bulunduğu için şiddet eylemine maruz kalmışlardır. Teröristler önemli gördüğü simgesel hedeflerdeki kurbanlarının kim olduğuna değil, bu şiddet eyleminin ne kadar ses getireceğine bakarlar. Terörizmde seçilen kurbanlar rastlantısal olsalar da gerçekleştirilen şiddet eylemi mantıksız ve amaçsız değildir. “Bu amacı anlamak için tıpkı bir terörist gibi düşünmek; şiddet eyleminin trajik saçmalığı ardındaki mantığı benimsemek gerekir”. (Ergil, 1981: 174)

Terörizm her şeyden önce toplumda huzursuzluk, güvensizlik ve belli bir korku iklimi yaratmayı amaçlar. Birbirinden çok farklı ideolojik güdülerle gerçekleştirilen terör eylemlerinin ortak hedefi yaratacağı güvensizlik ortamı sonucunda halkın iktidara yönelik bakış açısını değiştirmek, ona yönelik muhalif seslerin artmasını sağlamaktır. Terör ne şekilde yapılırsa yapılsın, sonuçta hesaplı ve planlanmış bir eylemdir. Terör örgütlerinin asıl amacı olabildiğince çok insan öldürmek değil; kamuoyunun onların bu eylemlerinden etkilenmelerini sağlamaktır. Terör eylemleri sonucunda ulaşacak korku, panik ve güvensizlik ortamıyla halkı teröristlerin isteklerine boyun eğmekten başka çare olmadığına inandırmaktır. (Karakaya, 1998 : 49)

Teröristler geleneksel savaş yöntemlerini kullanarak amaçlarını gerçekleştirmeye çalışmazlar. Terörizm tanımı gereği kendisinden daha güçlü ve örgütlü bir iktidara karşı şiddet kullanmayı içerir. Bu şiddet kullanma yönteminin geleneksel şekillerinde tezahür etmemesinin nedeni teröristlerin belirli bir bölgeyi ele geçirecek güçte olmamalarından kaynaklanır.

Keleş ve Ünsal terörizmin amaçlarını şu şekilde özetler;

* Öncelikle hedef alınan rejimi ve siyasi iktidarı yıpratmak mevcut otoriteyi sarsmak.

* İç ve dış kamuoyunda davalarının duyurulmasını sağlamak ve dikkatleri savundukları davanın üzerine çekmek.

* Oluşturdukları tedhişle toplumun direnme gücünü kırarak, kendi davalarına karşı olumsuz duyarlılıkları ortadan kaldırmak ve kitleleri itaate zorlamaktır.

“Terör örgütlerinin eylemlerinin öncelikli amacı halkın gözünde siyasal iktidarı yıpratmak ve zaman içerisinde devletin manevi otoritesinin zayıflamasını sağlamaktır. Öyle ki bu ‘otorite bunalımı’ bu kez de yöneticilerin yeteneksizliklerinin bir kanıtı olarak ileri sürülecek ve yığınlar mevcut iktidara karşı başkaldırıya itilecektir. Kısacası, siyasal terörün kısa dönemdeki birincil amacı, merkezi iktidarı felce uğratmak ve kamuoyunu yıldırmaı gerçekleştirmektir” (Keleş ve Ünsal, 1996: 96)

Özellikle ayrılıkçı terör tipinde teröristler otoritenin halkın gözünde saygınlığını yitirip, halkın bir bölümünün tarafsız kalması ya da kendi saflarına geçmesini hedeflemektedirler. Bu gibi durumlarda terör örgütünün halkın bir bölümünden destek

alması ya da en azından eylemlerini gerçekleştirmede engel teşkil etmemesi terör örgütünün varlığını sürdürebilmesinde hayati öneme sahiptir.

Terörizm uzmanı Paul Wilkinson terörizmin 5 temel amacının olduğunu belirterek bu amaçları şu şekilde sıralar :

- 1- Büyük bir korku iklimi yaratmak ve tasarlamak,
 - 2- Sivilleri içeren bir hedef üzerinde saldırıyı gerçekleştirmek,
 - 3- Mevcut kurbanların yerine daha geniş bir hedefe yönelmek,
 - 4- Halkın içinde yer almak ve genel olarak terör olaylarını normal olarak nitelemek,
 - 5- Hükümetin, toplumun veya özel sosyal grupların politikalarını etkilemek.
- (Wilkinson, 1997: 53).

Terör örgütlerinin bir diğer karakteristik özelliği ise, propagandaya ihtiyaç duymalarıdır. Siyasi bir etkide bulunmayı amaçlayan bir terör örgütü propagandayla doğar ve varlıklarını propaganda ile sürdürürler. Bu nedenle propaganda, terör örgütlerinin hem amacı hem de aracıdır (İlhan, 1998 : 66). Bir terör örgütü varlığını sürdürebilmek ve gerçekleştirmek istediği siyasal amaca ulaşabilmek için sansasyonel eylemler planlar ve bu eylemleri gerçekleştirir. Gerçekleştireceği eylem ne kadar yankı uyandırıp, dikkat çekmeyi başarsa terör örgütü de siyasal amaçlarını ve varlık nedenini kamuoyuna etkili bir şekilde duyurabilir. Bu sebeple, terör örgütü için haber olarak medyada yer almak, propaganda faaliyetlerini geniş kitlelere duyurmak açısından stratejik bir öneme sahiptir. Terör örgütlerinin amaçları hangi ideolojik motivasyonlarla hareket ettiğine ve bu örgütlerin hangi güçler tarafından yönlendirildiğine göre değişiklik gösterebilir. Alkan'a göre terörizmin ve bununla ilişkili örgütlerin amaçları;

- Devleti siyasal şiddet hareketleriyle ele geçirerek rejimini değiştirmek.
- Bir ülkeyi ekonomik, siyasal, kültürel ve askeri açıdan zaafa uğratarak yıpratmak şeklinde ifade edilebilir. (Alkan, 2002 : 13)

Terörizm öncelikli olarak hedef kitle üzerinde bir şok yaratmayı, korku iklimi oluşturmaya amaçlamaktadır. Teröristler kaos ortamı oluşturan eylemin etkili olabilmesi için şok edici, tüm kamuoyunun ilgisini çeken nitelikte görsel bir şiddet kullanmayı amaçlar.

Terörün global bir boyut kazanması ile birlikte terörizmin zaten öteden beri var olan bu özelliği daha fazla ön plana çıkmaya başlamıştır. Teröristler artık stratejilerini ve sembolik hedeflerini belirlerken tabiri caizse rating kaygısı güden yapımcılar gibi düşünüp eylemlerini bu doğrultuda belirlemektedirler. Beslan'da okuldaki çocukların rehin alınması ya da sivil insanların öldürülürken kameraya alınması ve bu görüntülerin medyaya dağıtılması hep bu mantık üzerinden hareket eder. Teröristler bu görsel şiddetle oluşturdukları korku ikliminin etkisini artırmak isterler. Birleşmiş Milletlerin hazırladığı bir raporda teröristlerin korku ve kaos ortamının yaratmalarının amaçları şu şekilde belirtilmiştir;

1) Seyircilerin, belirtilen dava veya anlaşmazlık karşısında taraf olmalarını sağlamak.

2) Acılı ve kanlı biçimde sahnelenen bu trajik oyunun bir amacı tanıtım ve reklamsa, diğer amacı da bu boyutta bir saldırı gerçekleştiren grubu olduğundan daha güçlü ve etkili olduğu izlenimini yaratmaktır.

3) Terörist eylemin bir amacında fidye alma, örgüt mensubu mahkumların serbest bırakılmalarını sağlamak TV ve radyolar kanalıyla kamuoyuna mesaj iletmek ve dramatik rehin alma girişimleriyle hükümetleri, etkili, resmi ve özel kuruluşları belirli – ödünler veya dramatik kararlar vermeye zorlamaktadır.

4) Kargaşa ortamı yaratmak toplumun direnme dayanma gücünü kırmak; sosyal ve siyasal düzenin zaafılarını belirginleştirerek ardındaki sosyal desteği zayıflatmak.

5) Terörist eyleminin bir diğer amacı intikamdır.

6) Terörizmin bir başka amacı da baş eğdirmek itaat sağlamaktır. (Kılıçcıoğlu ve Demiray, 2004: 130)

Terörizm kurbanlarını tesadüfi olarak belirlese de sembolik hedef seçimi ve bu eylemin sonucu da kamuoyunda oluşturmak istediği sansasyon, önceden planlanmış, kurgulanmış bir özellik arz eder. Terör eylemleri ilk bakışta mantıksız, rasgele ve amaçsız yapılan bir şiddet eylemi gibi gözükse de aslında sivillere yönelik gerçekleştirilen bu şiddet gösterisi, toplumda infial yaratmak için tasarlanan bir olgudur. Bütün terör eylemleri altında yatan ideolojik çeşitliliğe ve farklılıklara karşın her şeyden önce tespit ettiği hedef kitlesinin bir güvenlik bunalımı yaşamasını ve bunun sonucu olarak, siyasi

iradeye kuşku ile yaklaşmasını hedefler. Yaratılmak istenen kargaşa ortamı sayesinde, halk ile yönetim arasında bir gerileme yol açmak devleti güçsüz göstererek ona olan güvenin sarsılmasına yol açmak terör örgütlerinin öncelikli hedefleri arasındadır.

Korkmaz'da terör örgütleri açısından eylemlerin beş farklı işlevi olduğunu belirtir. Buna göre terör eylemlerinin terör örgütleri açısından şu fonksiyonları üstlenmektedir :

1) Varlığını duyurma, gücünü gösterme

Terör örgütleri devletin terörle yoğun mücadeleye girdiği dönemlerde güçlerini yitirir ve rahat hareket edemezler. Bu dönemlerde örgütler sansasyonel eylemlerde bulunarak güçlerinin bitmediğini, istediği hedefleri vurabileceklerini ve devletin bu eylemleri önlemeye güçlerinin yetmeyeceğini vurgulamak isterler.

2) Taraftarlarına moral verme

Örgütün yaptığı her eylem sonucunda bu örgütün sempatizanları, örgütüne daha çok bağlanır ve desteğini artırır. Bu durum örgütün gücünü artırmaya neden olacağı için terör örgütlerinin bir amacında halkın bir bölümünden destek almaktadır.

3) Kendinden yana olmayanları sindirme

Terör örgütlerine karşı olanları korkutmak onları kendilerine karşı devletin koruyamayacağını göstermek böylece güçlerini artırmak için terör örgütleri bu eylemlere girişilebilir. Bu sayede, örgütler istedikleri bir bölgede faaliyetlerini gerçekleştirebilir, kendilerine karşı olanların en azından tarafsız kalmalarını sağlayabilirler.

4) Devleti halka baskı yapmaya zorlama

Terör örgütlerinin bir amacında halkla devletin arasını açarak bir kısım halkın kendilerine katılmalarını sağlamaktır. Bunu gerçekleştirmek için, belirli bir bölgede eylemlerini artırıp devletin önlemlerini bu bölgede yoğunlaştırmasını, halkında devletin bu yoğun önlemleri yüzünden rahatsız olmasını ve bu sayede halkın gözünde zorlayıcı, otoriter konuma düşmelerini arzularlar.

5) Örgüt üyelerinin eğitilmesi

Örgütler kendilerine eleman sağlamak için sempatizanlarına öncelikle duvar yazısı, afiş, pankart gibi daha az tehlikeli ve şiddet içeren eylemleri yaptırarak, sempatizanların

örgüte bağlılıklarının artmasını hedeflerler. Böylece örgüt, sempatizanlarını hukuk kurallarından ve ahlak kurallarından uzaklaştırarak kendi amaçlarına yönelik kullanmayı düşünürler. (Korkmaz, 1999: 84-86)

1.3.3 Terörizm Tipolojisi

Terörizm tanımı konusunda yaşanan tartışmalar ve farklı yaklaşımlar terörizm tipolojisinde de varlığını sürdürür. Terör konusunda çalışan uzmanların çoğu kendi terör tasnifini yaparak temelde terörizm türlerinin kendi gösterdiği şekilde gerçekleştiğini savunur. Terörizm siyasi bir olgu olarak değerlendirilmesi gerektiği için zaman içerisinde belirli siyasi koşulların ve toplumsal konjonktürün etkisinde kalarak farklı şekillerde cereyan edebileceğini görmemiz gerekir. Bu bakımdan tek bir terör tipolojisi ortaya koyup gerçekleşen terörizm vakalarını bu doğrultuda incelemekten ziyade farklı terör tipolojilerini incelememiz terörizm olgusunun anlamamıza kolaylık sağlayacaktır.

Günümüzde birçok ülkenin sınırları içerisinde belirli terörist grupların varolduğu bilinen bir gerçektir. Dünyada, 127 ülkede bilinen en az 350 terörist organizasyonun varlığı gerçeğinden hareket edecek olursak çoğu zaman bir ülkede, en az bir terörist organizasyonun varlığının olma ihtimali oldukça yüksektir. İçerisinde terörist organizasyonun varolduğu ülkeler, sadece geri kalmış üçüncü dünya ülkeleri ve gelişmekte olan ülkeler değildir. Günümüzde gelişmiş batı devletlerinde de belirli terörist organizasyonların faaliyetlerde bulunduğu bilinen bir gerçektir. Hatta bir argümana göre terörist organizasyon demokrasi anlayışının yüksek olduğu batılı devletlerde de daha rahat hareket edebildikleri için faaliyetlerini genellikle bu ülkelerde sürdürmektedirler. Terörist organizasyonların demokratik düzenle yönetilen ülkelerde daha etkin bir biçimde örgütlenebildiğini Sterling şöyle açıklamaktadır :

“Özgür bir ülkede terörist olmak, polis devletinde terörist olmaktan daha kolay ve güvencelidir. Üstelik ilke olarak da daha doyurucudur.”

(Sterling, 1989 : 10)

Gerek gelişmiş batı demokrasilerinde gerekse geri kalmış üçüncü dünya ülkelerinde olsun terörizm olgusu günümüzde dünyanın her yerinde varlığını hissettiren, insanların güvenliğini tehdit eden ve hatta onların günlük yaşantılarını etkileyen bir fenomen haline

gelmiştir. Birbirinden çok farklı rejimlere, kültürlere sahip ülkelerdeki farklı siyasal konjonktürlerin etkisi altında gerçekleşen farklı terör eylemlerinin anlayabilmemiz, farklı terör tipolojilerini ortaya koyabilmemizle mümkün olacaktır. Bununla birlikte bazı terör uzmanları terör tipolojisi adı altında çeşitli terör tasnifleri yapılmasını ve bu doğrultuda terör çözümlemesine gidilmesini eleştirmişlerdir. Bu uzmanlara göre belirli bir eylem türünü ortaya koyduktan sonra gerçekleşen tüm terör olaylarını bu doğrultuda değerlendirmek onu; özgün, siyasal tarihsel koşullarını göz ardı etmek anlamına gelecektir. Böyle bir terör çözümlemesi terör olgusunda varolan her olayın kendisine özgü yapısını yadsıyıp, indirgemeci bir yaklaşımda sadece belirli bir modele göre hareket etmek anlamına gelecektir (<http://www.uncp.edu/home/vanderhof/TerrorChapterOne/htm> erişim tarihi 19.03.2004).

Gerçekten de bir tipoloji varolan olayları ele alıp o olayları inceledikten sonra belirli özellikleri öne çıkarıp, bir genelleme yapmak yoluyla elde edilen bir kavramsal analiz aracıdır. Terör tipolojileri, terörizmi anlamamıza, onu daha iyi çözümlememize yardımcı olabilir. Ancak terörü anlayabilmek için her terör olayını kendi siyasal, toplumsal ve tarihi koşulları içerisinde değerlendirmemiz gerekir. (<http://fs.huntingdon.edu/jlewis/Outlines/TerrorWhiteCh01.htm> erişim tarihi 19.03.2004)

Meydana gelen terör olaylarını incelerken, tek bir terör tipolojisinden yararlanmak ve onu açıklayıcı tek kriter olarak kabul etmek yerine pek çok terör tipolojisini inceleyip bu terör olgusunu farklı açılardan ele alıp analiz etmeye çalışmak, bu konuda ortaya çıkan anlamlandırma sorununu çözmeye yardımcı olacaktır. Bu bağlamda, bizde tek bir terör tipolojisi yerine farklı analizleri içeren terör tipolojilerini ortaya koyup bu konuda yaşanan çeşitliliği göstermeye çalışacağız.

Terörizm tipolojilerini incelediğimizde, çok farklı yaklaşımlar ve incelemeler ortaya çıkar. Bu yaklaşımlar genellikle tek tek eylemlerin özelliği üzerinden terörizmi anlamlandırmaya çalışmakta veya terörizmin hangi kaynak üzerinden gerçekleştiğini, ayırt ederek işe başlar. Terörizmi tek tek eylem üzerinden verip, belirli bir eylem tipi çıkarma onun hangi ideolojik güdülerle işlendiğinin ortaya çıkması açısından faydalıdır. Mikro analiz olarak nitelendirilebilecek bu tür bir analiz bize farklı eylem tiplerindeki farklı stratejik noktaları anlamamıza kolaylık sağlar. Bu tür bir tipolojide, hem terörist olayın niteliği hem de terör eylemcisinin ideolojik analizi kavranabilir. Öte yandan, terör eyleminin kime yönelik yapıldığı ya da kim tarafından yapıldığına yönelik analizleri makro boyutta

değerlendirebiliriz. Bu tür bir analiz, bize terör olayının gerçekleşmesindeki makro boyuttaki toplumsal, siyasal, ekonomik nedenleri anlamamıza yardımcı olur. Kimi terörizm tipolojileri de, hem makro hem de mikro nedenleri içerisinde barındıran bir çözümleme anlayışına giderler.

Terör uzmanı Wilkinson, belirli bir terör tipolojisini oluşturmaya çalışırken her şeyden önce terörizmin devlet dışı kullanımı ile ilgilenir ve tipolojisini bu doğrultuda gerçekleştirir. Wilkinson, dört farklı tipte terör eylemi sınıflandırmasına gider bunlar; Devrimci denebilecek, Devrimci, Bastırcı ve İkincil terörist eylemleridir. Wilkinson; ikincil terör tanımını uluslararası savaşlar, iç savaş ve ayaklanma gibi büyük şiddet eylemleri sırasında ortaya çıkan rasgele ve çoğunlukla öldürücü terör eylemlerini belirtmek için kullanır (Wilkinson, 2002: 153). Wilkinson, bu kavramı sistematik terör eylemlerinden ayırt etmek için kullanır. Ona göre ikincil terör, belirli bir şiddet olgusunun konjonktürel olarak arttığı dönemlerde ortaya çıkan bir durumdur.

Wilkinson'un analizinde; sistematik terör olarak nitelendirebileceğimiz üç farklı parametre vardır. Devrimci denebilecek, Devrimci ve Bastırcı terörizm. Bu bağlamda;

- Belli grup ya da bireyleri baskı altına alma ya da belirli bir grubu tasfiye etmek amacıyla girişilen terör eylemleri bastırcı terörizmdir.
- Yardıma zorlanan ya da cezalandırma gibi köklü devrimci değişimden başka güdülerle gerçekleştirilen terör eylemleri devrimci denebilecek terörizmdir.
- Uzun vadede siyasal devrim, güç yapısında ve sosyoekonomik düzende temel değişiklikler yaratmak amacı ile gerçekleştirilen terör eylemleri devrimci terörizm sınıfına girer (Wilkinson, 2002: 153).

Tablo 1.4 Siyasi Terör ve Terörizmin Temel Bir Tipolojisi

TİP	HEDEFLER	ÖZELLİKLER
Devrimci Denebilecek	Köklü devrimci değişimden başka siyasi güdüler : örneğin, devletleri siyaset ya da yasa değişikliklerine zorlamak, devlet görevlilerini görevden aldirmek veya cezalandırmak; rakip gruplarla siyasi savaşa tutuşmak	Bireyler tek başlarına eylemde bulunabilmesine rağmen, tipik bir biçimde küçük gruplar halinde çalışırlar: oldukça kestirilemezdirler; psikopatolojik ve kanunsuzların şiddetinden ayırt edilmeleri genellikle güçtür.
Devrimci	Devrim ya da yöntemli bir biçimde devrimci amaçlara ulaşmak	Küçük bir grup da olsa, her zaman ir lideri, ideolojisi ya da kaba taslak da olsa programı

		olan bir grup fenomenidir. Alternatif örgütsel yapılar geliştirirler. Şiddet ve terörizm örgütü tipik bir biçimde, devrimci hareket içerisindeki uzman suikastçı ya da askeri nitelikli örgütler tarafından üstlenilmiştir.
Bastırıcı	Baskıcıların istenmeyen olarak tasarladığı davranış biçimlerini, bireyleri ya da grupları baskı altına almak veya keyfi olarak seçilmişleri 'tasfiye' etmek.	Genellikle kanlı toplu terörle kendini gösterir. Sık olarak iktidar partisi ve ordu gibi öteki organları içermesine rağmen, tipik ir biçimde uzman terör makinesi, gizli polis bu işi gerçekleştirmek üzere yetiştirilir. Asıl teknikleri işkencedir. Totaliter, İdeolojik yönetim teröründe, korku ve karşılıklı kuşku her yere yayılmış ve yiyip bitirici olabilir, ayrıca liderin paranoyasının aracı haline gelebilir.
İkincil	Hiçbir belli hedefi yoktur : geniş ölçekli bir şiddetten kaynaklanan bir yarı üründür.	Kasten planlanmış ya da düzenlenmiş değil, rasgeledir : içinde sistematik terörizmin eşlik edici bir öge olabileceği oldukça kanlı mücadelelerin yapıldığı koşullarda ortaya çıkar.

Kaynak: (Wilkinson 2002:152)

Terörizm tipolojisini oluştururken kullanılan diğer bir yöntem ise, eylemi gerçekleştirenin hangi güdüler ile hareket ettiğine göre ve gerçekleştirme amacına bakılarak oluşturulan tipojilerdir. Bu görüşe göre, beş farklı terörizm ve terörist tipi vardır: Milliyetçi terörizm, Din motifli terörizm, Devlet destekli terörizm, Sol ideolojilerle terörizm, Sağ ideolojilerle terörizm. Bu tipolojiye göre Milliyetçi terörizm, mensup olduğu etnik kökene göre ayrı bir devlet kurmak isteyen ve bunun için terör eylemlerine girişen grupların oluşturduğu terör şeklidir. Dini motifli terörizm ise, inançları doğrultusunda radikal değişiklikleri gerçekleştirmek amacıyla girişilen ve bu eylemleri gerçekleştirme nedeni olarak dini inançlarını öne çıkaran terörizm türüdür. Sol ideolojik terörizm, kapitalist ve emperyalist sistemlere karşı girişilen ve yerine komünist veya sosyalist rejimleri getirmek amacıyla girişilen terör eylemleridir. Sağ ideolojik terörizm, bu terör türüne dahil olan grupları en az organize terörist gruplar içine dahil edebiliriz. Batı Avrupa'daki neonazi grupları sağ ideolojik terör türüne örnek verebiliriz. Bu gruplar liberal demokratik yöntemleri tasfiye edip yerine faşist rejimleri yönetime getirmeyi amaçlar. Devlet destekli

terörizm, bu tip terörizmde teröristler kısıtlı olarak terörizme destek veren devletlerin stratejileri doğrultusunda eylemlerde bulunurlar. Bu tip terör eylemlerinde Hofmann'ın tabiriyle kimi devletlerin maliyet fayda analizi doğrultusunda bir takım kiralık savaşçılar tutarak savaşma yoludur. (http://www.suu.edu/faculty/franklinc/terror02_files/frame.htm erişim tarihi 19.02.2005)

Diğer bir tipoloji ise terörizmi 7 kategoriye ayırarak inceler. Bunlar;

- 1) Devrimci amaçlar güderek varolan sistemi değiştirmeye yönelik terör hareketleri.
- 2) Belirli bir üstünlük sağlamayı amaçlayan ve güç kazanmayı hedefleyen siyasi grupların terör hareketleri.
- 3) Milliyetçi terörizm belirli bir etnik ya da dini farklılık nedeniyle bağımsızlık için girişilen terörizm türü.
- 4) Amaç odaklı terörizm; sosyal, dini bir ülküyü gerçekleştirmek amacıyla gerçekleştirilen terörizm türü.
- 5) Çevreci gruplar terörizmi : Doğayı korumak ve büyümenin zararlı etkilerine dikkat çekmek amacıyla gerçekleştirilen terörizm türü.
- 6) Devlet destekli terörizm : Devletin kaynaklarını belirli terörist gruplara aktararak genellikle sınırları dışında gerçekleştirilen terörizm türü.
- 7) Soykırım : Bir devletin belirli bir azınlık grubu ortadan kaldırmak için giriştiği eylem türü bu tür terörizme girer. (Long, 1990: 235)

Terörizmi makro boyutta inceleyen ve tipolojileri bu perspektifte belirleyen görüşleri incelediğimizde, eylemin kimin tarafından ve kimlere yönelik yapıldığına göre bir sınıflandırmaya gidildiği görülür. Böyle bir tipoloji, bize terörün ve terörist grupların faaliyet alanını belirlemede işlevsellik sağlar. Aşağıdaki tablo, terörizm olgusunu makro boyutta ele alıp terör faaliyetlerine ulusal ve uluslararası olup olmama kriterine göre ayırdıktan sonra onun devlet destekli olup olmamasına göre, belirli bir ayrıma daha gider. Tabloda dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da devlet terörü ve devlet destekli terör ayrımıdır. Buna göre, devlet terörü devletin kendi vatandaşlarına ve belirli gruplara karşı giriştiği şiddet eylemleri anlamına gelirken, devlet destekli terör bir devletin belirli stratejik hedeflerini

gerçekleştirmek için uluslararası boyutta eylemler gerçekleştiren terör örgütüne bu eylemlerini gerçekleştirmede yardım etmesi, lojistik destek vermesi sonucu gerçekleşen terör türüdür.

= Hükümet kontrolü ya da hükümet yönetimi =

	Yok	Var
Ulusal	Yerel terörizm	Devlet terörü
Uluslararası	Uluslararası terörizm	Devlet destekli terörizm

(Kaynak: <http://www.terrorism.com/terrorism/defs/html> erişim tarihi 15.04.2004)

Son olarak bu tasnifte yer alan uluslararası terör ve devlet destekli terörizm ayrımını yapacak olursak, uluslararası terörizm herhangi bir devletin desteğinden bağımsız olarak belirli grupların gerçekleştirdiği terör olaylarını ifade etmek için kullanılan bir kriterdir.

Richard Skultz terörizm konusunu irdelerden belirli bir tipoloji ortaya koymanın gerektiğinin altını çizer. Ona göre; herhangi bir bilimsel çalışmada belirli bir tipoloji ortaya çıkarmak, bilimsel bir teoriyi geliştirmek için yapılması gereken önemli adımlardan biridir (Shultz, 1978: 7).

Terörizmi 3 ana başlık altında inceleyen Schultz onu Devrimci, Alt devrimci, ve kuramsal terörizm olmak üzere siyasal sisteme yapacağı etkilere ve terörizmin hedeflerine göre sınıflandırır. Buna göre;

- Devrimci terör siyasal sistemde köklü değişiklikler gerçekleştirmek hatta siyasal sistemi tamamen ortadan kaldırmayı amaçlayan ve bunun yerine yeni bir yönetim tarzı oluşturmak isteyen terör türüdür.

- Alt devrimsel terör siyasal sistemde radikal değişiklikler gerçekleştirmek, bütün siyasal kurumları ilga etmekten ziyade mevcut sistem içerisinde temel değişiklikler gerçekleştirmek amacıyla girişilen şiddet eylemleri alt devrimci terör sınıfına girer. Üç terör tipi içerisinde en yaygın olarak rastlanan terör çeşidi alt devrimci terör tipidir. Etnik terörden dini, bölgesel terör türüne kadar pek çok terör eylemi bu terör türünün içinde yer alır.

- Kurumsal terör bu terör türü ile ifade edilmek istenen devletin eylem türü belirli iç ve dış güçlere karşı giriştiği siyasal şiddet eylemleridir. Devletin hem diğer devletlere ya

da dış gruplara karşı gerçekleştirdiği terör eylemleri hem de ulusal düzeyde kendi vatandaşlarına yönelik giriştiği terör hareketleri bu tasnifte yer alır. (Shultz, 1978, 10-11)

Cindy C. Combs, terör türlerinin sadece uygulayan kişilere bakıp ona göre tasnif etmekten ziyade, aynı zamanda kullandığı stratejiler belirlediği hedefler yönünden de incelenmesinin terör olgusunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacağını savunur (Combs, 2003 : 15). Yapmış olduğu tipolojide terörü 5 farklı türde ele alır. Kitle terörü, siyasi suikast, rasgele terör, seçici rasgele terör ve devrimci terör. Bu yaklaşıma göre kitlesel terör devlet terörünü ifade etmek için kullanılır. Siyasi suikast ise devlet başkanına ya da stratejik bir konumda olan politik liderlere yönelik girişilen terör eylemleridir. Rasgele terör ve seçici rasgele terör ise birbirlerinden seçilen hedefler itibari ile ayrılır. Seçici rasgele terör, kendisine düşman ilan ettiği hedeflere yönelik eylemlerde bulunur. Rasgele terörde, herhangi bir kafeteryaya yapılan saldırılar içerirken seçici rasgele terör gerçekleştirilen şiddet eylemlerini ifade etmek için kullanılır. Son olarak devrimci terör, belirli siyasal örgütler tarafından siyasal sistemde radikal değişiklikler gerçekleştirmek amacıyla gerçekleştirilen şiddet eylemlerine ayırt etmek için kullanılır.(Combs, 2003:16-17)

Tablo 1.5 Terör Türleri

Tip	Kimin tarafından gerçekleştirildiği	Hedef	Taktik
Kitle terörü	Siyasi liderler	Genel halk	Baskı, organize ya da dağınık
Siyasi suikast	Birey ya da gruplar	Yönetici elitler ya da devlet başkanları	Oldukça seçici şiddet
Rasgele terör	Birey ya da gruplar	Simgesel hedefte bulunan herkes	Kafeleri, marketleri ve benzeri mekanları bombalama
Seçici rasgele terör	Birey ya da gruplar	Hedef alınan karşı görüşün mensupları	Karşı görüşe ait belirli kafeterya ve market vb. mekanlar
Devrimci terör	Devrimci örgütler	Hükümet	Politik önemli hedefler

Kaynak : (Cindy C. Combs 2003)

Terörizmi geniş anlamda ele alıp, onu sivillere ve barındıkları binalara yönelik şiddet veya şiddet tehdidi olarak tanımlanan Picard, üç farklı terörizm çeşidinin olduğunu belirtir. Patolojik, kriminal ve politik / sosyal terörizm.

Bu ayrıma göre :

1) Patolojik terörizm genellikle siyasal olmayan saiklerle gerçekleştirilen ve mental rahatsızlığı bulunan bireyler tarafından gerçekleştirilen ve çok nadir olarak grupların gerçekleştirdiği terörizm türüdür.

2) Kriminal terörizm siyasal nedenlerin dışında ekonomik kazanç elde etmek için sivillere yönelik şiddet hareketlerini içerir. Bazen bireyler tarafından gerçekleştirilse de genellikle organize gruplar tarafından gerçekleştirilen şiddet eylemleri bu türe girer.

3) Politik/sosyal terörizm, en temelde siyasal/sosyal kurumlara yönelik ideolojik güdülerle gerçekleştirilen şiddet eylemlerini içerir. Bu terörizm türü belirli siyasal, dini, sosyal ekonomik amaçlara ulaşmak için organize ve planlı bir şiddet eylemini içerir. Bu terörizm türü genellikle gruplar tarafından gerçekleştirilen çok nadir olarak bireysel nitelik arz edebilir. Picard'ın terör tipolojisi hem devlet terörü hem de grupların gerçekleştirdiği terör eylemlerini politik/sosyal terörizm başlığı altında ayrı alt başlıklar altında beraber incelenmiştir (Picard, 1993: 16).

Terörizmi patolojik, kriminal ve politik/sosyal başlıkları altında inceleyen bu terör tipolojisi bizce terörizmin tasnifinden ziyade şiddet suçlarının bir tasnifini yapmış gibi gözükmektedir. Terörizmi temel olarak, masum insanlara yönelik siyasal bir amaç elde etmek için yapılan şiddet hareketleri olarak tanımlarsak; patolojik ve kriminal suçlar bizce terörizm çeşidinden ziyade adi suç tanımına girer.

Terörizm üzerine incelemelerde bulunan Atilla Yayla terörizmi farklı unsurlarını değerlendirerek;

- a) Devlet terörü -devlete karşı terör
- b) Kır terörü - şehir terörü
- c) İç terör - uluslararası terör

başlığı altında incelemiştir. Bu yapılan tasniflerdeki her bir parametre terörün belirli yönünü öne çıkararak yapılan sınıflandırmalardır. Devlet terörü – devlete karşı terör ayrımında kullanılan başlıca ölçü terörü uygulayan güç ve yöneldiği hedeflerdir. Kır terörü – şehir terörü ayrımında ise ele alınan temel kriter daha çok taktiksel ve stratejik bir ayrımdır. Son olarak iç terör ve uluslararası terör ayrımını terör eylemini gerçekleştirenlerin uyruğu terör eyleminin yayıldığı alanlar gibi kriterler belirler (Yayla, 1990: 359).

Birçok terör tipolojisini kullanmamız ve bu tipolojilerdeki noktaları açıklamaya çalışmamız terör olgusunun kompleks yapısından kaynaklanmaktadır. Terör ve terörizm konuları üzerinde çalışan her uzman bu olguyu belirli bir yönünden ele alıp terörizm tasnifini bu doğrultuda yapmaktadır. Terörizm sadece belirli bir dünya görüşü sonucu ortaya çıkan bir şiddet eylemi davranış biçimi değildir. Terörizm çok farklı ideolojilerin amaçlarını gerçekleştirmek kullandığı bir olgudur. Bir terör eylemi bağımsızlık adına girişilen eylemler olarak bu eylemi gerçekleştirenler tarafından lanse edilebilirken, diğer bir terör eylemi geçmişte yapılan şiddet eylemlerine bir karşılık verme iddiasında bulunabilir ya da dini bir gerekçe gösterilerek gerçekleştirilebilir. Terör eylemleri sadece ideolojik motivasyon açısından da farklılık göstermez, yöneldiği hedefler, ülkeler, kullandığı stratejiler açısından da terör farklılığı bünyesinde barındıran bir olgudur. Bütün bu sebeplerden dolayı tek bir terör tasnifi, tek bir tipoloji yerine farklı tipolojileri bir araya getirip onun kompleks yapısını anlamayı çalışmak daha yerinde olacaktır. Terör, tarihsel bir olgudur. Zaman içerisinde değişik şekillerde dünya sahnesi üzerinde tezahür edebilir. Ancak eylem türü, kullandığı stratejiler ne kadar farklı olursa olsun bu kanlı oyunun değişmeyen figüranı masum sivillerdir.

Tarihsel bir olgu olan terörizm her dönemin özelliklerine, çağın siyasal, sosyal, ekonomik koşullarına göre stratejilerini oluşturur. Günümüz modern toplumları gün geçtikçe gelişen telekomünikasyon sistemleri sayesinde, iletişim sürecini kısaltıp birbirleriyle daha kolay iletişim kurabilir hale gelmiştir. Terör olgusu bu gelişmeye paralel olarak giderek somut nedenlerden ziyade sanal stratejik noktaları hedef alıp, bilgisayarlara, telekomünikasyon ağlarına zarar vermeye başlamıştır. Tablo geleneksel terörizm, teknoloji terörizm ve siber terörizm olgusunu inceleyerek gelecekteki eylem türlerinin nasıl olabileceğini göstermektedir.

Tablo 1.6 Geleneksel, Tekno ve Siber Terörizm

Geleneksel Terörizm	Tekno Terörizm	Siber Terörizm
Hedefler Gerçek dünyadadır. Hava alanları, binalar insanlar	Hedefler Gerçek dünyadadır. Ancak eylemden gerçek ve siber alanda etkiler. Elektirik şebekesi Telekominikasyon ağları	Hedefler Öncelikle siber dünyadadır. Ancak gerçek dünyada etkilenir. Telekomünikasyon ağları bilgisayar ağları kontrol ağları
Fiziksel tehdit oluşturur	Fiziksel ve sanal tehdit oluşturur	Sanal ve fiziksel tehdit oluşturur
Kullandığı silahlar Patlayıcılar Silahlar	Kullandığı silahlar Patlayıcılar Silahlar	Kullandığı silahlar Virüslü yazılımlar Verilere zarar vermek için hazırlanan yazılımlar
Kullanılan teknik Bombalama Kaçırma Suikast	Kullanılan teknik Bombalama Stratejik yerleri tahrip etme	Kullanılan teknik siber alanda sanal hedeflere zarar verme sistem yazılım larını etkisiz kılma, kontrol sistemlerini ele geçirme
Grubun büyüklüğü Büyük grup = büyük etki Küçük grup = sınırlı etki	Grubun büyüklüğü Büyük grup = büyük etki Küçük grup = sınırlı etki	Grubun büyüklüğü Büyük grup = Büyük etki Küçük grup = Büyük etki
Sansasyonel bir etki yaratmak için Büyük meblağda para gerekli	Sansasyonel bir etki yaratmak için Belirli bir miktar para gerekli	Sansasyonel bir etki yaratmak için küçük miktarda para yeterli
Risk Terörist açısından çok yüksek oranda fiziksel risk	Risk Ortalama bir fiziksel risk	Risk Minimum fiziksel risk

http://www.fas.org/irp/threat/cyber/docs/npgs/app_a.htm erişim tarihi 17.03.2005

Tabloda görülen avantajlar nedeniyle, terörizme karşı alınan fiziki önlemler artırıldıkça ve bilişim alanında çarpıcı gelişmeler yaşandıkça teröristlerin gerçek alandaki eylemlerini sanal alana kaydırma olasılığı artmaktadır. Siber terörizm hem maliyetinin düşüklüğü hem de yaratacağı etkinin büyüklüğü bakımından gelecekte tercih edilen bir yöntem olabilir. Siber terörizmle mücadelede mevcut dezavantajlardan biri de bu alandaki kanunların yeterince oturmamış olması ve bu konuyla ilgili evrensel düzeyde henüz bir işbirliği içerisine girilmemiş olmasıdır.

Terörizm kavramına açıklık getirmeye çalıştığımız bu bölümde, terörizmin eylem üzerinden tanımlanması gerektiği belirtilmektedir. Terörizm ana ideolojilere ve ülkelerin çıkarlarına göre tanımlanmaya çalışıldığı sürece, onu önlemeye yönelik çabalar yetersiz kalacaktır. Terörizm konusunda dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli nokta, sadece devlete ve otoriteye yönelik şiddet eylemlerini terörizm kapsamı içine almayıp, devletin bireylere yönelik şiddet eylemlerini de bu kapsam içine dahil edilmesi gerektiğidir. Böyle bir yaklaşımın kabul görmesi durumunda, gücünün adaleti belirlediği ve kendi çıkarlarına göre kuralları empoze ettiği yönündeki eleştirilere son verecektir.

Medya ve terörizm ilişkisini irdelemeden önce genel olarak iletişim ve kitle iletişim kavramlarına açıklık getirmek bu ilişkinin farklı boyutlarını anlamlandırmamıza yardımcı olacaktır. İletişim ve kitle iletişim kavramlarını anlamak, medyanın terör eylemlerini ne şekilde haber yaptığını görmek açısından önemlidir. Bu bakımdan iletişim ve kitle iletişim kavramlarını bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alacağız.

2. İLETİŞİM ve KİTLE İLETİŞİM KAVRAMI

2.1 İletişimin Genel Anlamı

İletişim sadece insana özgü bir yetenek değildir. Türünün devamını sağlamak belirli tehlikeleri birbirlerine haber vermek, beslenme, barınma gibi gereksinimlerini karşılamak amacıyla hayvanlarında kendi aralarında belirli iletişim kodları kullandıklarını görürüz (Zillioğlu, 1996:25). Buna karşın, insan hayvanlardan farklı olarak daha etkin ve kapsamlı iletişim becerilerine sahiptir. İnsanın yetkin iletişim becerisine sahip olmasında yatan faktörlerden biri, onun belirli kodlara göre dış dünya ile iletişimde etkinliğini sağlayan simgeleştirme yetisidir. İnsan kendi türü dışındaki canlılardan farklı olarak sadece kalıtsal iletişim sistemlerini kullanmazlar. İnsan kalıtsal özelliklerle beraber, sonradan geliştirdiği ve kendisinde sonraki kuşaklara aktarabildiği bir simge sistemine sahiptir (Cassirer'den aktaran Zillioğlu, 1996: 28). İnsan türünün bu iletişim becerisinin sonradan kazandığının bir göstergesi de farklı kültürlerde farklı simgesel kodların kullanılmasıdır. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse insan sadece güdüsel ihtiyaçlarını değil duygularını geçmiş tecrübelerini belirli konularda edindiği bilgi birikimini dil sayesinde kendisinden sonraki kuşaklara aktarabilme yeteneğine sahip olduğu için diğer canlılardan daha gelişmiş bir iletişim becerisine sahiptir. Bu özelliği itibari, ile insan iletişimi tek tip bir özellik arz etmez. İletişim türlerinin her birinin kendine özgü farklı süreçleri ve özellikleri vardır.

İletişim sözcüğü kullanıldığı yere göre bazen iletişim araçları bazen iletişimde bulunma ve kimi zamanda ileti anlamlarında kullanılmaktadır. Türkçe'de 'haberleşme' ve 'bildirişim' kelimelerinin yerine kullanılan iletişim sözcüğü, Latince "communis" sözcüğünden gelen "communication" kelimesinin karşılığı olarak kullanılır. (Oskay, 2001: 9) Latince'deki anlamı; ortaklık belirli bir toplumsallaşmayı ifade eden bu terim, esasında Türkçe'de tam karşılığını bulamamıştır. Batı dillerindeki "communication" kelimesi iletişimi hem bireyler arasında bir süreç olarak hem de bunlar aracılığı ile toplumsal düzeyde bir süreci ifade etmek için kullanılırken Türkçe'deki anlam itibari ile iletişim belirli bir ortak olma durumunu içermez (Korkmaz, 1999: 146).

Sosyal bir varlık olan insan için iletişim çevresiyle ilişkiler kurması, hayatını idame ettirebilmesi ve çevreyi tanıması açısından zorunlu bir süreçtir. İletişim temelde birey veya bireylerden başka bir bireye veya bireylere bir bilgi ya da düşüncenin aktarılmasını içerir. İletişim bilgi üretme, bu bilgileri iletme ve algılama tutumlarını kapsar. İletişim kurmadaki

gaye, karşı tarafa anlamlı mesajlar iletme ve iletilen bu mesaj sayesinde karşı tarafın tutum ve davranışlarında değişiklikler yaratmaktır. (Tutar ve Yılmaz, 2003: 5)

İletişimi sadece sözlü ve yazılı olarak ele alamayız. İnsan iletişimi belirli işaretleri, mimikleri kapsayan kompleks bir yapıya sahiptir. Bazı durumlarda susmak bile karşı tarafa bir mesaj vermeyi içerebileceğinden iletişim tanımına girebilir. Ayrıca farklı jest ve mimikler ileten tarafın kıyafeti, renk seçimi, beden dili, bütün bunlar iletilmek istenen mesajın anlamını güçlendiren ya da tek başına bir mesaj ileten araçlardır. İletişimin günümüze kadar sayısız tanımı yapılmış her bir tanım belirli bir bakış açısıyla iletişimin farklı yönlerini ön plana çıkararak iletişim sözcüğünü kavramsallaştırmaya çalışmıştır. Bütün bu farklı tanımlara baktığımızda birbirinden farklı temel iki yaklaşımın varlığını görürüz. Buna göre; iletişimi tanımlamaya çalışan ilk yaklaşım iletişim sürecinin iletişim yönünü ön plana çıkarır. İletişim sürecinin teknik yönünü vurgulayan bu yaklaşım Gönderici-Mesaj-Kanal-Alıcı çizgisel modeliyle iletişim sürecini betimlemeye çalışır (Balcı, 1997:12). Bu yaklaşım iletişimin sosyal boyutunu, etkileşim boyutunu vurgulamaktan ziyade mesajın bir süreç olarak nasıl aktarıldığının üzerinde durur. Buna göre;

“İletişim, iletilmek istenen materyalin, ilgili herkes tarafından tamamen anlaşılması amacıyla bilgi, kanaat ya da düşüncenin, yazı, konuşma ve görsel araçlarla veya bunların bir arada kullanımıyla iletilmesi, alınması veya değiştirilmesi olarak tanımlanabilir” (Sillars, 1995: 1)

İletişimi tanımlamaya yönelik ikinci temel yaklaşım ise iletişim sürecinin nasıl işlediğinden ziyade onun karşılıklılık ve ortak olma yönüne vurgu yapar. İletişim kavramının tarihini incelediğimizde iletimsel/mekanik çizgisel tür iletişim tanımlamasından karşılıklılık/ortak algılamalar türündeki iletişim tanımına doğru bir geçişin yaşandığını görürüz (Balcı, 1997: 2).

Bu yaklaşıma göre, iletişim sadece belirli teknik süreçler sonucu bir mesajın bu mesajı nasıl aldığını betimleyen süreçten ziyade ortak deneyimler sonucu oluşan etkileşim olgusunu da içinde barındıran bir süreçtir. Bu yaklaşım iletişimi şu şekilde tanımlar:

“Birbirlerine ortamlarındaki, nesneler, olaylar, olgularla ilgili değişimleri haber veren, bunlara ilişkin bilgileri birbirine aktaran ayrı olgular, nesneler, sorunlar karşısında benzer yaşam deneyimlerinden kaynaklanan, benzer duygular taşıyıp bunları birbirine ifade eden insanların oluşturduğu topluluk ya da toplum yaşamı içinde gerçekleştirilen tutum, yargı, düşünce, duygu bildirişimlerine iletişim diyoruz” (Oskay, 2001: 1)

Görüldüğü gibi iletişim bu anlamıyla toplumsallaşmanın gerekli bir unsuru olarak ön plana çıkar. Toplumda belirli kişilerin belirli bir konu, duygu, düşünce hakkındaki fikirlerini toplumun diğer kesimleri ile paylaşması olarak görebileceğimiz iletişim kavramı bu özelliği sayesinde bireylerin birbirlerinden haberdar olarak ortak bir bilgiyi paylaşmasını sağlar. İletişim kavramının bu özelliği sayesinde belirli bir bilgi, düşünce, deneyimlerin ve duyguların aktarılması aracılığıyla birlik ve ortaklık yaratılır. Kısaca ifade etmek gerekirse bu kavram, “iletişim, bilgi, düşünce ve tutumların ortak semboller sistemi aracılığı ile kişiler veya gruplar arasında değiş tokuş edildiği bir süreci” (İçel, 1990: 4) ifade etmek amacıyla kullanılır.

Bireyin iletişim kurması ile ilgili temel amaç kendisi ile çevre arasında başlangıçla kendisi açısından olumsuz olan ilişkiyi değiştirip, yönlendirmek bir başka ifade ile dış güçlerin hedefi olmak yerine toplumda kendisine bir yer edinebilmektir (Zillioğlu 1996: 12). Toplumsal bir varlık olan insan çevresinden haberdar olmak ister ve elde ettiği bilgi sayesinde toplumda belirli bir yer edinir. Özellikle çağdaş toplumlarda bilginin ve haberdar olmanın sürekli artan değeri, iletişimin modern birey açısından önemini ortaya koyar. Çağdaş insan artık toplumda tutunabilmenin bir aracı olarak, iletişimin ne kadar önemli olduğunun bilincindedir. Artık şirketler uzun akademik öğrenim süreçleri sonunda elde edilen diplomaların, farklı konularda uzmanlıklar ve yabancı dil bilgisinin yanında çevresi ile iyi iletişim kurabilen aktif personele ihtiyaç duymaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında, modern insanın sadece bilgili olması onun değerli olmasına yetmemekte, o aynı zamanda bilgiyi ne derecede paylaştığı, hangi ölçüde bilgiyi başkalarına aktarabildiği oranda saygınlık kazanmaktadır. “Paylaşıldıkça değeri artan tek değer bilgidir” sloganı bu açıdan Batılı aydınlar arasında giderek önem kazanması bir tesadüf değildir (Atakan, 1996: 85). İletişim, günümüzde gerek bilgiye ulaşmada ve gerekse bilgiyi başkalarına aktarmak açısından kilit bir konuma sahiptir. İletişimin işlevselliği onun belirli bir bilgiyi başka kişilere ya da gruplara aktararak bu kişi ve grupların belirli bir ortak görüşe sahip olmasına katkıda bulunmasından ve toplumun farklı kesimlerini ortak üst kimlikler içinde kaynaştırmasından kaynaklanır. (Oskay, 2001: 9) Özetle iletişimde amaç;

“Belli kişilerin belli bilgilere, düşüncelere ve tutuma sahip olmasıdır. Başka bir deyişle bir kişi ya da grup, belli araçları kullanarak bir takım bilgileri düşünceleri başka bir

gruba aktarmakta ve böylece bu gruptaki insanların belli tutumlara sahip olmasına çalışılmaktadır. Bu çaba ile haberi veren ve alanın aynı bilgilere, aynı tutuma, aynı düşünceye sahip olması amaçlanmaktadır.” (Saylan’dan aktaran Karakaya, 1999: 116)

İletişim süreci üç temel aşamada gerçekleşir. Bu aşamalar sırasıyla;

- 1) İletişimin kaynağı veya gönderici
- 2) Mesaj
- 3) Alıcıdır (Tutar ve Yılmaz, 2003: 11).

İletişim sürecindeki kaynak kimi zaman tek bir kişi olabilirken kimi zaman bir radyo televizyon, kimi zaman bir gazete olabilir. Kaynak tek bir kişi olduğunda bireysel bir iletişim söz konusu iken kaynak gazete ya da radyo olduğunda kavramsal bir yapıdan bahsederiz (Oskay, 2001: 10).

İletişim sürecindeki diğer bir unsur ise mesaj ya da iletidir. Bu süreçte alıcıyla ulaştırılmak istenen mesaj işaret, söz, beden dili olabileceği gibi kitap, dergi, gazete gibi materyallerde olabilir. (Tutar ve Yılmaz, 2003: 11)

İletişimin nihai, gerekli ve temel unsuru alıcı ya da hedef kitle dediğimiz iletişim sürecinde mesajımızın ulaşmasını istediğimiz kişiler veya gruplardır. Hedef kitle iletmek istediğimiz mesajın etkinliği açısından hayati bir öneme sahiptir.

Mesajımız ne kadar etkili olursa olsun, yanlış bir hedef kitleye iletilmişse iletişim sürecinde beklenen etkiyi sağlamayız.

2.1.1 İletişimin İşlevleri

İnsanların iletişim aracılığıyla etkileşimde bulunarak ortak bir payda altında buluştuğunu bu sayede sosyal bütünlüğü sağladığını, bir arada yaşayabildiğini belirtmiştik. Toplum içerisindeki insan sürekli olarak iletişimde bulunarak yeni bilgiler edinir veya kendisindeki bilgileri başkasına aktarır. İletişimi psikolojik ve toplumsal işlevleri olmak üzere ikiye ayırarak inceleyebiliriz. Buna göre psikolojik açıdan birey iletişim sayesinde kendisini tanıyıp neleri yapabilip, neleri yapamadığını kavrayarak ve kim olduğunu sorgulayarak benlik bilincine varır. Ayrıca birey iletişimi amaçlarına ulaşmak için bir araç

olarak görebilir. İletişimin toplumsal açıdan ise toplumda meydana gelen olayları haberdar etme; eşgüdüm sağlama ve bu sayede düzeni devam ettirme, kuşaklar arası aktarma yoluyla toplumsal ve kültürel mirası koruma ve son olarak eğlence işlevi vardır. (Zillioğlu, 1996: 89)

İletişimin temelde herhangi bir toplumsal yapı içerisindeki temel işlevlerini özetle şu şekilde belirtebiliriz :

Enformasyon : Toplum içerisindeki bireyin kişisel, çevresel yerel, ulusal ve uluslararası koşulları anlamak için ve bilinçli tepkiler verebilmek için gerekli olan haber, veri, bilgi, mesaj, fikir ve yorumların toplanması depolanması, işlenmesi ve yayılması.

Sosyalizasyon : Bireyin toplumsal bağlılığını ve sosyal ilişkilerini geliştirmek suretiyle genel bilgi birikimi oluşturmak ve bu şekilde toplumsal yaşama aktif bir şekilde katılım sağlamak.

Motivasyon : Her toplumun ve topluluğun yakın ve uzak hedeflerini belirleyerek bireysel tercihlerinin teşviki, bireysel ve toplumsal etkinlikleri geliştirmek, herkesçe onaylanan hedeflere ulaşmaya yardımcı olmak.

Tartışma : Karşılıklı fikir birliği ve fikir alışverişini kolaylaştırmak ve kamuoyunu ilgilendiren önemli konularda farklı görüş açılarını ortaya çıkarmak, genel kabul gören ulusal, uluslararası konularda daha geniş bir kamuoyu ilgisi ve katılımı sağlamak.

Eğitim : Toplum içerisindeki bireylerin yaşamının her evresinde entelektüel gelişme, kişilik oluşumu kişisel yetenek ve kapasitesinin gelişimi için bilgi aktarmak.

Kültürel Gelişme : Geçmişin mirasını koruyarak kültürel ve sanatsal ürünlerin yayılması; bu sayede bireyin ufkunun genişletilmesi, hayal gücünün, yaratıcılığın canlandırılması ve kültürel gelişiminin sağlanması.

Eğlence : İşaret, sembol, ses, görüntü, aracılığıyla tiyatro, dans, sanat, edebiyat, müzik, spor vb. aktivitelerin yaygınlaştırılmasını sağlamak.

Entegrasyon : Bireylerin, grupların ve milletlerin birbirlerini tanıma ve anlamalarını sağlamak. Bu yolla farklı kültürlerin, inanışların, değerlerin farkına varmak ve farklı isteklere cevap verebilmek için gereksinim duydukları farklı mesajlara ulaşmalarını sağlamak. (Özçağlayan, 1998: 37)

İletişimin bireysel ve kurumsal açıdan işlevleri olduğu gibi toplumsal açıdan da önemli işlevleri vardır. İletişim sayesinde toplumda bütünleşme ve ortaklık duygusu sağlanır. Toplumdaki bireyler etkileşime girdiği oranda farklılıkların keskinliği azalır ve belirli bir ortak zeminde buluşulur. İletişim toplumsal yakınlaşmayı sağladığı gibi farklı deneyimlerin aktarılması yoluyla ülkenin gelişmişlik düzeyini artırabilir.

İletişimin temel unsurlarından biri olan mesaj gerek iletişim sürecinin başladığı kaynak gerekse mesajı alan hedef kitle açısından önemlidir. Mesajın kaynak tarafından doğru bir şekilde ifade edilmemesi iletişim sürecinde beklenen etkinin gerçekleşmesini engeller. Bu bakımdan iletilmek istenen mesaj belirli kriterlere sahip olmalıdır. Bu kriterleri şu şekilde özetleyebiliriz ;

- * Mesaj, hedefin dikkatini çekecek şekilde kurulmalı ve sunulup dağıtılmalıdır.
- * Mesaj, anlamını bozmadan aktarılabilir şekilde hem kaynağın hem de hedefin ortaklaşa sahip oldukları yaşam deneyimlerini ifade eden işaretleri vermelidir.
- * Mesaj, hedeflere kişilik gereksinimleri uyandırmalı ve bu gereksinimlerin karşılanıp giderilmesi için bir şeyler önermeli, yol göstermelidir.
- * Mesaj, bu gereksinimlerin giderilmesinde öyle bir yol önermelidir ki, bu yol, birey kendisinden yapması istenilen tepki için harekete geçerken kendisini hangi grubun içinde bulacaksa o gruptaki durumuna uygun düşmelidir. (Schramm, 1973: 113)

İletişim sürecinde kaynak tarafından iletilmek istenen duyguları, düşünceleri inanç ve tutumları aktarma işlevini gerçekleştiren mesaj şu genel özellikleri taşımalıdır :

Mesaj anlaşılır olmalıdır : Anlaşılabilirlik hem şekil hem de içerik açısından önem taşır. Öncelikle olaya göre sözel veya sözel olmayan mesajlardan biri seçilmeli ve seçilen mesaj, en anlaşılır biçimde kodlanmalıdır.

Mesaj açık olmalıdır : Açıklık özellikle istenilen beklenen davranışın ifade edilmesi açısından önem taşır. Kaynak gönderdiği mesajla alıcıdan ne istediğini açık bir şekilde belirtmiyor ise beklenen etkiyi gerçekleştirmez.

Mesaj doğru zamanda iletilmelidir : Her iletişim etkinliğinin bir yeri ve zamanı vardır. Beklenen etkinin gerçekleşmesi açısından mesaj en uygun zamanda hedef kitleye iletilmelidir.

Mesaj uygun kanalı izlemelidir : İletişimin gerçekleştiği ortamda düzenlenmiş olan bir iletişim ağı vardır. Mesaj bu yolu izleyerek gitmesi gerekiyorsa vardığı her noktada istenilen biçimde tanımlanmalı ve alıcıya ulaşmalıdır. Mesaj uygun yolu izlemeden alıcıya varırsa etkinliğini kaybeder; alıcı ile kaynak arasındaki ilişki yetersiz olur.

Mesaj, alıcı ve kaynak arasında kalmalıdır : Mesaj kaynaktan alıcıya uzanıncaya kadar değişik kişi ve kademelerden geçebilir. Yüz yüze olmayan örgütsel iletişim bu tür mesajlara dayanır. Mesajın kaynaktan alıcıya ulaşması sırasında aktarıcılar mesajın içeriğini gerektiği gibi kavramadan veya etkilendikleri biçimden bir ek kaynak durumuna geçip alıcıya ilan ve mesajlarla giydirilir. Alıcı bu tür mesajla karşılaşınca beklenmeyen davranışlar gösterebilir. Bu durumda asıl mesaj gereği gibi algılanamayabilir. (İlhan, 1983: 287)

İletişim sürecinin son temel ögesi hedef kitledir. Sağlıklı bir iletişimin gerçekleşmesi için sadece mesajın gerekli özellikleri taşıması yeterli değildir, iletişimde hedeflenen amaçların gerçekleşmesi bakımından alıcının da belirli özelliklere sahip olması gerekmektedir. İletişim iki yönlü bir süreç olduğundan sadece kaynak ve mesajın değil, hedef kitlenin de uygun vasıflara sahip olması gerekir. Her şeyden önce alıcı belirli bir bilgi birikimine sahip olmalı ve bir geri beslenme sistemi bulunmalıdır. Alıcının geri beslenme sistemine sahip olması demek, hedef kitlenin mesajı nasıl algıladığını kısa sürede görüp beklenen etkinin gerçekleşip gerçekleşmediğini görmemiz demektir. İletişim süreci sadece belirli bir tarafın katkısı ve yetenekleri ile gerçekleşen bir süreç olmaktan ziyade karşılıklı etkiye dayanan dinamik bir süreçtir. İletişim sürecinde ancak, etkin rol oynayan tüm öğeler gerekli özellikleri taşıyor ise sağlıklı bir iletişim süreci gerçekleştirilebilir.

2.1.2 İletişim Çeşitleri

İletişimin farklı özellikleri ön plana çıkarılarak pek çok şekilde sınıflandırma yapılabilir. Özellikle çağdaş toplumlarda gün içerisinde birey çok farklı iletişim çeşitlerini kullanarak kendisine yakın veya uzaktaki insanlarla etkileşimde bulunabilir. Günümüz toplumlarında birey sadece yüz yüze iletişimi kullanmaz. Sosyalizasyon süreci çok daha

kompleks olan günümüz insanı telefon ile uzaktan iletişim, elektronik posta ile yazılı iletişim, kent içindeki reklam panelleri ile görsel iletişim ve gazete, televizyon kullanarak kitle iletişim yoluyla bilgi sahibi olabilir (Zillioğlu, 1996: 18-19) İletişim farklı özellikleri göz önüne alınarak en kapsamlı biçimde şu şekilde sınıflandırılabilir ;

- Bir toplumsal ilişkiler sistemi olarak :

- Kişiler arası iletişim
- Grup iletişimi
- Örgüt iletişimi
- Toplumsal iletişim

- Grup ilişkilerinin yapısına göre :

- Biçimsel olmayan (informal)/yatay iletişim
- Biçimsel (formel) / dikey iletişim

- Kullanılan kanallara ve araçlara göre :

- Görsel iletişim
- İşitsel iletişim
- Görsel – işitsel iletişim
- Dokunma ile iletişim
- Telekomünikasyon
- Kitle iletişimi ya da
- Doğal araçlarla iletişim
- Yapay araçlarla iletişim

- Kullanılan kodlara göre :

- Sözlü iletişim
- Yazılı iletişim
- Sözsüz iletişim

- Zaman ve mekan boyutlarında

- Yüzyüze iletişim
- Uzaktan iletişim

şeklinde sınıflandırılabilir (Zillioğlu, 1996 : 19-21)

Görüldüğü gibi her bir parametre iletişimin farklı bir yönüne vurgu yapmıştır ve o şekilde bir sınıflandırma yoluna gidilmiştir. Konumuz açısından açıklayıcı olması bakımından, diğer iletişim türleri yerine kitle iletişim üzerinde duracağız.

2.2 Kitle İletişimi

Kitle iletişim kavramı genellikle herhangi bir aracı kullanarak iletişim kurma sürecini anlatmak için kullanılan bir kavramdır. Erol Mutlu iletişim sözlüğünde kitle iletişimi “Bir kitlesel amaçla, söz gelişi televizyon, gazeteler, duvar panoları veya sinemalarda dolaymlanan iletişim” olarak tanımlanmıştır (Mutlu, 1998: 219). Kitle iletişimi ya da günümüzdeki kullanımıyla medya iletişimi genellikle çok farklı kesimlere hitap eden bir özellik arz eder. Kitle iletişim sürecinde mesajı alan hedef kitle homojen, tek tip özellikler gösteren bir grup değildir. Kitle iletişiminin kişiler arası iletişimden farkı iletişim sürecinin doğasından kaynaklanmaktadır. Kitle iletişimindeki içerik, kişisel olmaktan ziyade kolektif özelliğe sahiptir. (Lazar, 2001: 61) Kitle iletişim araçlarının bu özelliğini kavrayabilmek için ilk olarak kitle kavramının neyi ifade etmek amacıyla kullanıldığını anlamamız gerekmektedir.

Kitle kurum, her şeyden önce belirli bir topluluğun oluşturduğu bütün bir halkı ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Kitle iletişim kavramı sadece belirli bir sınıfa atıf yapmak için kullanılmaz. Kitle ile nüfusun bütün üye ve grupları kastedilmektedir. (Karakaya, 1999: 120)

Kitle kavramının sosyolojik açıdan anlamı ile geniş anlamda kullanılan kitle farklı anlamlardadır. Sosyolojide kitle, sosyal grupların öğelerine sahip bulunmayan ve özellikle devamlı bir niteliğe sahip olmayan, grubu oluşturanlar arasında karşılıklı, bağlılık, tavır ve hareketlerde aynı standartların bölüşülmesi, aynı normların uygulanması özelliklerinden yoksun gruplara kitle denilmektedir (İçel, 1990:8). Geniş anlamda kitle kelimesi ile ifade edilmek istenen ise toplumun bütün kesimlerini kapsayan yaygın olma durumunu ifade etmek için kullanılan bir anlam içerir. Bu anlam itibari ile kitle iletişimi kavramındaki kitle kelimesi yaygın olma durumunu ifade etmek ve toplumun bütün kesimlerini kapsadığını belirtmek için kullanılır.

“Bir takım bilgilerin/sembollerin, birtakım hedefler tarafından üretilmesi geniş insan topluluklarına iletilmesi ve bu insanlar tarafından yorumlanması sürecine ‘kitle

iletişimi’ adı verilir. Kitle iletişiminde kaynak ile hedef arasındaki kanallara ise en geniş tabiriyle “medya” adı verilmektedir.” (Dökmen, 1994: 31)

Görüldüğü gibi medya kelimesi kitle iletişim sürecinde kaynak ile alıcı arasında bağ kurup mesajın iletilmesini sağlamak için kullanılan bir kavramdır. Kitle iletişimi, ile yüz yüze iletişim arasında belirli temel farklılıklar vardır. Kitle iletişimde göze çarpan ilk farklılık iletişim sürecinde kaynağın tek bir kişi değil bir kuruluş olmasıdır. Yüz yüze iletişimde kişinin yaptığı simge seçimi, ifade tarzı gibi iletiyi alma yöntemlerini kitle iletişiminde gazete, radyo, veya televizyon gibi kurumlaşmış kişilikler tarafından gerçekleştiği görülmektedir. (Oskay, 2001: 42) Bu özelliği itibari ile kitle iletişimde alıcı ile gönderici arasında kurulan ilişkinin kişisel olmadığını söyleyebiliriz. Kitle iletişiminde kurumsal özellik arz eden kaynak, iletişim sürecinin doğası gereği geri beslemeyi yani okuyucu izleyiciden gelecek olan tepkiyi her zaman hızlı ve doğru bir şekilde alamayabilir. Kitle iletişiminin genel özelliklerini şu şekilde özetleyebiliriz :

- 1) Kitle iletişimin izler kitlesi görece geniştir.
- 2) İzlerkitle, çeşitli toplumsal kümelerden gelen ve değişik ve çeşitli niteliklere sahip insanlardan oluşan ayrı türden bir topluluktur.
- 3) İzlerkitle kimliksiz bir topluluktur. Yani izler kitle üyesi ve iletişimci genellikle birbirlerini kişisel olarak tanımazlar.
- 4) Kitle iletişimi kamusaldır, yani içeriği herkese açıktır.
- 5) Kitle iletişim araçları kaynaktan uzakta bulunan, birbirlerinden de ayrı olarak konumlanmış çok sayıda insanla aynı anda ilişki kurabilir.
- 6) Kitle iletişimi karmaşık biçimsel kurumları gerektirir,
- 7) İletişimciyle izler kitle arasındaki ilişki izler kitlenin kişisel tanışıklığı olmayan, profesyonel iletişimci rolündeki kişiler aracılığı ile kurulur.
- 8) İletişim geri döndürülemezcesine tek yönlüdür ve izler kitlenin anında yanıt verme olasılığını fiilen dışlamaktadır, böylelikle iletişim sisteminde gönderici ile alıcı arasında keskin bir kutuplaşma söz konusudur.

9) Kitle iletişim araçlarının ürünleri hem fiziksel anlamda hem de bireye maliyetinin oldukça az olması nedeniyle parasal anlamda halkın çoğunluğu için kolayca elde edilebilirdir. (Mutlu, 1998: 211-212)

Bir ortamda kitle iletişimin varlığından söz edebilmek için belirli elemanlara ihtiyacımız vardır. Öncelikle kitle iletişimi mümkün kılacak herhangi bir kurumsal kaynağın mesajını geniş kitlelere ulaştıracak TV istasyonu, baskı makinesi gibi iletişim araçlarının var olması gerekir. Kitle iletişimin bir başka karakteristiği de kitlelere ulaşan haberlerin, bilgilerin kapı bekçisi (gatekeeper) tarafından bize kurgulanarak ve düzenlenerek geliyor olmasıdır. Kaynak, kitleye ulaştırmak istediği haberi kendisine gelen pek çok haber arasından ayıklayıp, hedef kitlenin ilgisini çekecek bir biçimde düzenler ve mesajını etkili bir biçimde iletmesinin yollarını arar. Kitle iletişim, iletişim sürecindeki ilişkinin kişisellikten ziyade genellik arz etmesi açısından da diğer iletişim türlerinden ayrılır. Yüz yüze iletişimde birbirini tanımayan iki insanın iletişim sürecinin başlamasından bir süre sonra ilişkinin kişiselliğe doğru gittiği gözlemlenebilirse de, kitle iletişimde böyle bir durum iletişim sürecindeki insanların birbirlerini tanımıyor olması nedeniyle mümkün değildir (Bittner, 1986: 12).

Kitle iletişim süreci kompleks ve pahalı bir sistemi gerektirdiğini kitlelere iletilmek istenen mesajın bu sistemde belirli kalıplara göre sunulması gerektiğini vurgulayan Black ve Bryant kitle iletişimindeki üç temel özelliğin altını çizer. Buna göre kitle iletişiminde;

- Mesaj belirli bir kişiye yönelik değil toplumun bütün kesimine yöneliktir.
- Kaynaktan gönderilen mesaj çok hızlı bir biçimde hedef kitleye ulaşır.
- Kitle iletişim sürecinde hedef kitleye gönderilen mesaj video bantları, gazeteler gibi saklanabilir özellikte olmasına rağmen genellikle geçicidirler ve çok çabuk bir biçimde tüketilirler. (Black ve Bryant, 1995: 32)

Toplumsal bir varlık olan insan, içinde bulunduğu çevrede daima başkalarıyla iletişim kurmaya çalışmış, toplumsal yaşamda kazandığı deneyimleri iletişimde bulunduğu bireylere aktararak kültürel değerlerin oluşmasına ve bunların korunmasına yol açmıştır. Bu özelliği itibari ile modern birey daima geniş kitlelere seslenebilme, onlarla iletişim kurma ihtiyacı ve arayışı içerisine girmiştir. (Karakaya, 1999: 128) Medya, modern insanın bu ihtiyacına en hızlı ve en etkili bir çözüm getirmesi kendisine ulaşan bir bilgiyi çok kısa bir

zamanda çok büyük bir alana aktarabilme özelliği sayesinde, çağımızın vazgeçilmez unsurlarından biri haline gelmiştir.

Aracı olan, ortada bulunan, araç anlamlarına gelen medium kelimesinin bir türevi olan medya sözcüğü İngilizce’de bu anlamı ifade etmek açısından ‘mass media’ yani kitle iletişimi anlamında kullanılmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte iletişim konusunda oldukça hızlı ve çarpıcı değişimler gözlemlenmiştir. Günümüzdeki kullanımı ile medya kavramı oldukça geniş kullanım alanlarına sahiptir. Kitle iletişim kavramını da içinde barındıran, birbirlerinden içerik, örgütlenme, kullandığı materyal açısından farklılıklar gösteren medya türlerini şu şekilde tasnif edebiliriz :

Kitle iletişimi : Kitle iletişimi adından da anlaşılacağı gibi gazete, radyo, televizyon, film gibi bütün topluma hitap eden araçlarla yapılan iletişimi anlatmak için kullanılan bir terimdir. Kitle iletişimi kendi içerisinde yazılı medya ve görsel medya olarak ikiye ayırabiliriz. Yazılı medya tarihi, beş yüzyıl öncesine kadar uzanan bir geçmişe sahiptir. Görsel medya ise 20. yüzyıldan günümüze kadar uzanan bir geçmişi vardır.

Kişisel medya : Teknolojinin gelişmesi ile birlikte gittikçe önem kazanan bu medya türünde kitle iletişimin aksine iletişim sürecinin ürünlerinin kontrolü büyük oranda kullanıcıya yani bireye aittir. CD’ler, kameralar, kişisel bilgisayarlar, bilgisayar oyunları, bu gruba girer. Kitle iletişimde kendisine sunulan ürünleri değiştirmeyen onlara müdahale edemeyen birey kişisel medya ürünleri sayesinde belirli bir kontrol alanına sahiptir.

Telekomünikasyon araçları : Aslında kitle iletişiminde dahil edebileceğimiz bu medya türünü dar anlamda algıladığımız için farklı bir tür olarak ele aldık. Bu medya türü birbirlerinden uzakta bulunan bireylerin telefon, İnternet, elektronik posta yolu ile haberleşmesini içerir. Görüldüğü gibi bu anlamda telekomünikasyon toplumun bütün kesimine ulaşmak için değil belirli bireyler arasındaki iletişimi ifade etmek için kullanılmıştır (Black ve Bryant, 1995: 4).

Bütün bu farklılıklarla birlikte medyanın belirli genel özellikleri bulunmaktadır. Mcquail medyanın ortak yönlerini şu şekilde özetlemektedir :

1) Bilginin ve haberin fikir, kültür ve bilgi formlarında üretilmesi ve dağıtılmasına karışmak

2) Gönderenlerden alıcılara, bir izleyici kitlesinden diğer izleyici kitlesine, toplumdaki herkese ve toplumun kurumların teşkil edenleri. Bazı insanları, diğer insanlara nakletmek için kanallar hazırlar, iletişim ağında ise kanallar yoktur.

3) Medya hemen hemen yalnızca halk sahasına tesir etmektedir. Onlar, içine alıcılar olarak katıldıkları (bazı durumlarda göndericiler olarak da) açık kurumlardan ibarettirler. Halkın fikirlerinin varolduğu konularla ilgilenen kitle iletişim araçlarında, medya halk karakterini de taşımaktadır.

4) Sosyal yükümlülük ve zorlama olmaksızın kuruluşa dinleyici ya da izleyici olarak gönüllü katılımı sağlar. Eğitim, din ve politika gibi bilgi alanlarının dağıtımıyla ilgilenen kuruluşlardan çok daha fazladır.

5) Ücretli çalışma, teknoloji ve finansa olan ihtiyacı yüzünden kuruluş, endüstri ve piyasaya bağlı kalmaktadır.

6) Kendi kendine bir güce sahip olmadığı halde, kurumun bazı alışılmış kullanımları, legal mekanizmaları ve yasal olan fikirleri yüzünden, resmi güçle değişmeyen bir bağlılığı da vardır. (McQuail, 1994: 41-42)

Medya, çok geniş bir etki alanına sahip olduğu için vereceği mesajların dikkat çekmesi açısından maliyeti çok yüksek ürünler sunan bir sektördür. Mesajın hızlı bir biçimde alınması ve çok geniş bir kesime hitap etmesinin dışında medya sosyal yapı ile karşılıklı bir etkileşim içerisindedir. Medya hem sosyal yapıyı etkiler hem de mevcut yapıdan etkilenir. Herkese ulaşılabilir olması, kendisine gelen haberleri hızlı bir şekilde aktarabilmesi, bu mesajları toplumun alma maliyetinin düşük olması gibi olumlu özellikleri dolayısıyla medya modern toplumlarda çok önemli işlevlere sahiptir. Bu bölümde medyanın niçin önemli olduğu ve modern toplumda üstlendiği fonksiyonları ele alacağız.

2.2.1 Kitle İletişim Araçlarının Önemi ve İşlevi

Kitle iletişim araçları demokratik toplumlarda kamuoyu oluşturmak açısından ve çeşitli kesimlerin seslerini duyurup isteklerini iktidara iletmesi açısından oldukça önemli görevler üstlenmektedir. Medyanın önemi hem kamuoyu oluşturmak açısından hem de kamuoyu oluşumunda etkili unsurların kullandığı bir araç olmasından kaynaklanmaktadır. Medya halkın gündemini belirleyip onları belirli konularda aydınlatmakla kalmaz; aynı

zamanda toplumda belirli işlevlere sahip grupların, kurumların ve siyasi partilerin halka vermek istedikleri mesajın iletilmesinde aracı olurlar (Karakaya, 1999: 130). Kitle iletişim araçları bize çok uzak mesafede olan yerlerden çeşitli haberler vererek bizi sadece yakın çevremizden haberdar olmakla sınırlı kalmaktan kurtarır. Kitle iletişim araçları sayesinde dünyanın çeşitli yerlerinde meydana gelen önemli olayları, teknolojik ve bilimsel gelişmeleri yakından takip ederiz. Kitle iletişim araçları gündemi seçmekte, düzenlemekte ve belirlemiş olduğu gündem üzerine çeşitli yorumlar yaparak, sorunlara çözüm önerileri sunmaktadır. (Korkmaz, 1999 :125) Toplumun farklı kesimlerinin ihtiyaçlarını ve isteklerini öne çıkararak bu konuda kamuoyunun dikkatini çekmektedir. Kitle iletişimi araçlarının önemi toplumdan topluma farklılık gösteren bir yapı arzeder. Tarım ekonomisinin baskın olduğu bir toplumda kitle iletişim araçlarının hayati öneme sahip olduğunu iddia edemeyiz. Tarım toplumundan sanayi topluma geçtiğimizde ise, kitle iletişim araçlarının belirli bir güç kazandığını, gündemi belirleme, kamuoyunu bilgilendirme hatta baskı grubu oluşturma gibi fonksiyonlara sahip olduğunu görürüz. Günümüzde özellikle gelişmiş ülkelere baktığımızda sanayi toplumlarında görülen gelişimde ötesinde geniş anlamıyla medyanın toplumun bütün kesimleri tarafından kullanıldığı, toplumsal ve ekonomik alanda aktif bir rol üstlendiğini görürüz. Enformasyon toplumlarında medya giderek tek yönlü ve genelden, karşılıklı etkileşime izin veren ve kişiselleşen bir yapı arz etmeye başlamıştır. Gelişmiş enformasyon toplumları ile gelişmekte olan ülkeler arasında gerek teknolojik alt yapıdan kaynaklanan, gerekse ülkelerin demokratikleşme düzeylerinden kaynaklanan farklar olsa da; kitle iletişim araçlarının her toplumda belirli temel fonksiyonları vardır.

Kitle iletişim araçları kamuoyu olarak nitelendirilen toplumdaki genel kanaatlerin oluşmasına ve bu kanaatlerin aktarılmasına aracı olur. Demokratik sistemlerde hükümetler medya aracılığı ile denetlenir. Halkın seçeceği yöneticileri tanımak tek tek mümkün olmadığı için medya, seçim dönemlerinde partilerin politikalarını halka aktarmasına aracı olarak halkın görüş ve kanılarının şekillenmesine yardımcı olur (Irvan, 1996: 731). Kitle iletişim araçlarının siyasi açıdan bir diğer önemli işlevi denetlemedir. Kitle iletişim araçları iktidar sahiplerinin politikalarını, uygulamalarını halka aktararak, iktidara yönelik eleştirileri kamuoyu ile paylaşarak toplumu bu konuda aydınlatır. Kitle iletişim araçları demokratik toplumlarda bu işlevi gerçekleştirebilmesi için nesnel ve özgür olması ve her düşünceden görüşleri iktidara yönelik eleştirileri halka aktarabilmesi gerekmektedir.

“Bir yurttaş, herhangi bir sorunda karar verebilmek için sorunun tüm taraflarını, özellikle de farklı görüşleri militanca savunanları dinleyebilmelidir. Tüm alternatifleri düşünmeli, kendi fikirlerini karşıt fikirlerle karşılaştırabilmeli, yanlış yerine doğruya ulaşabilmek için tüm farklı düşünceleri değerlendirebilmelidir. Tam aksine bilgi akışının, tartışmanın ya da fikirlerin çatışmasının baskı altına alınması bu yurttaşın en rasyonel karara ulaşmasını engeller, yeni düşüncelerin oluşmasını önler ve yanlışın sürekli hale gelmesine yol açar.”

(Emerson’dan aktaran Irvan, 1996: 731)

Kitle iletişim araçları ya da yaygın bir ifade ile medyanın gerçekleştirdiği bu siyasi fonksiyonlarla birlikte toplumsal yapıda da belirli işlevleri bulunmaktadır. Medya belirli konularda yaşanan aksaklıkları, olumsuzlukları halka göstermek suretiyle bu olumsuzlukların çözülmesi için hükümet üzerinde bir baskı grubu oluşturulmasına ön ayak olur. Modern toplumdaki bireyler sadece yakın çevresindeki olaylarla ilgilenmez; ulusal düzeyde ve makro boyuttaki güncel gelişmeleri medya aracılığı ile takip ederler. Toplumsal yapıdaki ortak inanç, duygu ve tavırların inşasında medya organları kilit rol oynar. Bu açıdan ele aldığımızda medyanın sosyal yapı üzerinde ortaklıkları pekiştirme, bütünlük yaratma işlevlerini gerçekleştirdiğini ileri sürebiliriz.

Kitle iletişim araçlarının en temel işlevlerinden biri de toplumsal, siyasal ve ekonomik alanda dikkat çeken gelişmeleri, haber değeri olan olayları, hızlı bir biçimde kitlelere ulaştırma misyonudur. Kitle iletişim araçları sayesinde bu alanda yaşanan değişimleri gözlemler, toplumdaki diğer bireylerin bu gelişmelere nasıl tepki verdiğini öğreniriz.

Medyanın olumlu etkileri üzerinde duran kimi toplumbilimciler, toplumda medya aracılığıyla etkili bir değişimin gerçekleştirilebileceğini öne sürmüşlerdir. Bu görüşün temsilcilerine göre, eğer uygun araçlar seçilebilirse toplumda gerçekleştirilmesi planlanan kimi değişiklikler kolayca sağlanabilir. Kısaca ifade etmek gerekirse, medya toplumda bireylerin yenilikleri benimsemelerinde yeni tutum ve davranışlar kazanmasında etkili bir araçtır. (Karakaya, 1999: 142) Toplumdaki bireyler farklı düşünce ve davranış kalıplarını uygulamada isteksiz davranabilir ya da ekonomik, teknolojik, sosyal yaşamdaki yeniliklere soğuk bakabilir. Bu noktada medya yeni ve farklı olanı halka anlatmak, bu sayede elde edilebilecek kazanımları göstermek suretiyle halkı bilinçlendirir. Yeni Türk Lirasına geçmeden önce halkı bilinçlendirmek ve bu yeniliğe aşina olmasını sağlamak amacıyla

yapılan tanıtım programını medyanın bu işlevi gerçekleştirmesi açısından örnek olarak verebiliriz.

Medyanın bireyler, kurumlar, toplumlar ve kültür açısından önemli sonuçları olduğunu ifade eden Alemdar ve Kaya bu sonuçları beş ana başlık altında inceler, buna göre;

1) Medya dikkatleri belirli sorunlara, çözümlere ya da insanlara çekip yönlendirerek, güç sahibi olanları kayırıp, buna bağlı olarak da rakip birey ya da gruplara yönelmesini önlerler.

2) Medya statü sağlar, meşruiyeti güçlendirir.

3) Medya belirli koşullarda inandırma ve seferber etmenin kanalı olabilir.

4) Medya belirli türden kanalların oluşmasını ve varlıklarını sürdürmesine yardımcı olabilir.

5) Medya psişik ödül ve tatminlerin sunulmasında araç olabilir (rahatlatır, eğlendirir, gururları okşayabilir) (Alemdar ve Kaya'dan aktaran Tutar ve Yılmaz, 2003: 521-522)

İletişim konusunda pek çok önemli çalışması bulunan Joseph Devito'ya göre kitle iletişimin beş temel olumlu işlevi vardır. Bu işlevler;

1) Eğlendirme : Kitle iletişimin varolma sebeplerinden biri de ticari kaygılarla reklam almaktır. Bu açıdan değerlendirdiğimizde, medya mümkün olan en geniş kesimi eğlendirmeyi hedefler. Devlet destekli ya da devletin kontrolü altındaki bir medya sektöründe temel amaç eğlendirme değildir. Ancak serbest piyasa koşullarında faaliyet gösteren medya kuruluşları ilgiyi üzerinde toplamak için halkı eğlendirmek zorundadır.

2) İkna etme : Medyanın en açık işlevlerinden biri eğlendirme olmasına karşın, en önemli fonksiyonu ikna etmektir. Medyanın ikna etme işlevi dört farklı biçimde gerçekleşir :

a) Bireyin davranışlarını, inanışlarını ve değerlerini kuvvetlendirip pekiştirme

b) Bireyin davranışlarını, inançlarını ve değerlerini değiştirme

c) Bireylerin belirli şeyleri yapmaları konusunda harekete geçirme

d) Belirli sapkın davranışları eleştirip, skandalları gündeme getirerek normlara uyulmasını sağlama

3) Bilgi verme : Günümüz toplumunda kazandığımız bilgilerin çoğunu okul aracılığı ile değil medyadan elde ederiz. Kitaplar, filmler, haberler ve diğer medya yayınları sayesinde bilmediğimiz yerler ve konular hakkında fikir sahibi oluruz. Medya sunduğu ürünler aracılığı ile izleyicilerin sosyalleşmesinde toplumdaki kuralları, değer yargılarını benimsemesine ve öğrenmesine katkıda bulunur.

4) Statü kazandırır : Medya sayesinde bazı kişiler ön plana çıkıp statü sahibi olabilir. Dünyada pek çok önemli kişi medya sayesinde popülarite kazanmış ve statü sahibi olmuştur.

5) Toplumsal bütünleşme yaratır : Kitle iletişim araçlarının bir diğer önemli işlevi, birlik duygusu yaratarak bireyin kendini topluma ait hissetmesini sağlamaktır. Toplumda soyutlanmış apartman dairesinde yalnız olarak yaşayan birey, televizyon sayesinde bu yalnızlığını giderip kendini bir toplumun, grubun üyesi olarak hissedebilir. (Devito, 1991: 465, 466)

Devito, bütün bu olumlu fonksiyonlarının yanı sıra kitle iletişimin olumsuz yanlarının bulunduğunu da belirterek kitle iletişiminin bireyleri uyuşturduğunu örneğin; çok fazla televizyon izleyen birinin yoğun mesaj bombardımanı neticesinde olaylara tepkisizleştiğini ve aktif bir vatandaş olmaktan ziyade giderek pasif bir birey haline dönüştüğünü ifade eder. (Devito, 1991: 466)

Kitle iletişim işlevlerini olumlu olarak nitelendiren liberal çoğulcu yaklaşım kitle iletişim araçlarının nesnel sağduyulu ve bağımsız bir biçimde kitleleri biçimlendirdiğini öne sürer. Bu yaklaşım, kitle iletişim araçlarının belirli bir sınıfın ya da devletin görüşlerini yansıtan araçlar olarak değil, tersine toplumdaki farklı kesimlerin görüşlerini yansıtan baskı gruplarının seslerinin duyulmasını sağlayan devletin dördüncü gücü olarak işlev gören bir özellik arz ettiğini belirtirler. (Cordan, 2001: 19) Liberal çoğulcu kurama göre medya serbest piyasa koşulları içerisinde toplumu bilgilendirir, eğitir aynı zamanda piyasadaki malların reklam aracılığı ile tanıtılmasına katkıda bulunur.

Liberal çoğulcu kuramın öne sürdüğü bu görüşler, pek çok iletişim uzmanı tarafından eleştirilmektedir. Bu uzmanlara göre, kapitalist bir ekonomide medyanın nesnel ve bağımsız bir şekilde faaliyetlerini sürdürmesi imkansızdır. Bu yaklaşıma göre medya egemen olan söylemleri düzenli bir biçimde yeniden kurgulamakta ve böylece yönetici

sınıfın çıkarlarını gözeten ideolojik bir aygıt haline gelmektedir (Cordan, 2001: 20). Medyanın ne gibi olumsuzluklara yol açtığını incelemek konumuz açısından önemli olduğu için medyaya yönelik eleştirileri ayrı bir başlık altında irdeleyeceğiz.

2.3 Kitle İletişimine Yönelik Eleştiriler

Liberal Çoğulcu Yaklaşım medyanın çağdaş demokratik toplumlarda bir ayna vazifesi gördüğünü, toplumdaki sorunları yansıttığını, olaylara objektif baktığını ve baskı grubu oluşturmaya aracı olarak, yaşanan sorunların giderilmesinde katkıda bulunduğunu savunur. Bu görüşe göre medya devletin propaganda aracı değil, bağımsız ve nesnel bir biçimde olayları kitlelere aktarabilen reklamlar aracılığı ile serbest rekabet sistemine işlerlik kazandıran itici bir güçtür. Medya, kamuoyunu yaşanan gelişmeler hakkında bilgilendirerek, onlara siyasi parti temsilcilerini tanıtarak ve toplumdaki tüm kesimlerin seslerini duyurmasını sağlayarak demokratik bir yapının hayata geçirilmesinde kilit bir rol oynar.

Liberal çoğulcu yaklaşım medyayı, mesajları kitlelere objektif ve tarafsız olarak ileten bir yapıda gösterip, toplumdaki bütün kesimlerin seslerini duyurabileceği bir platform olarak lanse etmesi, çoğu iletişim uzmanı tarafından eleştirilmiştir. Bu görüşlerden her biri medyanın içinde bulunduğu sosyal çevre ile girmiş olduğu ilişkinin farklı bir boyutunu ele alarak, özetle medyanın içinde bulunduğu ekonomik, toplumsal ve kültürel ilişkilerden bağımsız bir şekilde hareket edemeyeceğini ifade etmişlerdir.

Medyaya yapılan eleştirileri temelde üç ana başlık altında değerlendirebiliriz. Bunlar sırasıyla ekonomi temelli yaklaşımlar, yapısalcı yaklaşımlar ve kültürel yaklaşımlar.

Ekonomi politik yaklaşımlar; toplumdaki egemen sınıfların kapitalist endüstrinin tekelleşen sahiplerinin kitle iletişim araçlarını elinde tuttuğu ve kitle iletişim araçlarının bu çıkarları savunmak, toplumdaki mevcut düzeni korumak amacına hizmet ettiğini ileri sürmüşlerdir. (Ersümer, 2000: 58) Bu yaklaşımda medya, mevcut sistemin devamını sağlamak adına ekonomik ilişkiler tarafından biçimlendirilen bir aygıt olarak ele alınır.

Yapısalcı yaklaşımlarda genellikle medya ideolojik bir güç olarak algılanır. Bu yaklaşımlarda devlet ve hakim sınıflar kitle iletişim araçları sayesinde kendi çıkarları ve ideolojileri doğrultusunda yayın yapılması sağlanarak iktidarı meşrulaştırır.

Althusser ‘İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları’(1991) yapıtında kitle iletişim araçlarının devletin ideolojik bir aygıtı olarak nitelendirirken bunların kültür aracılığı ile egemen ideolojiyi temsil etme görevini üstlendiğini ve bu sayede mevcut yapının muhafaza edildiğini ileri sürer.

Althusser’in bu yaklaşımı, kitle iletişim araçlarının egemen ideolojiyi bütünüyle benimsemeyeceği ya da halk tarafından belirli bir direnişle karşılaşacağı açısından eleştirilmiştir. Bu eleştirileri getirenler, kitle iletişim araçlarının ideolojiyi direten araçlar olmaktan ziyade iktidar sahiplerinin ideolojilerinin toplumsal rızaya dönüştürüldüğü aygıtlar olarak algılanmanın daha doğru olduğunu belirtirler. (Fiske’den aktaran Cordan, 2001: 28)

Getirilen bu eleştiriler paralelinde, iletişim konusunda haberlerin gerçekleri ne oranda yansıtıldığı yönde çalışmalar yapılmış ve olayları ele alış açısından içerik zmlmeleri yapılmaya başlanmıştır. Bu açıdan bakıldığında Glaskow University Media Group’ın gerçekleştirdiği, İngiltere’deki grevlerin medyadaki sunumuna ilişkin çalışma dikkat çekicidir. Bu çalışmaya göre medyada grev yapan işçilerin kendi amaçlarını açıklayıp, eylemlerini haklılaştıran sözlerinin haberlerde yer almadığı ve grev olgusunu iktidar sahibi çevrelerce tanımlandığı ortaya çıkmıştır. (İnal, 1997: 137)

Kitle iletişimi araçlarının işlevlerine yönelik eleştirilerden bir diğeri kültürel yaklaşımlardır. Kültürel yaklaşımlar genel olarak kitle iletişim araçlarının bir kültür endüstrisi niteliğine bürünerek, bu kültür içerisinde hakim düşünce ve davranış kalıplarına uygun olarak faaliyet gösterdiğini belirtmişlerdir. Kültürel alışmalar genellikle ekonomik indirgemeciliğe karşı çıkararak medyanın sadece ekonomik ilişkiler sonucunda sermaye sahiplerinin çıkarlarına yönelik faaliyet gösteren bir propaganda aracı olarak görülmemesi gerektiğini belirtmişlerdir.

“...öte yandan ekonomik indirgemeciliğe karşı olarak güçlenen kültürel çalışmalar, medyayı toplumsal rızanın kazanıldığı ya da kaybedildiği mücadele alanı olarak tanımlamışlardır.” İngiliz kültürel çalışmaları çerçevesinde, toplumdaki iktidar mekanizmalarından olduğu vurgulanan medya, toplumsal anlamın oluşturulmasında etkin bir biçimde rol oynamaktadır.” (Keleş, 1997 : 14)

Liberal oğulcu yaklaşımlar, kitle iletişim araçlarının toplumda meydana gelen gelişmeleri nesnel ve tarafsız bir şekilde yansıttığını ileri sürüp medyayı demokratik bir

yapının sağlamasında gerekli bir unsur olarak nitelendirirken eleştirel iletişim kuramcıları ise kitle iletişim araçlarının gerçeği kurgulayıp yeniden ve farklı bir biçimde kitlelere sunduklarını belirtirler. Eleştirel yaklaşımlar, kitle iletişim araçlarının mevcut ekonomik, toplumsal, siyasal ilişkilerden kendini yalıtarak objektif ve tarafsız bir şekilde yayın yapamayacağını belirtirler. Bu açıdan değerlendirdiğimizde; haber hiçbir yorum yapılmadan tarafsız bir şekilde kitlelere aktarılan metinler değil ‘medyanın sosyokültürel ve ekonomik ilişkileri çerçevesinde belirlenen ve egemen söylemlerin toplumsal diğer söylemlerle dönüşüme sokulup, bu şekilde gerçekliğin yeniden kurulduğu bir söylemdir.’ (Cordan, 2001 : 42)

Medya, liberal çoğulcu kuramın iddia ettiği gibi, toplumsal denetim işlevini etkin bir şekilde yerine getiremez. Medya bütün sınıflara eşit uzaklıkta bulunan bir yapıya sahip değildir. Medyanın içinde bulunduğu toplumsal ilişkilerden kaynaklanan belirleyicileri bulunmaktadır. Bununla birlikte medyayı tamamen hakim sınıfların elindeki bir propaganda aracı olarak düşünemeyiz. Bu bakımdan halkın sağ duyusunu tamamen hiçe sayıp bu doğrultuda yayın yapan medya en azından bir direnişle karşılaşp, radikal bir yayın organı haline dönüşebilir. Ancak belirtmeniz lazım ki medya varolan güç ilişkileri doğrultusunda kar güdüsü ile hareket ederek bu doğrultuda bir yayın politikası oluşturur.

“Bu açıdan değerlendirildiğinde medya, ne ana damar iletişim kuramlarının ileri sürdüğü gibi gerçekliği yansıtan bir ayna, nede ‘Ortodoks’ Marksist düşüncenin öne sürdüğü gibi egemen sınıfın bir aracı (diğer bir deyişle egemen sınıf çıkarlarının bir aynası) değildir... Günlük pratiklerin yapılanması içinde ve profesyonel ideolojinin dolayımı ile medya, görece özerk bir konuma sahiptir.” (İnal, 1996: 115)

Medyanın herhangi bir konuda haber yapması doğal olarak bir seçimi barındıracağından ve bu seçimi etkili bir biçimde sunmak adına belirli ritüellere göre yapacağından, medyanın tarafsız bir biçimde olayları objektif olarak aktarması mümkün değildir. Gerçekleşen her olayın, yapılan her sunumun kitlelere aktarımı ne kadar objektif olunmaya çalışılsa da, sınıf konumu, sunum, dil, başlık seçimi dolayısıyla belirli bir müdahaleyi içerecektir.

“Medya gerçekliği basitçe yeniden üretmez ama onu tanımlar. Gerçeklik tanımları, gerçek olana ilişkin tanımların seçici biçimde temsil edilmesiyle ve bu temsilin içinde olduğu dilsel pratikler dolayımı ile taşınır ve üretilir. Bu süreç seçme ve sunma, yapılandırma ve biçimlendirme işlemlerinin bütününe içine alan eylemlerin de

işlemlerinin sürecidir. Bu daha önceden var olan anlamların taşınması değil ama şeyleri anlamlı hale getirme biçiminde ortaya çıkan aktif bir emek sürecidir” (Duruoğlu, 2003: 3).

Görüldüğü gibi haberi yapan ister gazeteci ister televizyoncu olsun haberi hazırlama, kurgulama ve kamuoyuna sunma süreçlerinde aktif bir rol oynar. Çoğu zaman haber onu yapan kişiden ayrı olarak algılanıp bağımsız bir olgu olarak gözüke de haber belirli tercihlerin, ekonomik, siyasal kültürün, kullanılan dilin etkisi ve sınırlandırması altında oluşur. Özetlemek gerekirse haber tarafsız, bağımsız olamayacağı gibi belirli kültürel siyasal konjonktürün, haberi yapanın tercihlerinin etkisi altındadır. Ünal, haberin oluşumunda dört önemli faktörün belirleyiciliğinden söz eder. Buna göre bir haber şu seçimler ve etkiler sonucu oluşur :

1) Haberin söylemi, gazeteciliğin günlük pratikleri içinde oluşur. Diğer bir deyişle habercilik zamansal, mekansal, ve mali sınırlılıkları aşmaya yönelik bir iş olarak örgütlenmiştir.

2) Haberin söylemi, gazetecilerin profesyonel ideolojileri içinde olur. Diğer bir deyişle, basının ticari bir işletmeye dönüşümü ve daha sonra oluşan, yatay, dikey tekeleşme olgusu ile birlikte gelişen gazetecilik normları, söylemi biçimlendirir.

3) Haberin söylemi, haber metinlerinin üretildiği somut tarihsel koşullar ve üretim anıyla belirlenir. Toplumsal formasyon içinde kesitsel olarak oluşan siyasal, ekonomik güç/iktidar ilişkileri metinlere yansır.

4) Haberin söylemi, medyanın ekonomi politikası içinde yapılır. Diğer bir deyişle kârlılık kaygısı, daha fazla kişiye yönelik içeriklerin hazırlanmasını gerektirir. Buda çeşitliliği sınırlarken benzeşmeye yol açan ve daha çok satan konuların seçilmesine neden olur. (İnal, 1997: 95-96)

Medya ne toplumdaki tek belirleyici unsur olarak kitleleri yönlendirip, otoriteye ve hakim sınıflara itaat etmesini sağlayan ideolojik bir aygıt ne de liberal çoğulcu kuramın öne sürdüğü gibi, tamamen tarafsız olarak bütün sınıfların seslerini duyurmasına olanak tanıyan demokratik bir platformdur. Modern toplumda medya, genellikle kar güdüsüne göre hareket ederek zaman zaman toplumsal sağduyuyu temsil eden, zaman zaman da hakim sınıfların etkisi altına giren görece özerk kurumlardır.

Medyanın bu görece özerk yapısının bilincinde olmak, medya ve terör ilişkisini anlamlandırmamıza katkıda bulunabilir. Medya herhangi bir terör haberini sunarken, liberal kuramın iddia ettiği gibi tamamen objektif ve nesnel bir şekilde hareket edemez. Medya, terör eylemlerini haber haline getirirken kimi zaman hakim sınıfların beklentisi doğrultusunda bu haberi vermek zorunda kalabilir. Bununla birlikte, medya demokratik toplumlarda hakim sınıfların ideolojik bir aygıtı da değildir. Medya, görece özerk, kar güdüsü ile hareket eden bir kuruluş olduğu için terör haberlerini görselliği ön plana çıkaracak bir biçimde sunabilir. Medyanın bu yapı içerisinde terör eylemlerini ne şekilde sunduğu önümüzdeki bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

3.TERÖR OLAYLARININ KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINA YANSIMASI

3.1 Bireylerin Hayatında Medyanın Yeri

“Bir terörist ve mağdur arasında kalan bir kişi ne kadar tarafsız olabilir?” (Schmidt; 2004 : 22). Aslında ilk okunduğunda medyanın terör ile ilişkisinde karamsar ve olumsuz bir imaj yaratan bu soru gerçekten tarafsız ve bilimsel bir biçimde tartışılmaya değer, en az terörizmin kendisi kadar önemli bir konudur. Medyanın terör eylemlerini sunuş biçimi, terör olayının ayrıntılarını ve ardında bıraktığı etkileri hızlı bir biçimde toplumun bütün kesimlerinin haberdar olmasını sağlama gücü terör olaylarının gerçekleşmesinde ne oranda etkilidir? Terör kurbanlar üzerinden toplumda büyük bir korku ve kaos iklimi yaratmayı amaçlayan bir eylemse bu eylemlerin medyada yer almasını engelleyerek terörizmin varoluş nedenini ortadan kaldırmak mümkün müdür? Bütün bu soruların cevabını irdelemeden önce medyanın demokratik toplumlardaki önemini hayatımızda ne derece etkin ve belirleyici olduğunu, gün içerisindeki faaliyetlerimizin önemli bir kısmını kapsadığını, bu bakımdan medyanın bizim dışımızdaki dünyayı anlamak için hayati öneme sahip olduğunu vurgulamamız gerekir. Medya dediğimizde anlaşılması gereken iletişim araçları ise, internet sayfaları, günlük gazeteler, yerel, ulusal televizyon ve radyo kanalları, haber dergileri, özel ve genel amaçlı dergiler, siyasi içerikli dergiler, haftalık ve aylık yayınlar ile tüm bu kurumlarda çalışan muhabirler ve diğer personeli de içine alan bir yapıyı anlatmak için kullanıyoruz. (<http://en.wikipedia.org/wiki/Media> erişim tarihi 18.04.2005)

Tüm yapı içerisinde bizim özellikle ilgileneceğimiz alan ise, televizyon ve yazılı basın ile bu kurumlarda çalışan bütün personellerdir.

Çağdaş toplumlarda medya ile ilgili genel eğilim onun serbest, özgür ve bağımsız bir şekilde yayın yapabilmesi, bu sayede halkın bilinçlenmesinde katkıda bulunarak kamuoyundaki farklı görüşlerin yansıtılmasında bir aracı görevi üstlenmesidir.

Medya, demokratik bir hukuk devletinde farklı görüşlerin, düşüncelerin seslendirilmesine olanak tanıyarak, siyasi ve toplumsal katılımı sağlar. Bu sayede, problemin çözümünde veya ifade edilmesinde halkın aktif katılımına aracı olarak önemli bir işlevi yerine getirir. Bir önceki bölümde kitle iletişim araçlarının işlevleri üzerinde durduğumuz için bu konuyu daha fazla uzatmayacağız. Kısaca ifade etmek gerekirse, medya modern

toplumlarda yöneten ve yönetilen arasında bir köprü vazifesi görür ve yakın çevremiz dışındaki dünyayı algılamamıza, tanımamıza ve ilişki kurmamıza olanak tanır.

Modern demokratik toplumlarda bu kadar önemli işlevler üstlenen kitle iletişim araçları bireyin hayatında ne derece önemlidir ve birey üzerinde etkileri nelerdir? Bu soru medya ve terör ilişkisinin boyutlarını anlamak açısından hayati öneme sahiptir. Zira bireyin kitle iletişim araçlarını ne sıklıkla ve yoğunlukla kullandığı ondan ne oranda etkilendiği medyanın terör haberlerini işleyiş tarzının birey üzerindeki etkisini çözümlememizi kolaylaştıracaktır. Yapılan araştırmalar modern toplumlarda bireyin kitle iletişim araçlarını oldukça yüksek bir oranda kullandığını göstermiştir. Bu açıdan Schmidt ve de Graaf'ın 'İletişim aracı olarak şiddet' isimli kitaplarına aldıkları ve Hollanda ile Amerika Birleşik Devletlerinde yapılan bir araştırma oldukça dikkat çekicidir. Yapılan araştırmada bir haftalık zaman dilimi içerisinde bireylerin günün belirli bölümlerinde yapılan aktiviteleri belirlenmiş ve bu aktivitelere ayırdıkları zaman tabloda karşılaştırılmıştır.

Tablo 3.1 Hollanda ve ABD' de Aktiviteye Ayrılan Zaman

Yapılan İş	Hollanda	A.B.D:
Uyku		53.20 Saat
İş		40.00 Saat
Yemek		08.40 Saat
TV seyretme	15.75 Saat	26.40 Saat
Radyo dinlemek	22.75 Saat	21.20 Saat
Gazete okumak	03.66 Saat	04.20 Saat
Magazin dergi okumak	01.90 Saat	03.30 Saat
Kitap okumak	01.50 Saat	00.06 Saat
Sinemaya gitmek	00.18 Saat	00.20 Saat
Teyp bandı ve CD dinlemek	03.40 Saat	01.30 Saat
Ortalama medya ile geçen zaman	49.17 Saat	56.66 Saat

Kaynak:(Schmidt ve de Graff, 1982: 184)

Tabloda Hollandalıların uyuma, çalışma ve yemek yemeye ayrılan süreleri belirtilmemiştir. Bu süreleri Amerika ile aynı olduğunu varsaydığımızdan karşımıza oldukça çarpıcı bir tablo çıkar. Yukarıdaki tabloya göre Hollandalılar yemek yeme, uyuma ve çalışmaya ayırdıkları süreler dışında kalan zamanlarını %75.05'lik kısmını medya ile

doldururken Amerikalılarda bu oran %80.53'lük kısmını oluşturmaktadır. (Aytaç ve Bal, 1996: 1184). Bu durum karşımıza ilginç bir sonucu da çıkarmaktadır. Bireyler çağdaş toplumda medyanın yoğun etkisi altındadır ve bu bağlamda çevrelerinden haberdar olma, yaşanan gelişmeleri takip edebilme açısından medyaya bağımlıdırlar. Daha önceki bölümde belirttiğimiz gibi medya bir haberi oluştururken önüne gelen sayısız olay arasından bir seçim yapar ve ticari kaygı, iktidar çevrelerine yakın olabilme, hakim düşüncenin etkisinde kalma gibi parametrelerin etkisi altında hareket eder.

Konumuz açısından ülkemizdeki durumu değerlendirecek olduğumuzda, Milli Eğitim Bakanlığı'nın kitap okuma alışkanlığı ile ilgili yaptırdığı bir araştırmada karşımıza oldukça ilginç bir tablo çıkar. Bu rapora göre Türk insanının kitap okuma alışkanlığının olmadığı belirtilmiş ve kitap okumama sebepleri arasında insanların televizyon, sinema izleme, radyo dinleme alışkanlıkları gösterilmiştir. Yine bu rapora göre Türkiye ABD ile birlikte günde ortalama 4 saat ile dünyada en fazla televizyon seyreden ülke haline gelmiştir (<http://www.ntvmsnbc.com/news/292725.asp> erişim tarihi 15.03.2005).

Bu araştırmaya göre sadece televizyon izleme süresi olarak bir Türk insanı haftada yirmi sekiz saat televizyon izlemektedir. Bu yirmi sekiz saatlik süreye radyo dinleme, gazete okuma, sinemaya gitme ve CD, kaset dinleme gibi süreleri de dahil ettiğimizde Türk insanının uyuma, çalışma, yemek yeme gibi aktivitelerin dışında kalan sürelerini %80'i, %90'ının medya ile geçirdiği gerçeği karşımıza çıkar. Kısaca ifade etmek gerekirse, Türk insanı özellikle televizyon olmak üzere medyaya bağımlı bir hale gelmiş ve yakın çevresi dışındaki gelişmeleri ancak medya aracılığı ile takip eder olmuştur. Televizyon izleme alışkanlığının bu kadar yoğun olduğu bir toplumda, kitle kültürü özelliklerinin görülmesi bizce kaçınılmazdır. Kitle kültürünün oluşmasında kitle iletişim araçlarının rolü yadsınamaz. Kısaca ifade etmek gerekirse, kitle kültürü bireylerin birbirlerine benzediği, tarih bilincinin kaybolup her türlü değerın tüketim endüstrisi içerisinde şekillendiği özgün olandan ziyade eski olanın farklı formatlarda yinelenerek sunulduğu bir kültürdür. Ersümer, kitle kültürünün özelliklerini şu çarpıcı ifadeler ile özetler :

“Tüketim bir kültürün temel biçimlendiricisi olduğu ve metaların bulunduğu, pazar ilişkilerinin yaşamı düzenlediği bir dönemde, sistemin homojenleştirici özelliği nedeniyle metalar standartlaşmaya, tek tiplemeye doğru gitmiştir. Fikir ve sanat ürünlerinden başlayarak, alınıp satılabilecek her şey bir fanus içine kapatılmışçasına dönüşümsüzleştirilmiştir. Her türlü kültürel ürün içerik ve biçim algılanışını zamansal

boyutunu, tarihselliğini yitirerek, kalıplar, şemalar halinde mitolojiler gibi yaşantılanmaya başlamıştır. Bir süre içinde bu algılama biçimi, dış dünyanın algılanmasında kendini göstermiştir ve bu nedenle de olaylar gazetelerin hayat sürecini gündelikleştirilmiş haberlere dönüştürmesi gibi, sadece yaşanan güne ait olaylarmış gibi alımlanır olmuştur.” (Ersümer, 2000: 62)

Kitle kültürü ve onun yukarıda anılan özellikleri elbette terör haberlerinin sunumu ve bu haberlerin algılanış biçimini şekillendirici bir etkiye sahiptir. Öncelikle medya terör eylemlerini ticari kaygıyı da düşünerek tarihsel, siyasal köklerine inip derinlemesine analizler sunmak yerine ve eylemlerin görselliğini ön plana çıkararak olayı basitleştirir ve bu haber konsepti içerisinde kitlelere sunar. Bu şekilde sunulan bir terör eyleminin halkın üzerinde yaratacağı olumsuz duygular elbette çok daha yoğun ve etkili olmaktadır. Bununla birlikte, kitle kültürünün terör eylemlerini algılanış biçimine etkisi de bulunmaktadır. Yakın çevresi dışındaki her türlü bilgiyi giderek kartelleşmekte olan, medya kuruluşlarından alan modern birey bu bilgileri sorgulamadan medya dışındaki diğer kaynaklardan yararlanmaksızın bu bilgileri kabul etme eğilimindedir. Bu açıdan düşündüğümüzde, kitle iletişim sürecinin pasif kanadında kalan birey provakatif, sansasyonel haberlere daha duyarlı bir hale gelecektir.

3.2 Terör Olaylarının Medyaya Yansıması

Medyanın terör olaylarını işleyiş biçiminin terörizm olgusunun gerçekleşmesinde ne oranda etkili olduğunu incelemek ve bu konuda ileri sürülen görüşleri gözden geçirmek bu konuda getirilecek çözüm önerileri oluşturmak açısından faydalı olacaktır. Eski bir Çin atasözü bir kişiyi öldür, bin kişiyi korkut der; aslında bu durum terörizm içinde geçerli bir durumdur. Terörizm kurbanları aracılığıyla kitleler üzerinde korku, yılgınlık yaratmayı amaçladığı için teröristler medyanın bu eylemleri haber yaparak, siyasal, ideolojik amaçlarını kitlelere duyurmasını hedeflemektedir. Terörist faaliyetler medyada ne kadar yoğun bir şekilde ele alınır, işlenirse bu faaliyetlerden daha çok insanın haberdar olup etkilenme olasılığı artacağı için özellikle teröristler tarafından medya kullanılan bir araç olarak görülür.

Medyanın terör olaylarını niçin, ne şekilde ve ne sıklıkla haber yaptığını analiz etmek bu olayların medyaya nasıl yansıdığını anlamamız açısından gereklidir. Terör

olaylarının medyada ne sebeple, ne şekilde ve ne sıklıkla yapıldığını bilmek onun terörizme olan etkisini anlamamıza yardım eder. Bu açıdan değerlendirdiğimizde terörizm ve medya ilişkisinde asıl sorunun haberlerin veriliş biçiminden mi yoksa bu haberlerin veriliş sıklığından mı kaynaklandığını görmek terör olaylarının medyaya nasıl yansımaları gerektiğini görmemizi de beraberinde getirecektir.

3.2.1 Terör Olayları Medyada Niçin Yer Alır?

Terör beklenmedik, şok edici ve şiddet içeren doğası itibarı ile haber değeri taşıyan bir olgudur. Bu açıdan medyanın terör eylemlerini vakit kaybetmeden haber yapmaya hevesli oldukları görülür. Meydana gelen bir olayın haber değeri taşıması için o haberin güncel, beklenmedik halkın ilgisini çeken bir nitelikte olması gerekir. Haber sınıflandırılmasında karşımıza çıkan bir diğer haber türü de “3c” olarak nitelendirilen(coup, crisis, catastrophe) darbe, kriz felakettir. (Ersümer, 2000: 72) Bir olayın haber niteliği taşıması için şu genel özelliklere sahip olması gerekir;

1- Yenilgi, başarısızlık, karmaşa, gelirim, olumsuzluk. Bu açıdan kötü haber iyi haberdur.”

2- Ülkeye, kültürel, coğrafyaya yakınlık, yerellik

3- Yenilik, güncellik

4- Başarı – toplum üzerindeki etki

5- Olağandışılık, sıradışılık, duygusal yönden ilgi çekicilik (Usluata, 1995)

Bu kriterlere bakıldığında, terör eylemlerinin medyada yer almasının tek bir sebebi yoktur. Medya terör olaylarını olumsuz negatif bir etkiye sahip olduğu için, yeni güncel bir özellik taşıdığı için ve olağan dışı duygusal yönden ilgi çekici bir eylem olduğu için haber yapmak ister.

“Teröristler olumsuz olaylar üretirler. Kötü haberler daha yüksek haber değerine sahiptir. Medyanın haber değer sistemi farklı ve yeni olan ikna edici, umulmadık, bozucu ve yıkıcı, dramatik, şaşırtıcı ve insanla ilgili olarak tarif edilen her şeye prim koymaktadır. Eğer şiddet ve terörist olaylar bu kriterlerdeki belirli bir düzeye ulaşırsa haber edilme şansına sahiptirler.” (Schmidt, 2004: 20)

Terör eylemlerinin medyada haber yapılmasının en önemli nedenlerinden biri de şiddetin ilgi görmesi dolayısıyla izlenme oranının, satışların artmasını sağlamasıdır. Suçun

medyada izlenme oranı, bu haberleri sunuş biçiminde ve sansasyonel bir etki yaratmasından kaynaklanır. Toplumda bireyler her zaman kendi can güvenliği açısından özellikle yerel nitelikteki şiddet haberlerine ilgi gösterirler. Adi Suçların yanı sıra medyanın terör eylemlerine yer vermesi gazetelerin tirajını arttırıcı bir etki yapmaktadır. Schimit ve de Graaf İtalya'daki 'Ira Stempa' gazetesinin tirajı Aldo Moro'nun teröristlerce rehin alınmasından sonraki bir hafta içerisinde %35 oranında arttığını kaydeder. Benzer biçimde 'Il Corriere' gazeteci Aldo Moro'nun kaçırıldığına açıklandığı ilk gün %38,8 daha fazla satmış ikinci günü ise bu artış %40 düzeyine çıkmıştır. Kaçırılma olayının üçüncü gününde ise artış %19,6 düzeyinde kalmıştır. Aldo Moro'nun öldürüldüğü gün ise gazete tirajının normal tiraja göre %56,5 arttığı, ertesi gün ise bu artışın %24,7'de kaldığı gözlemlenmiştir. (Schmidt ve de Graff'tan aktaran Aytaç ve Bal, 1996: 1193) Görüldüğü gibi terör olayı güncel ve şiddet dozajı yüksekse normal zamana göre gazete tirajlarının arttığı takip eden günlerde ise bu artışın bir miktar yavaşladığı görülür.

Televizyonların ve gazetelerin şiddet ve terör haberlerine bu kadar sık yer vermesinin önemli bir nedeni ticari kaygı olsa da konuyu tek boyutlu bir biçimde görmememiz gerekir. Herhangi bir ticari geliri olmayan İnternet siteleri ya da kamu hizmeti veren devlet televizyonlarında da terör eylemleri çok geniş bir şekilde yer alır. Terör eylemlerinin sadece ticari kaygılarla hareket edilerek yer verilmediğini gösteren önemli bir örnek de Dünya Ticaret Merkezine yapılan saldırılardan sonra bütün Amerikan televizyonlarının saldırıyı takip eden saatler boyunca yayınlarını kesmeden

gelişmeleri nakletmesi ve bu saldırıyı takip eden günlerde milyonlarca dolar gelir kaybını göze alıp, reklamları yayın akışı içerisinde kaldırmalarıdır. (Gökdağ, 2001:10)

Terör olaylarının medyada ticari kaygıları dışında yer almasının diğer bir nedeni, sıradan vatandaşların kendi can güvenliği ile ilgili kaygılar duyması şekliyle bu haberlere ilgi duymasıdır. Aytaç medyanın sadece ticari kaygılarla terör haberlerine yer verdiğini iddia etmenin konuyu basitleştireceğini, vatandaşında kendi can güvenliği nedeniyle bu tür yayınlar konusunda bir talep geldiğini kaydeder. (Aytaç, 2002: 211) Bu tür haberlere duyulan talep, terör olaylarının gerçekleştiği yerlerle bağlantılıdır. Meydana gelen terör eylemi ulusal sınırlar içerisinde gerçekleşmişse sivil vatandaşlara yönelik ise ve özellikle, nüfusun kalabalık olduğu bölgelerde vuku bulmuşsa bu haberlerin yayınlanmasına yönelik bir talep patlaması gerçekleşebilir. Kısaca ifade etmek gerekirse, terör olayları medyada hem ticari

çıkarlar doğrultusunda hem de medya tarafından kamuoyunun bu olaylar hakkında bilgilenme talebi doğrultusunda yayınlanır. Bu olayların medyada yer bulması, terör olayının şok edici beklenmedik trajik yapısından kaynaklanan bir durumdur.

3.2.2 Terör Olayları Medyada Nasıl Yer Alır?

Terör olaylarının medyaya yansıma biçimi, bu olayların kitleler tarafından algılanmasını doğrudan olumlu ya da olumsuz olarak etkileyen bir süreçtir. Medya terör olaylarını dramatize edip, içerikten ziyade görselliği ön plana çıkararak sunabilir. Bu gibi durumlarda terörizmin kitleler üzerindeki etkisi çok daha sarsıcı olacaktır.

Medyanın terör haberlerini sunum tarzıyla ilgili kimi görüşler terör haberlerini sunarken, medyanın genellikle haberi tarafsız bir biçimde sunmaya gayret ettiğini öne sürer. Buna göre medya, terörizm haberlerini sunarken özellikle, haberciliğin temel kuralı olan 5N 1K kuralına göre haberi izlemeye çalışır. Medyada yer alan bir terör haberi öncelikle ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin, ve kim sorularına cevap verecek biçimde düzenlenir. Medyanın haber sunumunun nasıl olduğu konusunda Decker ve Rainey yaptıkları çalışmada, 1972 Münih Olimpiyatlarında İsraili atletlere yapılan saldırının ve Washington DC'deki B'nai B'rith Merkezinin ele geçirilmesi olayının medyada nasıl yansıdığını incelemişlerdir. Bu çalışma sonucu, her iki terör olayında da medyanın tarafsız bir biçimde olayların negatif yönlerinin ön plana çıkarılarak sunulduğunu, bununla birlikte şiddet unsuru taşıyan bu olaylarda ön yargıya dayalı haberciliğin yapılmadığını ifade etmişlerdir (Decher ve Rainey'den aktaran Aytaç ve Bal, 1996 : 1192). Paletz ve arkadaşlarının IRA, Kızıl Tugaylar ve BALN üzerinde yaptığı araştırmalarda da benzer sonuçlara rastlanmıştır (Decher ve Rainey'den aktaran Aytaç ve Bal, 1996: 1192).

Medyanın olayları sunarken, genellikle kullandığı yöntemlerden biri de şiddet olayını olabildiğince dramatik ve duygusal bir biçimde vermeye özen göstermesidir. Medya, olay gerçekleştikten sonra genellikle kurbanları üzerinden terör haberlerini oluşturma eğilimindedir. Medyanın terör haberlerini oluşturmak için kullandığı diğer bir yöntemde, olayın gerçekleşmesinden hemen sonra olayla ilgili yeterli verilerin bulunmamasının da etkisi ile haberi sürekli olarak tekrar etme eğilimidir. Haberin sürekli tekrar edilmesindeki amaç, izleyicinin dikkatini çekmek ve izlenebilirliği sağlamaktır. Aslında bu gerçekleştirilirken, tekrar edilen olgu haberin içeriğinden ziyade izleyicinin ilgisini çeken görüntülerdir. Dünya Ticaret Merkezine yapılan terör saldırısında televizyonlar günlerce

ikinci uçağın binaya çarpma anını defalarca yayınlamışlardır, adeta izleyicilerin belleklerine bütün ayrıntıların kazınmasını sağlamışlardır. Takip eden günlerde kimi televizyon kanallarında bu şiddet fetişizminin dozu iyice abartılmış, amatör kameralarla çekilen görüntüler dakikalarca ekranlara yansıtılmıştır. Teknolojinin gelişmesi ile ortaya çıkan bu görsel zenginlik, terör olaylarının sunulması açısından olumsuz sonuçları da beraberinde getirmiştir.

Livingstone teknolojinin gelişmesi ile birlikte haberin tanımının da değiştiği, görüntünün gittikçe haberin merkezine yerleştiği bir haber anlayışının ortaya çıktığını belirtir (Livingstone, 1986: 213). Teknolojinin gelişmesi sonucu haberlerin içerikten ziyade görselliğe kayması terör eylemlerinde giderek medyatikleşmesini beraberinde getirmiştir. Canlı yayın arabaları, elde taşınabilen mini kameralar, uydu yayıncılığı sadece mesafeler arası süreyi kısaltıp, haberlerin iletilmesini hızlandırmakla kalmamış aynı zamanda medyanın merkezi yapısını değiştirerek, alternatif görüşlerinde iletilebildiği geniş bir platform haline getirmiştir. Medyanın bu çoğulcu yapısının en net bir biçimde görüldüğü alan İnternet'tir. Günümüzde İnternet aracılığı ile her kesimden düşüncenin ifade alanı bulunduğunu görüyoruz. Uzmanlar, İnternet alanındaki hareketliliğin önümüzdeki yıllarda da artan bir hızla devam edeceğini belirtmişlerdir. Son dönemlerde ortalama olarak bir günde 100.000'in üzerinde internet sitesi açılmakta, 50.000'in üzerinde İnternet sitesi kapanmaktadır. 7 Kasım 2004 tarihli sayımda İnternet üzerinde COM, NET, ORG, İNFO, BIZ, US alan uzantılı toplam 44. 827.009. site kaydedilmiştir. (<http://www.roj.tv/tr/technology/browse.php?mod=article&optsview&id=371> erişim tarihi 21.04.2005)

İnternet'in merkeziyetçilikten uzak yapısı farklı düşüncelerin, görüşlerin ifade edilebildiği bir platform olma özelliği demokratikleşme adına ne kadar işlevsel bir özellik arz etse de içeriğin kontrolü açısından çileli problemlere yol açabilmektedir. İnternet günümüzde diğer kitle iletişim araçlarına nazaran, denetimi daha zor olduğu için pek çok illegal faaliyetin yürütüldüğü bir sahadır. Terör örgütleri bu özellikleri itibari ile interneti yoğun olarak kullanmaya başlamışlardır. Günümüzde kimi terör örgütleri kendi internet sitelerinde sadece örgütün propagandasını yapmakla kalmayıp, aynı zamanda candı şiddet eylemlerine başvurarak eylemlerini bizzat İnternet üzerinden gerçekleştirmeye başlamışlardır. Irak'ta kimi eylemcilerin sivil rehinelere İnternet üzerinden öldürdüklerini ve

bu görüntüleri canlı olarak tüm dünyaya İnternet üzerinden izlettirdiklerine şahit oluyoruz. İnternet bu yapısı itibari ile diğer kitle iletişim araçlarından ayrılır. Televizyon, radyo, gazete gibi kitle iletişim araçlarının terörizme etkisi bu haberleri veriş şekli, yer sıklığı ile ilgili iken İnternet bizzat teröristlerin kullandığı aktif bir propaganda aracı haline gelmiştir. Terör olaylarının İnternet’te yer almasının yol açtığı bir diğer olumsuzluk ise, yapılan haberlerin komplo teorilerine açık olarak verilebilme ihtimalidir. İnternet siteleri kontrol mekanizmasının yeterince işlenmemesinden kaynaklanan bir esneklikle ilettiği haberi felaket senaryoları eşliğinde süsleyebilir.

Medya herhangi bir konuda haber yaparken öncelikle önüne gelen sayısız haberi belirli kriterlere göre seçtikten sonra, geriye kalan sınırlı sayıda haberi belirli anlatım biçimlerine göre sunar. Picard (1993) herhangi bir haber yapılırken gazetecilerin 4 farklı anlatım biçiminden birini seçerek, haberi bu anlatım tarzına uygun olarak oluşturduğunu belirtir. Bu sınıflandırmaya göre gazeteci bir haberi bilgi verici, duygusal, geleceğe yönelik ve öğretici yöntemlerinin birini seçerek sunar.

Bilgi verici yaklaşım: Haberi sunan kaynak ne, nerede, ne zaman nasıl, kim tarafından sorularını tarafsız bir biçimde yanıtlayarak haberi oluşturmaya gayret eder. Bilgi verici bir haberde duygusal bir anlatımdan ziyade belgesel objektif bir anlatım tarzı bulunur.

Duygusal yaklaşım: Bu tür bir haber sunumunda haberin içeriği öfke, kızgınlık, garipseme gibi belirli duygularla birlikte aktarılır. Bu tür haberler objektif olmaktan ziyade, yoruma açık haberlerdir. Türk televizyonlarında son yıllarda bu tür anlatımlara sıklıkla rastlanmaktadır. Yine Türk televizyonlarında son yıllarda duygusal anlatım şekline bir diğer örnek haberlerin müzik eşliğinde anlatılmasıdır. Haberin, içeriğine göre geri planda hareketli, neşeli bir müzik ya da duruma göre gerilim müziği eşliğinde sunulmasındaki amaç izlenebilirliği artırmaktır.

Hikayeci yaklaşım : Bu tür habercilik anlayışında genellikle olayla ilgili kahramanlar üzerinden haber yapılır. Olayın faili ya da mağduru ile ilgili çarpıcı bilgiler toplanıp, hikaye şeklinde sunularak verilir. Haberin belirli bir öyküsü olacak şekilde kitlelere aktarılmasının sebebi haberi özünün kahramanlarıyla ilişkilendirerek daha çekici bir hale getirilmesidir.

Öğretici yaklaşım : Bu tür habercilik anlayışında haberin içeriğini sadece olay ve detayları oluşturmaz. Olayın siyasal ve sosyal nedenleri tarihi gelişimi özetlenerek meydana gelen olay hakkında izleyicinin bilgi sahibi olması amaçlanır. Bu habercilik anlayışının terör olaylarına ne şekilde yansıyabileceğini ve bu sunum tarzlarında hangisinin terörün amacına hizmet ettiğini anlamamız açısından, Picard'ın örnek bir terör olayını farklı habercilik anlayışlarının nasıl işleneceğini gösteren tablosunu incelememiz faydalı olacaktır.

Tablo 3.2 Farklı Haber Anlatımlarının Örnek Bir Terör Haberini Sunum Tarzı

Bilgi verici anlatım	Paris şehir merkezinde bir kafede patlayan bomba sonucu 4 kişi öldü, 33 kişi yaralandı.
Sansasyonel anlatım	Salı günü kalabalık bir kafede terörist bir saldırı sonucu patlayan bombada ölümcül yara alan 4 kişi öldü geri kalan 33 kişi kana bulandı ve yaralandı.
Hikayeci anlatım	Balayındaki çift salı günü Paris'te bir kafede patlayan bomba sonucu öldü. 33 kişinin de yaralandığı patlama sonucu ölen 4 kişi arasında bulunan gelin ve damadın evliliklerinin üzerinden henüz 24 saat geçmemişti.
Öğretici anlatım	Salı günü Paris'te bir kafede patlayan bomba, Fransa'nın dış politikasına tepki duyan kökten dinci Müslümanların yeni bir şiddet dalgasının işareti olduğu düşünülüyor.

Kaynak : (Picard, 1993: 103)

Tabloda gördüğümüz gibi, sansasyonel bir anlatımla sunulan terör haberi halkta daha büyük bir panik ve korkuya yol açacaktır. Hikayeci anlatımla beraber sansasyonel anlatım kimi durumlarda birlikte yer alıp, terör olayı izleyicilerin/okuyucuların gözünde daha çok dramatize edilebilir. Gazetelerin ve televizyonların terör haberlerini sansasyonel bir anlatım tarzı ile sunması tesadüfi değil tirajı/izlenebilirliği artırmaya yönelik yapılan bilinçli bir tercihtir. (Aytaç, 2002: 214)

Terör eylemlerinin medyaya yansması ile ilgili diğer bir önemli hususta, hangi tür terör eylemlerinin medyada haber olarak yer verildiğidir. Medyadaki terör eylemlerini incelediğimizde, genellikle devlet terörüne silahlı örgütlerin yaptığı eylemlere nazaran daha az yer verilir. Medyanın devlet terörüne daha az yer vermesinin nedeni güç ilişkilerinden kaynaklanan ideolojik, ekonomik yakınlıklardır.

“Medyada devlet terörüyle ilgili haberler daha az yer bulur. Bu durum ulusal medya için daha çok geçerli bir husustur. Güç mücadelesinin medyanın kendi içerisinde de var

olması, hükümet ve iktidar gruplarının değişik dönemlerde ve değişik biçimlerde medya patronlarıyla dirsek temasına geçmiş ve maddi – manevi yardımların alınmış olması, kamuoyunda anti-terörist bir algılama biçiminin var oluşu gibi nedenler bunu medyasal anlamda meşru kılar.” (Yamaç, 2003: 106)

Medyanın devlet terörüne daha az sıklıkla yer vermesinin nedeni, sadece iktidarla birlikte paylaştığı ortak sınıfsal çıkarlar değildir. Gazeteci Ahmet Ancer Cezayir hükümeti ve ona karşı olan direnişçiler arasındaki mücadeleyi gazetesine aktarmaya çalışırken hükümetin yasakçı yayın politikası karşısında haber oluşturma gücüne değinirken, direnişçiler tarafından birçok kez ölümle tehdit edildiğini ifade eder (Peterson, 1999: 142). Yine devlet terörünün olduğu Latin Amerika ülkelerinde, karışıklığın olduğu 10 yıllık bir zaman dilimi boyunca 173 Latin gazeteci, fotoğrafçı ve editörün faili meçhul cinayetler sonucu öldürüldüğü ve bu cinayetlerin hükümetler tarafından açıklığa kavuşturulmadığı gözlemlenmiştir (Lewis, 1999 : 143). Kaçırılan gazeteciler, faili meçhul cinayetler, sadece görevini yapmaya çalışan gazetecilerin gözaltına alınması, haberlerin sansürlenmesi bütün bu olaylar devlet terörünün olduğu yerlerde tarafsız yayın yapmanın önünü kesmek için hükümetin gerçekleştirdiği ya da gerçekleştirmesine göz yumduğu eylemlerdir.

3.2.3 Terör Olayları Medyada Ne Sıklıkla Yer Alır?

Terör olaylarının medyada ne sıklıkla yer aldığını belirlemek aslında oldukça zordur. Medyanın terör eylemlerine çok sık yer verdiğini ya da nadiren ele aldığını söyleyebilmemiz açısından toplam haberler içerisindeki payını bilmemiz gerekmektedir. Toplam terör eylemlerinin diğer haber türlerine oranla yüzde 2-3 oranında haber yapıldığı belirtilse de, (Picard:1993:82) son yıllarda genel olarak şiddet içeren haberlerde bir artış gözlemlenmektedir.

Şiddetin medyada giderek daha sık yer almasının nedeni, izleyicilerin bu tür programlara ilgi göstermeleridir. Milliyet gazetesi tarafından 11 Aralık 1993 Cumartesi günü yedi farklı kanalın (TRT1, TRT2, Star, Show TV, ATV, HBB, Kanal 6) 09:00 – 23:00 saatleri arasında yapılan araştırmada 500’e yakın kişi hayatını kaybetmiş 600’den fazla yaralanma vakası olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmada ölenlerden 450’si kimyasal zehirlenme, bombalama, lazer ışınları ve infilak sahnelerinde toplu biçimde hayatlarını kaybetmekteydiler. (Özbay ve Kutlu’dan aktaran Turam, 1996: 399) Şiddet konusunda

yaşanan bu yoğunluk, söz konusu eylem terör olunca benzerlik göstermektedir. Ancak belirtmekte fayda var ki; meydana gelen bir terör olayının haber değeri kazanmasında, olayın yerellik taşıması yani ulusal sınırlar içerisinde olması ve infial yaratacak düzeyde olmasının önemi büyüktür.

Ülkemizde 31 Ocak 1998 tarihinde RTÜK tarafından yapılan bir araştırmada ana haber bültenlerinde terör haberlerinin yer alma oranı şu şekildedir;

Tablo 3.3 31 Ocak 1998 Ana Haber Bülteni İçerik Analizi

Haberin Konusu	Haber Sayısı	Yüzde Oranı
Terör	22	10.00
Siyasi	56	25.45
Ekonomik	5	2.27
Magazin	93	42.27
Spor	1	0.45
Dini	2	0.91
Adli	22	10.00
Trafik	19	8.64
Toplam	220	100

Kaynak: (RTÜK, 1998)

Görüldüğü gibi sansasyonel bir olayın olmadığı yılbaşı gecesinde bile, terör olayları haber bültenlerinde %10 gibi bir paya sahip olabilmektedir. Dünya çapında yankı uyandıran bir terör olayının gerçekleşmesi durumunda ise bu pay çok daha fazla olacaktır. Hatta haber gündeminin ilk sırasında yer alacaktır. Schmid, terörist eylemlerin medyada ne sıklıkla ele alındığını, Tahran'daki Amerikan Büyükelçiliğinin teröristler tarafından ele geçirilmesi ile Vietnam savaşının haber yapılma sürelerini karşılaştırarak vermeye çalışır. Buna göre; Tahran'daki Amerikan Büyükelçiliğindeki 50 rehine için Amerikan CBS televizyonu kanalı bir yıl içerisinde toplam 1,026 dakikalık yayın yapmasına karşılık, 150.000 kişilik Amerikan ordusunun katıldığı Vietnam savaşı için aynı kanalın yaptığı haber süresi 1.092 dakikadır (Schmidt'den aktaran Aytaç ve Bal, 1996: 1192). Görüldüğü gibi medya zaman zaman terör eylemlerine gereğinden fazla önem vererek, bu eylemler hakkında çok sık yayın yaparak terör örgütlerinin olduğundan daha güçlü bir imaj yaratmasında pay sahibi olabilirler.

Medyanın terör olaylarının hangi yoğunlukta ele aldığını incelerken, üzerinde durmamız gereken bir başka husus da medyanın terör haberleri içerisinde çok sık görüntü tekrarı yapmasıdır. Haberin içeriği sunulurken meydana gelen terör olayının defalarca görüntülenmesinin izleyiciler açısından panik ve korku iklimini körükleyici bir etkisi vardır. Dünya Ticaret Merkezine yapılan saldırının ardından, günlerce ikinci uçağın kuleye çarpma anı değişik farklı açılardan amatör kameralardan alınan görüntüler eşliğinde haber yapılmış, hatta bazı televizyon kanallarında farklı bir açıdan çekilen görüntünün sadece kendisi haber olmuştur. Medyanın görüntüleri sık sık tekrarlamasının nedenini izleyicinin habere olan ilgisini muhafaza etmektir.

“Teknik bir alet olan televizyonun, izleyicinin görüş alanının ancak %15’ini kaplaması ve diğer dikkat dağıtıcı etkenlerle TV yayınları izlenebilmek ve izleyici ekran karşısında tutabilmek için daha hızlı, tempolu ve çarpıcı görüntülerle yapılmaktadır.” (Ersümer, 2000: 69).

Elbette, bu yayıncılık stratejisine habercilik anlayışını da dahil etmek mümkündür. Günümüzde görüntüsü olmayan bir haberin çok ilginç de olsa yayınlanma olasılığı düşüktür.

Terör olaylarının medyada ne şekilde ve ne sıklıkla haber yapıldığını şu şekilde özetleyebiliriz :

- Medya, ele aldığı bir terör haberini genellikle duyguları ön plana çıkararak sansasyonel bir biçimde sunmaya eğilimlidir. Medyanın terör eylemlerini bu şekilde haber yapmasındaki amaç izlenirliği artırmaktır.

- Medya, terör eylemlerini sunarken genellikle tarafsız bir biçimde ve olayın olumsuz özelliklerini ön plana çıkararak haber yapmaya çalışır. Bu durum haber anlayışından kaynaklanır. Medya için kötü haber, haber değeri yüksek olan haberdur.

- Medya, terör haberini sunarken içerikten ziyade görselliği ön plana çıkarır. Medya haberi oluştururken meydana gelen terör olayının görüntüleri çok sık tekrarlanır.

- Medyada devlet terörü ile ilgili haberler silahlı örgütlerin yaptığı haberlere göre daha az yer alır. Bu durumun sebeplerinden biri medya ve iktidar sahiplerinin ortak ideolojik ve ekonomik zemini paylaşmasıdır. Devlet terörünün medyada daha az yer almasının bir

diğer nedeni, iktidarların olumsuz yayınlara karşı bizzat güç kullanarak sansür politikası izlemeleridir.

- Terör örgütlerinin devlete karşı gerçekleştirdiği sansasyonel terör eylemleri, devlet terörüne göre medyada sık ve yoğun bir şekilde yer alır.

Terör eylemlerinin pek çok medya organında belirtilen özellikler doğrultusunda yer almasından dolayı, terör örgütleri medyayı propaganda aracı olarak görür ve onu kullanırlar. Terör örgütlerinin medyayı ne şekilde kullandığını irdelemek ve medyadaki terör haberlerini kaldırmanın terör eylemlerini kaldırıp, kaldırmayacağını sorgulamak bundan sonraki bölümün konusu olacaktır.

3.3 Teröristlerin Medyayı Kullanması Ve Medyaya Yönelik Eleştiriler

Terör tanımı gereği kurbanlarına uygulanan şiddeti izleyen kitleler üzerinde bir etki yaratmayı amaçladığı için, teröristlerin medyayı kullanması kaçınılmaz bir durumdur. Teröristler medyayı başarılarını abartan, mesajlarını daha geniş kitlelere ileten ve eylemlerinin yaratacağı psikolojik etkiyi artıran birer araç olarak görürler (Schmidt, 2004:11) Medyanın bu özelliğini ön plana çıkaran kimi uzmanlar onu ‘teröristlerin en yakın arkadaşı’ olarak nitelendirir ve terör olaylarının gerçekleşmesinde medyanın aktif sorumluluğunun bulunduğunu belirtirler.

(Laquer’den aktaran Livingstone, 1982: 57).

Teröristlerin medyayı kullanmasındaki amaç sadece korku ortamını daha geniş kitlelere yaymak değildir. Teröristler medya aracılığı ile siyasi amaçlarının öğrenilmesini ve bu sayede kamuoyunda bir tartışma ortamını da yaratmayı amaçlar. bu sayede, başlangıçta küçük ve etkisiz bir grup olan terör örgütü kamuoyunda kutuplaşmalar yaratarak kendisine destek sağlayacak ve giderek güçlenecektir.

Terör eylemlerinin medya aracılığı ile kitlelere duyurulmasının ve bu yolla kamuoyu desteğinin sağlanmasının gerekliliğini ortaya koyan ilk kişi Mao Tse-Tang’dır. (Yamaç, 2003: 90). Mao eylemlerin duyurulmasını ve bu sayede kamuoyu sağlanmasını psikolojik savaşın en önemli unsurlarından biri olarak görür. Ona göre, şiddet eyleminin yaratacağı etki bizzat şiddet eyleminin kendisinden daha önemlidir

(<http://www.marxist.org/reference/archive/mao/works/1973/guerillawarfare/cho5.htm> erişim tarihi 19.04.2005).

Terörün teorideki prensiplerini 5 maddede formüle eden şehir gerillası Carlos Marighella, adeta terörizmin hedeflerine ulaşmada medyanın ne kadar kilit konumda olduğunu vurgular.

- Terörist eylemler seyirci ve dinleyicileri genelde kamuoyunu hedef almalıdır.
- Kurbanlar ve mağdurlar sembolik anlamlarından dolayı seçilmelidirler.
- Medya terörist şiddetlerine yer verme konusunda istekli olmaktadır.
- Medya, propaganda etkisi sağlanması amacıyla manüpile edilebilmekte, yönlendirilebilmekte ve aktif hale getirilebilmektedir.
- Hükümetler; sansürleme ve teröristlere medyayı kullanma konusunda müsaade etme gibi seçenekler arasında dezavantajlı bir konumdadır. (Schmidt, 2004: 14)

Terör örgütlerinin medya aracılığı ile gerçekleştirmek istediği bir diğer önemli amaç da meşruiyet kazanmaktır. Eylemleri aracılığı ile siyasi düşüncelerini kamuoyuna anlatma fırsatı bulan teröristler, bu yolla eylemleri olmasa da gerçekleştirmek istedikleri amaçlarını haklı göstermeye çalışırlar. Eylemden önce varlığı dahi bilinmeyen teröristler, gerçekleştirdiği eylemlerden sonra medya aracılığı ile kamuoyunda sadece tanınmakla kalmayacak aynı zamanda siyasi düşüncelerinin tartışıldığı bir platforma kavuşacaklardır. Bu durumun en çarpıcı örneklerinden biri, 1972 yılında Filistin Kurtuluş örgütünün Münih Olimpiyatlarında İsrailli atletlere yönelik gerçekleştirdiği terörist eylemlerdir. Bu olayla ilgili olarak bir FKÖ üyesi medyayı nasıl araç olarak gördüklerini şöyle ifade eder :

“Biz biliyorduk ki spor modern batı dünyası için, bir din kadar önemliydi. Yine biz biliyorduk ki, yanında bir televizyon kanalında FKÖ ile ilgili haberler varken, diğer kanalda da spor ile ilgili haberler varsa, Amerikalılar ve İngilizler kesinlikle spor haberlerinin olduğu televizyon kanalını seyredeceklerdir. Bu nedenle bizde onların olimpiyatlarını kendi amacımız için kullanmaya ve bu spor dini için en fazla kurbanın verilmesini sağlayacaktık. Bu eylem ilerde bütün dünyanın dikkatlerini bizim üzerimize çevrilmesine neden olacaktı. Biz onlara, yeni dinlerinin tanrıları ve televizyonlar için insanların kurban edilmesini teklif olarak götürecek ve onlarda bizim bu davranışımıza olumlu yanıt vereceklerdi. Münih Olimpiyatlarından sonra artık hiç kimse Filistin

davasını önemsememekten bahsedemeyecekti.” (Paine ve Holsen’den aktaran Aytaç ve Bal, 1996: 1185)

Bu kadar nefret uyandıran bir terör eyleminin nasıl bir meşrulaştırıcı etkisi olduğunu anlamak güç geliyorsa, Alman RAF terör örgütlerinde bir militanın dediklerine göz atmakta fayda vardır. “Biz; medyaya, haber değeri olup ta ihtiyaç duyduğu şeyleri veririz ve bizden bahsederler, bizim yaptığımız faaliyetlerin sebeplerini açıklayarak bilmeden bizi yasallaştırırlar.” (Schmidt, 2004: 14)

Teröristler için medyanın diğer bir olumlu yanı eylemlerin geniş kitlelere duyurulması sayesinde toplumda kendi davalarına destek olacak yeni sempatanlar kazanmaktır. Teröristlere sempati besleyen kişiler, eylemin sansasyonel gücü sayesinde kendileri de illegal aktivitelerde bulunmak isteyebilirler. Bu sürecin bir sonraki adımı toplumun kutuplara bölünmesi ve tartışmanın siyasi platformlara kaydırılma çabasıdır. Aytaç’ında belirttiği gibi toplum bu aşamadan sonra teröristleri kanlı cinayetlerden, şiddet eylemlerinden ziyade ekonomik, siyasi problemler ile ilgili propaganda faaliyetleri yürüten bir siyasetçi olarak algılamaya başlayacaktır. (Aytaç, 2002: 233)

“İletişim Aracı Olarak Şiddet” (Violence as Communication) isimli kitaplarında teröristlerin medyayı nasıl kullandığını ayrıntılı bir biçimde inceleyen Schmidt ve de Graaf, teröristlerin medyayı aktif ve pasif olarak kullandıklarını ifade ederler. Buna göre; teröristler kendi siyasal amaçlarını duyurmak, taraftar kazanmak, toplumda korku iklimi oluşturmak gibi amaçlarına ulaşmak için medyayı aktif olarak kullanırken rehinelere kimliği, toplumsal statülerini öğrenme, teröristler arasında iletişimi sağlama, gerçekleştirdiği eylemin toplumda nasıl bir etki sağladığını öğrenme açısından medyadan pasif bir biçimde yararlanabilirler. Tablo, teröristlerin medyayı aktif ve pasif bir biçimde kullanma yöntemlerini ayrıntılı bir biçimde vermektedir.

Tablo 3.4 Teröristlerin Medyayı Kullanması

Aktif Kullanım	Pasif Kullanım
1) Geniş bir izleyici kitlesine mesajlarını iletme (korku iklimi oluşturma)	23) Medyayı teröristler arasında örgüt dışı iletişim ağı olarak kullanma
2) Kamuoyunu kutuplara ayırma	24) Medyadaki terör haberleri aracılığı ile terörizm ile ilgili alınan yeni zorlayıcı önlemleri öğrenmek
3) Terörist hareketlere yeni üyeler kazandırma	
4) Kurbanlarına zarar verme tehdidi ile bildirilerinin yayınlanmasını talep etme	25) Güvenlik güçlerinin, terörizme karşı aldıkları tedbirleri öğrenmek
5) Medyayı tehdit, talep, pazarlıklar için kanal olarak kullanma	26) Rehinelere kimliği ve statüsü hakkında bilgi edinme
6) Düşmanın anlaşma talebini doğrulama	27) Kuşatma durumunda medya aracılığı ile güvenlik kuvvetlerinin hilelerini öğrenme
7) Rehinelere serbest bırakarak olumlu reklamını yapma	
8) Kurbanları aracılığı ile mesajlarını iletme	28) Medyanın gücünü abartması sayesinde düşmana korku salmak böylelikle güvenlik güçlerinin operasyon yapma ihtimallerini azaltma
9) Dezenformasyon yoluyla düşmanlarını yanlış yönlendirme	
10) Bilinmeyen yerlerde özel röportajlar yapmak suretiyle reklam yapmak	29) Teröristlerin gelecekteki hedeflerini belirlemesini sağlama
11) Gazetecileri öldürme ve yaralama suretiyle medyanın gözünü korkutma	30) Halkın terör eylemi hakkındaki tepkilerini öğrenme
12) Terörist hareketin reklamını yapmak ve davalarını temsil etmek	
13) Kurbanlar hakkında halkın kaygı duymasını sağlayarak hükümetlerin ödün vermesi yolunda baskı oluşturma	
14) Kurbanlarının itiraflarını halka duyurma yoluyla onların gözden düşmelerini sağlama	
15) Kurbanlarının itiraflarını halka duyurma yoluyla düşmanlarının gözden düşmesini sağlama	
16) Önemsenmeyen davalarını manşetlere taşıyarak halkın dikkatini bu konu üzerinde çekme	
17) Gelecek eylemlerini bildirme	
18) Gazetecileri bir pazarlık durumunda arabulucu olarak kullanma	
19) Halkı hükümete karşı kışkırtma	
20) Mesajlarını yayınlatmak için yayın istasyonlarını zorla ele geçirme	
21) Kendilerini kahraman olarak tanıtmak	
22) Robin Hood imajı kazanma.	

Kaynak:(Schmid ve de Graff 1982)

Medyanın kendisi de zaman zaman terör örgütlerinin medyayı kullanmasına göz yumabilmektedir. Medyadaki rekabet anlayışı nedeniyle daha fazla izlenebilirlik (rating) yakalama düşüncesi medyanın kimi olayları abartarak sunma eğilimini de beraberinde

getirir. Medyanın terör eylemlerini abartıp, olayları gerekenden fazla önem vererek sunma eğiliminde olduğunu belirten Yonah Alexander, buna örnek olarak 1974’de yaşanan Patricia Heart’ın kaçırılma olayını örnek gösterir. Medyanın bu olayı çok fazla büyüterek, olayın boyutları ile orantısız olarak haber yaptığı görülmektedir. Bunun sonucu olarak, küçük bir suç örgütü olan SLA, Robin Hood imajı kazanarak uluslararası çapta güce sahip bir örgüt haline gelmiştir. (Alexander, 1980: 334)

Teröristlerin medyayı kullanması kadar medyanın da teröristleri kullanma eğilimi medyaya yönelik sert eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Daha önce ifade ettiğimiz gibi terör eylemlerinin medyada sıkça ve eylemin boyutu ile orantısız bir biçimde haber yapılması, ele alınan terör eylemlerinin sansasyonel bir biçimde sunulması gibi nedenler yüzünden medya, terörizmin sorumlularından biri olarak görülür.

Medyanın terörizmle ilişkisi konusunda en sert eleştiriler Ortodoks düşünürlerden gelir. Ortodoks görüşlere göre medya, terör eylemlerinin beklenen etkiyi yaratması bakımından hayati öneme sahiptir. Bu görüşü savunan uzmanlardan biri olan Walter Laquer’a göre “Medya teröristlerin en iyi arkadaşlarıdır. Terörist eylemin kendisi hiçbir şey bu eylemin reklamı her şeydir” (Laquer’dan aktaran Alexander, 1980: 332). Medyanın terörizm üzerindeki rolünü merkeze yerleştiren Ortodoks düşünürler, medyayı olayları halka aktaran bir iletişim aracı görmekten ziyade terör süreci içerisinde aktif bir rol oynayan bir unsur olarak ele almışlardır. Medyanın bu süreçte nasıl aktif bir rol oynadığını Netenyahu şu şekilde ifade eder : “Dünyadaki özgür basın terörizme katkıda bulunur, çünkü basın genellikle teröristlerin terminolojisini ve argümanlarını kabul eder ve bu görüşleri halka herhangi bir eleştiride bulunmada hatta, sempatik bir biçimde aktarır” (Netenyahu’dan aktaran Dünder, 1996:56). Medyanın terör eylemlerini haber yaparak sadece halkta korku yaratmadığı aynı zamanda terörizmi meşrulaştırdığı Ortodoks görüşlerin merkezini oluşturur.

Terörizmin tanımına baktığımızda kurbanlar değil, kitleler üzerinden bir amaç elde edilmeye çalışıldığını görürüz. Teröristler kurbanlarını amaca giden bir araç olarak gördükleri için kurbanların çok fazla bir anlamı yoktur. Bu açıdan düşündüğümüzde, teröristler için eylemlerinin medyada yer alması bu eylemlere geniş yer ayırması hayati öneme sahiptir. Bu gerçeğin farkına varan teröristler günümüzde eylemlerini medyanın ilgisini çekecek bir biçimde gerçekleştirirler. İronik bir ifadeyle teröristler günümüzde

eylemlerini akşam haberlerine yetiştirmeye çalışacak bir biçimde düzenlemeye başlamışlardır.(Dündar, 1996: 387) Teröristler artık stratejilerini hedeflerini ve hatta eylemin gerçekleştirme zamanını medyaya göre ayarlamaya başlamıştır. “Modern çağda teröristlerin medyaya olan ihtiyacı balığın suya olan ihtiyacı gibidir.” (Cooper, 1978 : 150)

Medyaya terörizm ile ilgili yapılan bir diğer eleştiri ise şiddetin diğer gruplara bulaştırılması ile ilgilidir. (Contagion effect) Medya terör eylemlerini haber yapmak sadece teröristlerin siyasi görüş ve hedeflerini haber aktarmaz. Bu haberler aynı zamanda teröristlerin kullandığı yöntemleri de içerir (Aytaç, 2002: 35). Gerçekten de medyadaki şiddet eylemleri taklit edilmek suretiyle yeni suçların işlendiğine, önemli terör olaylarından sonra rastlanmaktadır. Özellikle uçak kaçırılma olaylarında taklit edilmek yoluyla işlenen suçlara (copycat crime) rastlanılmaktadır. R.T. Holdten 1968 ile 1972 yılları arasında incelediği vakalardan şu sonuca varmıştır:

“Birleşik devletlerdeki başarılı her uçak kaçırma olayı, ortalama 44,8 günde bir uçuşun iptali ile neticelenen 2.014’lük ilave bir uçak kaçırma teşebbüsü üretmektedir. Bu etki (sirayet), Birleşik Devletlerdeki toplam uçak kaçırma olayının %85’ine tekabül etmektedir. Medyada yer alan haberlerin, uçak kaçırma teşvik ve tahrik etmekten sorumlu olmasını istatistiksel olarak göstermek imkansız olsa bile, sonuç şöhret ve ün neticesinde uçak kaçırma hadiselerinin yaygınlaştığı yolundaki genel inancı destekler mahiyettedir.” (Holdten’den aktaran Schmid, 2004: 18)

Taklit edilerek işlenen terör eylemlerine daha güncel bir örnek 11 Eylül 2001 tarihinde Dünya Ticaret Merkezine yapılan saldırıdan 4 ay sonra 7 Ocak 2002’de Cesna tipi bir uçağın Florida da bir iş merkezine çarpmasıdır. 15 yaşındaki bir çocuk tarafından gerçekleştirilen bu eylemden sonra Usame Bin Ladin’i destekleyen bir not bulunmuştur. (<http://www.namibian.com.na/2002/January/world/0236B66D4F.html> eri şim tarihi 26.05.2005)

Teröristlerin gerçekleştirdiği bir terör eyleminin başarıya ulaştığını gören diğer teröristler de kendi örgütlerinin geri plana düşmesini istememeleri nedeniyle bu tür taklit suçlarını gerçekleştirebilmektedirler.

Terör eylemlerinin haber yapılmasının yol açabileceği olumsuz sonuçları şu şekilde özetleyebiliriz :

1) Aşırı görüşlerin dile getirileceği bir platform sunmak ve devlet otoritesine zarar vermek.

2) Terör eylemleri haber yapmak bulaşıcı bir etkiye yol açabilir. Bu durum diğer grup veya bireylerin haber yapılan şiddet eylemlerini taklit etme olasılığını artırır.

3) Devam eden bir terör eylemi hakkında haber yapmak, polisin etkili bir operasyon yapmasına mani olabilir ve rehine ile polislerin hayatlarını tehlikeye sokabilir.

4) Devam eden bir terör eylemi hakkında haber yapmak, olayın büyüklüğü ile orantısız olarak otoriteler üzerinde bir baskı oluşturabilir, ve otoritelerin karar verme gücünü sınırlandırabilir.

5) Çok sayıda gazetecinin terör eylemi ile ilgilenmesi ve eylemin çok yoğun olarak haber yapılması, teröristlerin kendilerini daha güçlü hissetmelerini sağlayacaktır. Bu durum, özellikle akıl sağlığı yerinde olmayan teröristlerde eylemin uzamasına ve daha ciddi sonuçlara yol açmasına neden olabilir.

6) Terör haberlerinin bulaşıcı etkisine bağlı olarak çok yoğun bur biçimde terör eylemlerinin ve buna karşı gerçekleştirilen operasyonların detaylı bir şekilde sunulması, diğer gruplara gelecekteki terör olaylarının çözümünü zorlaştıracak taktiksel, stratejik ve teknik bilgi akışını sağlar.

7) Haber kaynaklarının rekabetçi yapısı bilgilendirmeye yönelik kamu hizmetini icra etmekten ziyade, terör eylemlerini sansasyonel bir şekilde işler ve toplumsal şiddeti kitlelerin eğlencesi biçiminde sunar.

8) Terör eylemlerinin canlı yayında haber yapılması ve bazı haber toplama teknikleri (olay anında teröristlerle telefon bağlantısı kurulması) habercileri, gözlemciden ziyade birer katılımcıya dönüştürür ve medyanın olayları objektif bir biçimde aktarma yeteneğini kısıtlar. (Wardlaw, 1989: 77)

Medya terör ilişkisi açısından Ortodoks görüşler terör eylemlerinin gerçekleşmesinde medyanın rolünü, merkezi bir konuma yerleştirerek eğer medya terör eylemlerini haber yapmaz ise terör olaylarının çok ciddi bir biçimde azalacağını öne sürerler. Bu iddialar beraberinde medyadaki terör haberlerinin sansürlenmesi gerektiği yolundaki görüşleri de beraberinde getirmiştir. Bu yaklaşıma göre devlet, terör örgütlerinin propaganda aracı olarak gördükleri medyayı kullanmalarının önüne geçmek için bir takım sınırlar ve yasaklar koyarak medyayı denetlemelidir. Böyle bir yaklaşımın modern toplumlarda ne gibi

sakıncalar doğuracağını irdelemek ve terörizmin önüne geçmek için sansürün bir çözüm olmadığını göstermek bundan sonra ele alacağımız konunun içeriğini oluşturacaktır.

3.4 Terör Eylemleri Niçin Haber Yapılmalı?

Medyayı terörizm olaylarının baş aktörü olarak gören ve dizginlenmesi halinde terör olaylarının önüne geçilebileceğini ileri süren görüşler, çağımızın değerler sistemini ve onun demokratik yapısını özümseyememiş gibi gözükmektedir. Demokratik bir toplumda kitle iletişim araçlarının özgür bir şekilde yayın yapmasını engellemek, sadece basın yayın organlarına uygulanan bir yaptırım değil; kitlelerin haber alma hürriyetlerine vurulan bir kelepçedir. Yasama, yürütme, yargıdan sonra dördüncü güç olarak görülen, hükümetleri denetleme fonksiyonu üstlenen ve farklı düşüncelerin ifade edildiği bir platform olan medyanın işleyişine müdahale etmek kısaca demokratik bir yapıdan ödün vermek, en az terörizm kadar hassas bir konudur. Aslında hükümetlerin baskıcı bir rejim uygulaması ve sansür politikası izlemesi teröristlerin istediği bir durumdur. Hükümetin terörizme karşı sert önlemler alması kendisine yönelik eleştirileri artacağı için teröristler bu durumu fırsat bilerek argümanlarının haklılığını baskıcı politikaları öne sürerek vurgulayabilirler.

Medyadaki terör haberlerinin sansürlenmesi gerektiği görüşünü kabul etsek bile karşımıza yapısal bir güçlük çıkar. Medya, günümüzde geçmişe nazaran çok daha az merkezi konumdadır. Bir taraftan video kamera cihazlarının ucuzlaması ile bunların yayınlanma maliyetlerinin giderek azalması diğer taraftan interneti denetlemenin zorluğu bu gibi haberlere sansür koymayı oldukça zor bir hale getirmiştir. Öte yandan uydu yayıncılığının giderek yaygınlaşması dolayısıyla ülke içerisindeki yayınlara sansür konulsa bile terör haberlerini yurtdışı üzerinden izleme olasılığı da mevcuttur.

Medyanın, terörizmin ortaya çıkışında baş sorumlulardan biri olarak gören Ortodoks görüşleri eleştiren kimi uzmanlar, medyanın terör olgusunun işlerken genellikle eylemin devletin bakış açısı ve uzmanların görüşleri doğrultusunda haber yapıldığını, bu durumunda terör olaylarını meşrulaştırma olarak görülemeyeceğini belirtirler. Schlesinger konuyla ilgili olarak bir örgütün varlığının bilinmesi o örgütün amaçlarının toplum tarafından onaylandığı anlamına gelmez toplum olayla ilgili olarak örgütlerin siyasi amaçlarını anlamak ister (Schlesinger'den aktaran Dündar, 1996: 60) diyerek medyada terör eylemlerinin yer almasının meşrulaştırma anlamına gelmeyeceğini vurgular. Konuyla ilgili

olarak Kelly ve Mitchell 1984 yılında New York Times ve Times of London gazetelerinin içerik analizinde gazeteler, teröristlerin siyasal motivasyonlarından bahsetmekten ziyade eylemin sansasyonel bir biçimde işleme eğiliminde olduğu sonucuna varmaktadır (Kelly ve Mitchell'den aktaran Dünder, 1996: 60). Devletin terör haberlerinin yayınlarını sansürlemesi sonucu ortaya çıkabilecek olumsuzlukları şu şekilde özetleyebiliriz:

1) Bir sorunu anlamak için ve doğru bir politika tercih edilebilmesi açısından halk konuyla ilgili olarak bilgi sahibi olmalıdır. Halk eğer bilme hakkından vazgeçerse aynı zamanda kendi kendini yönetme hakkında da vazgeçer.

2) Her sansür medyanın güvenilirliğini de sarsacaktır.

3) Terör haberlerini sansürleme halkta güvende olduğuna ve hiçbir terörist tehdit olmadığına dair inanca yol açacaktır. Böyle bir anlayış herhangi bir terör eylemi meydana geldiğinde halkın bu olayı kavrama ve etkili bir biçimde karşılık verme yeteneğine zarar verir.

4) “Dedikodu kazanı” özgür basından çok daha sansasyonel ve kesin olmayan bilgiyi beraberinde getirir. Terörizm hakkında dedikoduların dolaşması, tehdidin büyüklüğü ile orantısız olarak toplumda panik ve histeri ortamı oluşturur. Bu durum terör krizini çözmeye çalışan güvenlik güçlerinin daha fazla sorunla mücadele etmesine yol açar.

5) Teröristler halkın dikkatini çekmek için gereken her şeyi yaparlar. Sansür, medyanın haberini yaptığı terör eylemlerinden çok daha yıkıcı eylemlerin gerçekleşmesine neden olabilir.

6) Sansür, hükümete ve resmi görevlilere kamuoyunun onaylamadığı önlemleri alma konusunda cesaret verebilir. Medyanın olayları haber yapması hükümeti ve görevlileri yüksek standartlarda davranmasını sağlar ve insan haklarını ve vatandaşlık haklarını ihlal eden uygulamalardan alı koyar.

7) Sansür, devletin demokratik olmayan zorlayıcı önlemler almasını isteyen teröristler için bir zafer olabilir. Bu tip önlemler demokratik prensiplere ve halkın hükümete olan desteğine zarar verir.

8) Terör haberlerinin hükümetler tarafından sansürlenmesi, hükümetlerin terörizmin nedenlerinden çok onun yansımalarıyla savaştığını gösterir. Teröristler sadece reklamlarının

yapılmasını amaçlamaktan ziyade belirli hedeflere ulaşmak için reklamlarının yapılmasını isterler. Terörizmin reklamını önlemeye ve onun medyadaki yansımalarını engellemeye yönelik çabalar, hükümetlerin terörizme yol açan problemlerin doğasını anlayamadıklarının bir işareti olabilir. (Schlagheck'den aktaran Dündar, 1996: 62-63)

Medyayı terör eylemlerinin tek sorumlusu olarak görmek, aynı zamanda terörizmin ideolojik tarihi yapısını göz ardı etmek anlamına gelir. Terörizm doğası gereği toplumsal, ekonomik teknolojik gelişmelerin gerisinde kalmaz. Bu açıdan değerlendirildiğinde medya terörizmin nedeni olarak değil, terör eylemlerinin etkisini artıran bir katalizör olarak görülmelidir. Sansür politikasının yukarıda belirttiğimiz çok daha olumsuz sonuçlara yol açabileceği gerçeği nedeniyle, medyayı bu tür olumsuzlukların önüne geçebilecek can simidi olarak görmek bile mümkündür. Medya terör ilişkisinde problem medyanın terör olaylarını haber yapması değil, bu haberlerin yapılış şeklidir. Medya ticari kaygılarla terör olaylarını sansasyonel, sağduyudan uzak bir biçimde haber yaptığı sürece teröristler medyayı kullanmaya devam edecek ve eylemlerini giderek tabiri caiz ise görsel bir zenginlikle gerçekleştirmeye gayret edeceklerdir. Medya sadece terör eylemlerinde değil bütün şiddet türlerini haber haline getirirken sadece ticari çıkarlar gözeterek değil, kamu hizmeti gerçekleştirdiğinin bilincinde olarak hareket etmelidir. Eğer medya terörizm konusunda yaşanan problemin bir parçası ise elbette bu konuda getirilecek çözümünde bir parçası olabileceği akıldan çıkartılmamalıdır. (Cooper, 1978: 154)

3.5 15 Kasım 2003 ve 20 Kasım 2003 Terör Saldırılarının Medyaya Yansıması

15 Kasım 2003 günü, dört dakika aralıklarla sırasıyla Şişli Beth İsrail Sinagogu'na ve Beyoğlu Neva Şalom Sinagogu'na bomba yüklü kamyonetlerle saldırılar düzenlendi. Bu bombalama eylemlerinde eylemciler dahil toplam 26 kişi öldü ve 303 kişi yaralandı. Saldırıların hemen ardından, merkezi Londra olan "El-Kuds El-Arabi" isimli Arapça gazetesi El-Kaide'nin İstanbul'daki saldırıları üstlendiğine dair bir elektronik posta aldıklarını duyurdular. Yapılan açıklamada El-Kaide'ye bağlı olan Şehit Ebu Hafız el Mısri Tugayı'nın olayı üstlendiği bildirildi (Milliyet 17 Kasım 2003). Şişli ve Beyoğlu'nda gerçekleştirilen saldırıların üzerinden beş gün geçtikten sonra 20 Kasım 2003'te aynı eylem stratejisi içerisinde HSBC Bank Genel Müdürlük binasına ve İngiltere'nin İstanbul Başkonsolosluğu'na saldırılar düzenlendi. Bu kez bilanço ilk saldırılara göre biraz daha kabarıktı; 28 ölü ve 450 yaralı. (Hürriyet 21 Kasım 2003)

Meydana gelen saldırılar hem seçilen bölgenin merkezi bir yerde olması bakımından, hem de seçilen hedeflerin sembolik anlamları açısından büyük önem taşıyordu. Stratejik anlama sahip bu saldırılarda gönderilmek istenen mesajlar esasında yerel bir nitelik taşımaktan ziyade evrensel boyutta ve “batı”ya yönelikti. Saldırıyı üstlenen terör örgütü, kendi internet sitesinde amaçlarının İngiliz çıkarlarına darbe vurmak olduğunu açıkça belirtiyordu (Kantarıcı, 2003: 42). Böyle bir mesaj, niçin halkın büyük çoğunluğu Müslüman olan Türkiye’de verilmeye çalışılıyordu. Teröristlerin eylemi Türkiye’de gerçekleştirmesinin ne gibi bir anlamı olabilirdi? Türk medyası vermek istedikleri mesajları iletmek için teröristler tarafından kullanılmış mıydı? Bu sorulara sağlıklı bir yanıt bulabilmek için medyanın olayları ne şekilde ele aldığını incelememiz gerekecektir.

Bir önceki bölümde gördüğümüz gibi terör eylemlerinin medyaya yansımada kritik olan noktalar terör haberlerinin verilme yoğunluğu ve işleniş biçimidir. Bu açıdan incelediğimizde, sadece HSBC bankasının bombalanması olayında yazılı basında 1200’den fazla haber yapıldığı gözlemlenmiştir. Yapılan haberlerin 247’si ilk güne aittir. İstanbul’da meydana gelen olayların televizyonlara yansımada baktığımızda, 236’sı ilk gün olmak üzere toplamda 2924 haber yapıldığı görülmüştür. Sinagog patlamalarının yazılı basına yansımada ise patlamaların olduğu ilk gün 150 haber, HSBC patlamalarının olduğu güne kadar olan sürede ise 28 haber şeklinde tezahür etmiştir. (<http://www.milliyet.com.tr/2003/12/12/cumartesi/Cuma02.htm> erişim tarihi 28.05.2005)

Medyanın İstanbul’da meydana gelen terör eylemlerini oldukça yoğun bir şekilde haber yaptığını bu rakamlardan çıkarabiliriz. Medyada, Sinagoglarına yapılan saldırıları ilk gün yoğun bir şekilde haber yaparken, ilerleyen günlerde bu ilginin azaldığını, ancak beş gün sonra meydana gelen yeni saldırılarla medyanın tekrar olayın üzerine yeniden odaklandığını görüyoruz.

15 ve 20 Kasım’da gerçekleştirilen saldırıları dikkatle incelediğimizde seçilen hedeflerin rasgele olmayıp belirli mesajlar vermeyi amaçladığını görebiliriz. Bu açıdan değerlendirdiğimizde, gerçekleştirilen saldırılarla verilmek istenen mesajların yerel olmaktan ziyade evrensel bir nitelik taşıdığını söyleyebiliriz.

“15 ve 20 Kasım’da Musevilerin Hristiyanların ve İngilizlerin simgeleri hedef alınmıştır. Mekan olarak medya endüstrisinin merkezleri seçilmiş ve böylece her bir hedef medyanın anında ulaşabileceği ve aynı zamanda kameralarda gözlem altında tutulabileceği mekanlar olmuştur”(Gökçe ve diğerleri, 2004: 253).

Teröristlerin eylemlerin mekanları açısından vermek istedikleri mesajlar olduğu gibi, bu mekanların merkezi bir yerde olmasından dolayı belirli bir beklentileri de vardır. 11 Eylül 2001’de Dünya Ticaret Merkezi’ni düzenlenen saldırıların 4 kıtada planlanıp, uzun yıllar üzerinde çalışılarak hayata geçirilen bir eylem olduğu göz önüne aldığımızda, Sinagoglara ve HSBC bankası ile İngiliz Başkonsolosluğu’na düzenlenen saldırılarda teröristlerin eylemlerinin etkisini arttırmak açısından Türk medyasının merkezi olan İstanbul’u bilinçli bir tercih sonucu seçtiklerini görebiliriz. Gerçekleştirilen terör eylemlerinin medyada ne şekilde yansıdığını inceleyecek olursak, bu haberlerin medyaya yansıma şeklini teröristlerin beklentileri doğrultusunda olduğunu söylemek çok da zor olmayacaktır. Terörizm ve medya arasındaki tartışmalarda genellikle medyanın olayın meydana gelmesinden, failerin belirlenmesi arasında kalan süreçte olayları sansasyonel bir şekilde sunarak, teröristlerin amaçlarına hizmet ettiği öne sürülür. Medya devlet görüşünün etkisi altında kalmadan ve uzmanların olayla ilgili değerlendirmelerini yapmadan önce, eylemin görüntülerini ve olayın sonuçlarını halka yansıtır. Bu açıdan, özellikle olayın gerçekleşmesinden hemen sonra medya özdenetimini devreye sokmalı ve teröristlerin amaçları doğrultusunda yayın yapmaktan kaçınmalıdır. Sinagog olayları meydana geldikten sonra Türk medyası, böyle bir tutum içine girmekten ziyade adeta görüntü avcılığına girmiştir. Orhan, Amerikan medyasının 11 Eylül’deki tutumu ile İstanbul’da meydana gelen eylemlerdeki Türk medyasının tutumunu şu şekilde karşılaştırır;

“... burada söz konusu olan terörist eylemlerinin kendisinin yanında bu eylemlerin görsel olarak ekranlara da taşınması biçimidir. Türkiye’de yer alan uygulamada ise, New York’ta meydana gelen olayların ekranlara taşınma biçimindekinin aksine sanki olay yerinde olan, görüntülenebilen herşeyin ekranlara doğrudan taşıma isteği ve çabası ortaya çıkmıştır.” (Orhon, 2004: 179)

New York’ta meydana gelen saldırıların ekranlara yansıma biçimini incelediğimizde, gerçektende olayların belirli bir sorumluluk anlayışıyla ekranlara taşındığını görürüz. Meydana gelen terör olayından sonra, ceset ve kan görüntülerinin ekranlara yansıtılmadığı ve olayların mümkün olduğunca sansasyondan uzak bir şekilde izleyicilere aktarıldığını

söyleyebiliriz. Amerikan medyasının olayları sorumlu bir yayıncılık anlayışı ile kitlelere aktardığının bir diğer kanıtı da, Türk medyasında izlediğimiz ikiz kulelerden atlayan insan görüntülerinin Amerikan medyasında yer almamasıdır (Gökdağ, 2001).

Medya, hem Sinagog saldırılarından hem de HSBC bankası ve İngiliz Başkonsolosluğuna gerçekleştirilen saldırılardan hemen sonra, normal yayın akışını keserek olayı izleyicilere duyurmuşlardır. Böyle büyük ve sansasyonel eylemler, elbette haber değeri taşıdığı için medyanın olayları bu şekilde yayın akışını keserek duyurması normal bir süreç olarak yorumlanabilir. Ancak medya, özellikle terör eylemleri gerçekleştikten hemen sonra soğukkanlı bir biçimde davranarak teröristlerin istediği panik havasını oluşturmaktan kaçınmalıdır. İstanbul saldırılarını incelediğimizde medyanın bu beklentinin tam aksi yönde hareket ettiğini gözlemleyebiliriz. Medya olaylardan sonra, “özdenetim” yapması gereken durumları göz ardı ederek halkı paniğe sevk edecek dehşet görüntülerini ekranlara taşımıştır.

“...terör saldırılarının ardından televizyon aracılığı ile Türk ve dünya kamuoyuna aktarılan ve sunulan manzara can pazarını andırıyor, kömürleşmiş cesetlerden kopan kollar ve bacaklar, eli-yüzü kan ve revan içinde şaşkın bakışlarla sağa sola koşuşan insanlar, siren sesleri bağırان, çağırان ve ağlayanlar, hurda olmuş onlarca otomobil, camları un ufak olup, kırıışleri ortaya çıkmış banka binası, camları kırılmış toz-duman içinde onlarca apartman görüntüsü...” (Gökçe ve diğerleri, 2004: 252)

Medyanın saldırılar gerçekleştikten hemen sonra normal yayın akışını terk edip, olaya odaklanması olayın beklenmedik ve büyük çapta olması dolayısıyla normal bir tavır olarak değerlendirilebilirse de yalnızca olayın görüntülerine kilitlenip, saatlerce aynı görüntüleri haber yapması tam da teröristlerin medyadan beklentilerinin karşılanması anlamına gelecektir. Zira medya, terör eylemlerinde gerçekliği yeniden kurgulamaya başlamadan önce çıplak görüntüleri olduğu gibi yayınlayarak teröristlerin hedefledikleri korku ikliminin yaratılmasına aracı olurlar. (Gökçe ve diğerleri, 2004: 254)

Medyanın saldırılar gerçekleştikten sonra adeta görüntü avcılığına soyunmasının bir örneği de, 20 Kasım’da HBCS bankası Genel Müdürlü binasının bombalanmasından sonra Show TV muhabiri Özgür Uzun ile kameraman Mustafa Güvenç’in emniyet şeridi ile çevrilen güvenlik alanı içine girdikleri gerekçesi ile yargılanıp, üç ay hapis cezasına çarptırılmasıdır. (<http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2004/06/11/gundem/gundem1.html>. erişim tarihi 26.05.2005)

Medyanın soğukkanlılıkla ve sorumlulukla hareket edip haber verme fonksiyonunu, kamu yararına uygun bir şekilde yürütmesi gereken böyle bir terör olayında, bu ilkeleri göz ardı eden kimi muhabirlerin, emniyet şeridini ihlal edip saldırının vahametini olduğu gibi yansıtmaya gayreti bizce tasvip edilemez.

Medya demokrasinin gereği olarak elbette özgür bir şekilde çalışma ve haber yapma hakkına sahiptir. Ancak, bu durum kamu yararına aykırı bir şekilde hareket ederek, hiçbir kural tanımadan her istediğini yayınlama anlamına gelmelidir.

Medyanın bombalama eylemlerine yönelik yaptığı haberlerle ilgili bir diğer eleştiri İstanbul Emniyet Müdürü Celalettin Cerrah'tan gelmiştir. Cerrah, terör olaylarında şehit olan polis memurları için düzenlenen törende basını şu sözlerle eleştirmektedir.

“Basınımız faillere uzanmaktayken, aramızda bir saat kalmışken maalesef failleri ve uzantılarını deklare etti. Eğer basının sorumsuzluğu olmasaydı şu anda bu şehitlerimiz burada yatmıyordu, şehit vermeyecektir, yirmi yedi vatandaşımız ölmeyecektin. Ancak sorumsuzca yapılan bu yayınlar özgür basın adına, maalesef yirmi yedi vatandaşımızın şehit olmasına sebep olmuştur. Yakalamak üzereydik. Şu anda buradaki şehitlerimize tören yapmıyor olacaktık. Bunun için mutlaka basın yasasında bazı değişikliklerin olması lazım ...”

(<http://www.hurriyetim.com.tr/haber/0%2C%2Csid~266@nvid~339173%2C00.asp>.

eri şim tarihi 29.05.2005).

Cerrah, 11 Eylül 2001’de Dünya Ticaret Merkezine yapılan saldırı sonrası Amerikan medyasının tutumu ile bu saldırı sonrası Türk medyasının tutumu karşılaştırır ve Türk medyasının sorumsuzca davrandığını belirtir. Cerrah, Amerikan medyasının olaydan sonra, failleri yazmadığını vurgular ve Türk medyasının faillerin kimliğini yazması sebebiyle ikinci olay gerçekleşmeden önce suçluların yakalanmasına engel olduklarını belirtir.

İstanbul Emniyet Müdürünün getirdiği bu eleştirilere aynı törende bulunan Başbakan Erdoğan da destek çıkmakta ve basının sorumlulukla hareket etmesi gerektiğini yapmış olduğu konuşmada vurgulamaktadır.

“Dünya bir 11 Eylül yaşadı. Acaba dünya medyasının elinde iki kuleden başka bir şey var mı? İnsanlığın gözleri önünde veya hayal dünyasında, hafıza kayıtlarında o iki kuleden başka bir şey var mı? Yok. Bize ne oluyor ki bu bilgi akışlarını şu veya bu şekilde temin edip bunu ifa etmenin medyaya kazandırdığı nedir? Millete kaybettirdiği nedir? İl Emniyet Müdürünün feryadı, bu tespitin çok acı bir tablosudur”

(<http://www.hurriyetim.com.tr/haber/O%2C%2Csid~266@nvid~339173%2C00.asp>. erişim tarihi 21.05.2005).

İstanbul'daki eylemlerin medyaya yansımaları ile ilgili bir diğer ilginç gelişme İstanbul 1 No'lu DGM'nin yayınlarla ilgili aldığı yasaklama kararıdır. Bu karar “hazırlık tahkikatın sağlıklı yapılmasını önleyecek nitelikte yayın” yapılmasını yasaklayan bir uygulama içermektedir. Bu gelişmenin ardından Devlet Bakanlığı da yasaklarla ilgili DGM'nin aldığı karara atıfta bulunarak şu gerekçeleri sıralamıştır.

“... Güvenlik kuvvetlerine dönük zayıf imajı yayan, halk arasında dehşet ve panik havasını yaygınlaştıran, tahkikat sürecini ve hazırlık soruşturmasını aksatacak şekilde isim ve kişilere ilgili bilgi veren, ekonomik ortamı olumsuz etkileyecek spekülasyonları tahrik eden, insan onurunu incitebilecek ceset, kan ve yaralanma içeren ürkütücü yayınların önlenmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu karar toplumsal sorumluluğa ve duyarlılığa uygun yayın anlayışı temelinde vatandaşlarımızın kişilik haklarını korunması, bireylerin moral değerlerinin yüksek tutulması, gündelik hayatın aksamaması ve çocukların ruh sağlığının titizlikle korunması amacıyla alınmıştır.”

(http://www.tgc.org.tr/fikret_ilkiz/yazi7.htm. erişim tarihi 28.05.2005)

Terör haberlerine getirilen sansürün ne gibi olumsuzluklara yol açtığını bir önceki bölümde belirtmiştik. Eylemin hem halk arasında çok daha sansasyonel ve abartılı bir biçimde yayılma olasılığı, hem de bu gibi uygulamaların demokrasilerde çözüm olarak ileri sürülmeyeceği gibi gerekçeler bu uygulamanın zayıf noktaları olarak görülebilir. Nitekim Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, uygulanan yayın yasaklarını eleştirerek sansürün halkın bilgilere ulaşma hakkını zedelediğini ileri süren bir açıklama yapmışlardır. Konuyla ilgili olarak Basın Konseyi Başkanı Oktay Ekşi sansür uygulamasına yönelik şu eleştirileri getirmiştir.

“Polisin faili bulması ve adaletin suçluyu cezalandırması nasıl önemli bir kamu görevi ise gazetecinin kamu oyunu aydınlatması da en az onlar kadar önemli ve kamusal bir görevdir. Bu görevlerden birini yerine getirme bahanesiyle diğerini işlemez hale getirmek doğru değildir. Daha açık bir ifadeyle bu yasalarla verilmiş yetkinin kötüye

kullanılmasıdır”

(ntvmsnbc.com/news/244735.asp erişim tarihi 28.05.2005)

Medya, görüldüğü gibi olaylar süresince hem failerin isimlerini vermek suretiyle hem de halkı paniğe sevk edecek şiddet sahnelerini defalarca yayınlamak suretiyle bir anlamda teröristlerin kendilerinden beklentilerini karşılamışlardır. Olaylar sona erdikten sonra yasakların geçerli olduğu bir zaman dilimi içerisinde acaba televizyonlar olayı ne şekilde ele almıştır. Olayların bittiği günün ertesinde 21 Kasım 2003 tarihinde ATV, Kanal D, Show TV ve Star kanallarının terör haberlerini sunarken izlediği görsel düzenleme aşağıdaki gibidir:

HSBC bankasına ve İngiliz Başkonsolosluğuna yapılan saldırıdan bir gün sonra ismi geçen dört kanalın yapmış olduğu terör haberlerindeki görsel öğeleri incelediğimizde, dört televizyon kanalı içerisinde 278 görüntü ile Kanal D ilk sırada yer alırken sırasıyla ATV 114 adet çekim ile ikinci 71 görüntü ile Show TV üçüncü son olarak 68 görüntü ile Star yer almaktadır. (Orhon, 2004: 182)

ATV haberlerinin olayla ilgili görüntülerini incelediğimizde, görüntülerin yaklaşık %67,6 sı genel çekimler oluştururken %12,3'ü orta ölçekli çekimler ve %20,1'i yakın çekimlerden oluşmaktadır.

Show TV'nin terör haberlerini sunumundaki görsel içeriklere baktığımızda, görüntülerin yaklaşık %76,1'i genel çekimler oluştururken orta ölçekli çekimler genel çekimlerin %10,6'sını oluşturmaktadır ve son olarak %13,3'ü yakın çekimler oluşturmaktadır.

Kanal D'nin görüntülerini incelediğimizde, görüntüleri yaklaşık %69,6'sı genel çekimlerden %39'u orta ölçekli çekimlerden %24,4'ü de yakın çekimlerden oluşmaktadır.

Star haberlerinin görsel içeriğine baktığımızda, görüntülerin yaklaşık %73,5'i genel çekimlerden %5,9'u orta ölçekli çekimlerden ve %20,6'sı ise yakın çekimlerden oluşmaktadır. (Orhon, 2004: 182-183)

Orhon, yapmış olduğu içerik analizinde olaylar bittikten bir sonraki gün yapılan terör haberlerinin olayların gerçekleştiği gün yapılan haberlere göre daha az şiddet içeren sahnelere yer verildiğini kaydeder.

“Olayın hemen ertesi günündeki haber görüntülerinin kullanılmasında yer alan görüntülerin daha genel etkiye sahip olduğunu ve rahatsızlık uyandıran yakın çekimlerden uzaklaşıldığını görmekteyiz” (Orhon 2004: 183)

Bu değerlendirmeler ışığında, genel orta ölçekli ve yakın çekimlerin rasgele yapılan bir tercih sonucu olmadığını ileri sürmek yerinde olacaktır. Orhan’ın belirttiği gibi, genel çekimler genellikle olayın büyüklüğünü ve yaratmış olduğu etkileri anlamamız için tercih edilirken yakın çekimler olayın gerçekleştiği günün aksine şiddet ve kan görüntülerini değil kişilerin tepkilerini, duygularını ifade etmek için kullanılmıştır. (Orhon 2004: 183)

Olayların bittiği günün ertesinde televizyonların nispeten daha az şiddet içeren görüntüleri yayınladıkları, olayı daha az dramatize ettikleri ve şiddet içeren yakın çekimlerden kaçındıkları gözlemlense de, yasakların geçerli olduğu bir zaman dilimi içerisinde çok fazla görüntü eşliğinde haberi sunmak ve haber içerisinde görüntü tekrarları yapmak, eylemin medyaya yansısı açısından olumsuz veriler olarak değerlendirilebilir.

Bununla birlikte, hem Kanal D hem de Star televizyonunun terör haberlerini sansasyonel sloganlar eşliğinde yayınlaması bizce halkın duygusal olarak olaylardan daha fazla etkilemesine yol açacaktır. “İstanbul’da terör”(Kanal D), ve “İstanbul’da dehşet”(Star) başlıkları ile sunulan haberler izleyicileri ister istemez belirli bir şiddet algısına sokarak haberleri bu doğrultuda izleme eğilimini beraberinde getirir. Bizce terör haberleri, teröristlerin medyadan beklentilerini boşa çıkarmak için mümkün olduğunca sansasyondan uzak bir şekilde bilgilendirmeye yönelik verilmelidir.

ATV; Olaya ilişkin bir slogan veya başlık yoktur.

Tablo 3.5 Olaylara ilişkin görüntülerin çerçevelenişi-sayısal olarak yer alışları

Ölçekler	
Genel ölçekli çekimler	77 adet

Orta ölçekli çekimler	14 adet
Yakın ölçekli çekimler	23 adet
Ölçekler toplamı	114 adet ölçek – çekim

Kanal D; Olaya ilişkin bir slogan veya başlık “İstanbul’da Terör”

Tablo 3.6 Olaylara ilişkin görüntülerin çerçevelenişi-sayısal olarak yer alışları

Ölçekler	
Genel ölçekli çekimler	171 adet
Orta ölçekli çekimler	39 adet
Yakın ölçekli çekimler	68 adet
Ölçekler toplamı	278adet ölçek – çekim

Show TV ; Olaya ilişkin bir slogan veya başlık yoktur.

Tablo 3.7 Olaylara ilişkin görüntülerin çerçevelenişi-sayısal olarak yer alışları

Ölçekler	
Genel ölçekli çekimler	54 adet
Orta ölçekli çekimler	8 adet
Yakın ölçekli çekimler	9 adet
Ölçekler toplamı	71 adet ölçek – çekim

Star ; Olaya ilişkin bir slogan veya başlık “İstanbul’da Dehşet”

Tablo 3.8 Olaylara ilişkin görüntülerin çerçevelenişi-sayısal olarak yer alışları

Ölçekler	
Genel ölçekli çekimler	50 adet

Orta ölçekli çekimler	4 adet
Yakın ölçekli çekimler	14 adet
Ölçekler toplamı	68 adet ölçek – çekim

Kaynak: (Orhon, 2004: 181-182)

15-20 Kasım İstanbul’da meydana gelen saldırıların basına ne şekilde yansıdığını incelediğimizde, karşımıza televizyon ekranlarında olduğu gibi sansasyonel ve görüntü ağırlıklı bir üslup çıkar. Gazetelerin eylemleri ne şekilde haber yaptığını sırasıyla incelebildiğimizde şu tabloyu görürüz:

Sabah gazetesi Sinagog saldırılarından sonra 16 Kasım 2003 de olayı okurlarına “EL KAİDE BİZİ DE VURDU, 20 ÖLÜ” başlığı ile duyuruyor. Bu başlığın altında, olayların geçtiği bölgedeki emniyet şeridi ile çevrilmiş enkazın tam sayfa fotoğrafının olduğunu görüyoruz. Gazetenin üçüncü sayfasında ise olayla ilgili insani dehşete düşüren bir yaralı fotoğrafı var; gazetenin tekerlekli sandalyede oturan yaralıyı yüzü kanlar içerisindeyken resmettiğini görüyoruz.(Sabah 16 Kasım 2003) Sonraki günlerde gazetenin faillerle ilgili bilgiler verdiğini ve kimliklerini açıkladığını görüyoruz.

20 Kasım patlamalarından sonraki gün, gazetenin olayı HSBC binasının patlamadan sonra görüntüsünü verdiğini ve “GÜN BİRLİK GÜNÜ” manşeti attığını görüyoruz. İç sayfalarda Başkonsolosluk binasının enkaz fotoğrafları var. Dördüncü sayfada ise basın olayla ilgili tutumunu özetleyen ilginç bir haber var. Bu haberde Savaş Ay gazetecilerin girmesi yasak olan İngiliz Başkonsolosluğu’ndaki güvenlik koridorunu aşarak nasıl haber yaptığını şu sözlerle anlatıyor;

“... polisler yolu daha Atlas Pasajı’nın önünden kesmişler. Sadece ambulanslara izin var. Sıra sıra gelen ambulansların birine atlıyorum. İçeride 112 görevlilerinin üniformasını giyiyor, ağzıma ameliyat maskesi takıyorum... Sedyedeki yastığın kılıfını çıkarıp bone yapıyorum. Artık bir sağlık görevlisi kılığındayım. Böylelikle güvenlik koridorunu aşp konsolosluğun bahçesine daha sonra da karşıdaki binalara çıkıyorum.” (Sabah 21 Kasım 2003)

Hürriyet gazetesinin olaylarla ilgili yapmış olduğu haberleri incelediğimizde Sinagog patlamalarından sonra “DUAYA BOMBA” manşeti ile olayı okurlarına duyurduğunu görüyoruz. Gazetenin birinci sayfasında patlamadan üç dakika sonra Şişli Beth Israel Sinagogu’nun olduğu sokağın ve yaralıların görüntüleri var. Ayrıca bu fotoğrafın hemen yanında, Kuledibi Neva Salom Sinagogu’nun olduğu sokaktaki enkaz görüntülerini resmeden bir fotoğraf görüyoruz. Gazetenin iç sayfalarında olayla ilgili şiddet dozu daha yüksek fotoğraflar kullanılmış.(Hürriyet 16 Kasım 2003)

HSBC binası ve İngiliz Başkonsolosluğu saldırılarının gazeteye yansımaları incelediğimizde, olaydan sonra 21 Kasım 2003 tarihli sayısında “EL KATİL” manşetini atarak HSBC binasının patlamadan sonra çekilen fotoğrafının yer aldığını görüyoruz. Hemen yanında İngiltere Başkonsolosluğuna yapılan saldırılar sonucu yaralanmış genç bir kadının yüzü kanlar içerisindeki fotoğrafı yer alıyor.(Hürriyet 21 Kasım 2003)

Milliyet gazetesinin eylemleri ne şekilde haber yaptığını incelediğimizde, ilk sayfada; patlamalarda hemen sonra Neva Şalom Sinagogu’nun içinde yüzü kanlar içerisinde olan yaralı bir vatandaşımızın fotoğrafını görüyoruz. Bu fotoğrafın hemen altında ise Beth İsrail Sinagogunun olduğu sokağın helikopter de çekilen enkaz fotoğrafı yer alıyor (Milliyet 16 Kasım 2003).

17 Kasım 2003 tarihli sayısında ise gazete bu sefer ölmek üzere olan genç bir kadına ait fotoğrafı yayınlanmış fotoğrafı çeken Alp Sirmen’in olayla ilgili ifadeleri de gazetelerde yer almış; “Kadın son nefesini alıp veriyordu. Birkaç saniye içinde o ve onu örten gazeteler hareketsizleşti” (Milliyet 17 Kasım 2003).

20 Kasım’daki patlamalardan sonra gazetenin olayı bir bütünleşme çağrısı ile olayları okuyucularına duyurduğunu görüyoruz “BİZİ YIKAMAZLAR” manşeti atan gazetenin, 21 Kasım tarihli sayısında ilk sayfadaki fotoğrafın birbirine sarılmış iki yaralı genç kızın olduğunu görüyoruz. Üçüncü sayfada ise, eli yüz kanlar içerisinde yaralı bir kadın ve onu taşıyan bir adamın fotoğrafı yer almış (Milliyet 21 Kasım 2003).

Vatan gazetesinin olayları okuyucularına yansıtma üslubuna baktığımızda; incelediğimiz üç diğer gazeteden belirgin bir farklılığın olmadığını görüyoruz. Gazete Sinagog saldırılarından sonra Neva Şalom Sinagogunun olduğu sokaktaki yaralıların fotoğraflarını vermiş ayrıca Osmanbey'deki patlamaların enkaz görüntülerin de ilk sayfada yer almış (Vatan 16 Kasım 2003).

Gazetenin 21 Kasım'daki sayısında ise “NEDEN BİZ” başlığının atıldığını görüyoruz. Ayrıca ilk sayfada İngiliz Başkonsolosluğundaki meydana gelen patlamadan sonra yüzü kanlar içerisinde olan yaralı bir kadın fotoğrafı var. Gazetenin bu fotoğrafın patlamadan bir dakika sonra çekildiğini belirtmiş (Vatan 21 Kasım 2003).

Meydana gelen terör olaylarının basına ne şekilde yansıdığının genel bir değerlendirmesini yaparsak, olayların tıpkı televizyon ekranlarındaki gibi sansasyonel boyutunu ön plan çıkaran bir şekilde haber yapıldığını görüyoruz. Gazetelerin genellikle olaydan hemen sonra çekilen yaralılara ait fotoğrafları baş sayfalara taşınmasının, olayların kitleler üzerinde etkisini artırıcı bir unsur olarak karşımıza çıktığını belirtebiliriz. Olayların hemen ertesi gün yapılan gazete haberlerinin genel özelliği, görselliğin ön plan çıkması ve bunun sonucu olarak gazetelerin olayları ilk sayfalarda büyük fotoğraflar eşliğinde ve çarpıcı başlıklar atarak sunma eğiliminde olmalarıdır.

Gazete haberlerin öne çıkan bir diğer özelliği olaydan sonraki günlerde eylemcilerin kimliklerine dair yapılan haberlerdir. Bu haberlerde eylemcilerin örgütlerle olan bağlantısı, kimlerle temas kurduğu gibi stratejik bilgilerin ayrıntılı olarak yer aldığını görüyoruz.

Kısaca ifade etmek gerekirse; gazeteler 15 ve 20 Kasım'da meydana gelen saldırılar sansasyonel bir şekilde haber yapmış, bu haberlerde görselliği ön plana çıkaran şiddet dozu yüksek fotoğraflar kullanmıştır. Yapılan terör haberlerini bir diğer olumsuz yanı, faillerle ilgili kamuoyuna yansması sakıncalı olan bilgilerin ayrıntılı biçimde haber yapılmasıdır. Bu haberler de faillerin kimlikleri hakkındaki bilgiler yanında, bağlandı kurdukları diğer kişiler hakkında haberler de yer almaktadır. Terör olaylarının basına yansması ile ilgili bir diğer olumsuz nokta şiddet dozu yüksek fotoğrafların sadece ulusal basında yer almayıp

Türk fotoğrafçılar tarafından çekilen olayla ilgili bu fotoğrafların yabancı yayın organları tarafından da kullanılmış olmasıdır.

Medyanın olaylar süresince haber yaparken kullandığı üslup bize göre oldukça sansasyoneldir. Medya terör haberlerini sunarken “dehşet”, “vahşet”, “cehenneme dönen Şişli”, “İstanbul kana bulandı” gibi çarpıcı, halkı paniğe sevk eden ifadeler kullanmaktadır. (Vural, 2004: 158) Terör eylemlerini bu şekilde haber yapmak, teröristlerin medyadan beklentilerini karşılama anlamına gelecektir. Medya elbette terör olaylarının başlıca sorumlusu olarak görülemez. Ancak terör eylemlerini sansasyonel bir şekilde sunmak, eylemin etkisini artıracak ve halkın korku ve panik duymasına neden olacaktır. Bu bakımdan medya son derece duyarlı hareket etmesi gereken böyle bir olayda bizce sorumlu bir yayıncılık anlayışı göstermemektedir.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Terör günümüzde sadece etnik ayrılıklar sonucu oluşan yerel şiddet hareketleri değildir. Günümüzde hiçbir devletin terör eylemlerine maruz kalmama garantisi yoktur. Yaşadığımız çağın olumsuz bir özelliği olarak globalleşme süreci sadece kültürel ekonomik faaliyetlerde değil, şiddet eylemlerinde de kendini gösterebilmektedir. Günümüzde bir devleti hedef alan saldırılar ondan kilometrelerce ötede planlanıp yine bu devletten

kilometrelerce uzaklıkta bulunan başka bir devletin sınırları içerisinde gerçekleştirilebilmektedir. Nitekim İstanbul'da 15 ve 20 Kasım 2003 tarihlerinde gerçekleşen bombalama eylemlerini üstlenen bir terör örgütü kendi İnternet sitelerinde amaçlarının İngiliz çıkarlarına darbe vurmak olduğunu belirtmişlerdir (Kantarıcı, 2003: 42).

Dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen terör eylemi, gelişen kitle iletişim araçları sayesinde olayın üzerinden saatler geçmeden tüm dünyada haber haline gelebilmektedir. Böyle bir iletişim hızı içerisinde terör eylemleri haber yapılırken eğer terör örgütlerinin ekmeğine yağ sürmek istenmiyorsa medya sorumlu bir yayıncılık anlayışını ile hareket etmelidir. Sorumlulukla hareket etmeyen bir yayıncılık anlayışı sadece yerel terörün tırmanmasında söz sahibi olmakla kalmayıp aynı zamanda, global terörizmin bir özelliği olarak kendisi ile çok da ilgisi bulunmayan şiddet eylemlerinin gerçekleşmesine sebep olabilir.

İncelediğimiz örnek olay olan 15 ve 20 Kasım 2003'de gerçekleştirilen eylemlerden sonra medyanın terör haberlerini sunumundaki olumsuzlukları şu şekilde özetleyebiliriz.

- Medya olaylardan sonra soğukkanlılıkla hareket etmemiş ekranlara ve gazete sayfalarına, olayın trajedisini olduğu gibi yansıtmaya gayreti içerisinde girmiştir. Normal yayın akışını keserek olayı anında duyuran medya bu haberleri sunarken ekranlara taşıdığı dehşet sahneleriyle bir bakıma teröristlerin medyadan beklentilerini karşılamışlardır. Zira teröristler için hedeflenen zaman dilimi gerçekliğin yeniden inşa edilmeden önce korku ve panik ortamının bütün çıplaklığı ile yaşandığı zaman dilimidir. (Gökçe ve diğerleri 2004: 254) Medya bu yaklaşımı nedeniyle teröristlerin oluşturmak istediği korku ve panik havasına yardım eden bir araç konumuna düşmüştür.

- Olaylar süresince medyanın terör haberleri ile ilgili yaptığı diğer bir stratejik hata faillerle ve olayı gerçekleştiren terör örgütü ile ilgili bilgiler vermeleridir. Medya 15 Kasım'da gerçekleşen ilk saldırıdan sonra, sadece olayın kimler tarafından gerçekleştirildiğini deşifre etmekle kalmamış, aynı zamanda bu kişilerin bağlantı kurduğu diğer isimleri de ifşa ederek güvenlik güçlerinin işlerini zorlaştırmıştır. Nitekim ilk

saldırıdan beş gün sonra meydana gelen ikinci saldırıdan sonra İstanbul Emniyet Müdürü Cerrah konuyla ilgili medyaya ağır eleştiriler yöneltmiştir.

- Medyanın olayları yansıtma biçiminde yaşanan bir diğer olumsuzluk, haberin verildiği ana haber bültenlerinde çok sık görüntü tekrarı yapılmasıdır. Bu görüntü kirliliğinin bir sonucu olarak, medya yaşanan dehşet olaylarının izlerini izleyicilerin belleklerine kazımıştır. Bununla birlikte yapılan haberlerin “İstanbul’da Terör”, İstanbul’da Dehşet” gibi başlıklar altında verilmesi olayın etkilerini artırıcı bir unsur olarak karşımıza çıkmıştır.

- İngilizce “Anchor” olarak adlandırılan haberin sunumuyla ilgili haber spikerleri, izleyicinin ilgisini çekmek açısından ilgili terör eylemlerini sansasyonel bir şekilde izleyiciye iletmişlerdir. Bu kişiler tarafından sıkça kullanılan “İstanbul kana bulandı”, “Cehenneme dönen Şişli”, “İnsan vücudundan kopmuş parçalar bu parçaların yolda yürürken aniden önüne düşmesi sonucu şoka girmiş insanlar”, “yaşanan patlamalar sonucu şok geçiren vatandaşlar” gibi ifadeler (Vural, 2004: 158) olayı dramatize ederek kitleleri panik ve endişeye sevk etmiştir.

- Bu eylemlerin sansasyonel bir şekilde sunumunun etkisi sadece ulusal düzeyde kalmamış, yapılan haberler yabancı gazete ve televizyonlar tarafından da kullanılarak haber haline getirilmiştir.

Sonuç olarak, genel bir değerlendirme yapıldığında, incelediğimiz örnek olay olan 15 ve 20 Kasım 2003 tarihinde gerçekleştirilen eylemlerden sonra medyanın konuyu sorumlulukla ve soğukkanlı bir biçimde değerlendirmeden terör eylemlerini haber haline getirdiğini söyleyebiliriz. Bu açıdan değerlendirdiğimizde 15 ve 20 Kasım eylemlerinin Türk medyasına yansması sansasyonel ve sorumluluktan uzak haber anlayışı nedeniyle endişe vericidir.

Terör eylemleri elbette belirli bir haber değeri taşımaktadır. Bu eylemlerin haber yapılmasına mani olmak terörün en az kendisi kadar önemli bir sorunu da beraberinde

getirecektir; antidemokratik bir yönetim sistemi... Terör haberlerine sansür uygulanması hem antidemokratik bir yöntem olması, hem de fısıltı gazetesinin daha vahim sonuçlara yol açabileceği gibi gerekçeler yüzünden etkili bir yöntem olarak görülemez. Ancak, haberlere özgürlük gerekçesi ile hiçbir yasal sınırlama getirilmemesi medya organlarının rekabetçi yapısı yüzünden sorumsuz yayıncılık anlayışını da beraberinde getirebilir. Bu nedenle kimi ülkeler çeşitli yasalarda ve anayasalarda medya organlarının ne şekilde yayın yapması gerektiğini belirlemişlerdir. Örneğin, Kanada Ceza Yasasının 289. maddesi, Federal Almanya Ceza Yasasının 139. maddesi, İspanya'nın 27 Ağustos 1975 tarihli terörle mücadeleyle ilişkin kararnamesinin 4., 10., 15. maddeleri şiddet hareketlerini yüceltici, terör gruplarını tahrik edici ve devlet düzenini yıkıcı hareketlerin yayınlanmasını belirli kurallara bağlamıştır. (Alparslan 1983: 74) Türkiye'deki duruma baktığımızda, haberleşme özgürlüğünün belirli konularda sınırladığını, düzenlediğini görürüz. 1982 Anayasasının 28. maddesi basın özgürlüğünü düzenlerken 26. ve 27. maddeleri basın özgürlüğünün sınırlamasına ilişkin hükümleri düzenlemişlerdir. (Korkmaz; 1999:207)

Anayasada iletişim özgürlüğü ile genel olarak sınırları çizilen yayın anlayışı daha ayrıntılı bir biçimde Radyo ve Televizyonların kuruluş ve yayınları hakkındaki kanunun "Yayın İlkeleri" başlıklı 4'üncü maddesinde ayrıntılı olarak düzenlemiştir. 3984 sayılı RTÜK kanununun 4/9 bendinde: "Toplumu şiddet, terör ve etnik ayrımcılığa sevk eden ve toplumda nefret duyguları oluşturacak yayınlara imkan verilmemesi" ilkelerine, 4/m bendinde; "Çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel, ruhsal ve ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek yayın yapılmaması" esasına ilişkin hükümler yer almaktadır. Bununla birlikte aynı kanunun 11.maddesi şiddetle ilgili yayın esaslarını düzenler niteliktedir. Bu maddeye göre:

"Şiddete karşı birey ve toplumu duyarsızlaştıran, insanları şiddet kullanmaya yönelten, özendiren yayın yapılamaz. Yayınlarda insanları intihara yönlendirici ya da intihar girişiminde bulunmaya teşvik edici unsurlara yer verilmez. Haber, haber programı ve güncel programlarda şiddet unsuru taşıyan ses ve görüntüler sadece olayın gerektirdiği ölçüde aşırıya kaçmadan kullanılabilir. Şiddet unsuru ağırlıklı dramatik yapımlar, çocuk ve gençlerin olumsuz etkilenmeleri için, önceden uygun uyarılarda bulunması kaydıyla, ancak saat 23.00 ile 5.00 arasında yayınlanabilir. Bu tür programların tanıtım duyurularında şiddet içeren bölümler kullanılmaz ve bu duyurular saat 21.30'dan önce yapılamaz." (Korkmaz, 1999: 208).

Bütün bu yasal düzenlemelerin yapılmasına karşın ve hatta İstanbul DGM Başsavcılığının bizzat olayla ilgili yayın yasağı çıkarmasına karşın medyanın söz konusu olaydaki sansasyonel ve şiddeti ön plana çıkaran yayıncılık anlayışı devam etmiştir. Bu açıdan düşünüldüğünde, medyanın genelde şiddeti özelde ise, terör eylemlerini haber yaparken özdenetimin gerekliliği ayrı bir önem kazanmaktadır. Ülkemizde herhangi bir yayın kuruluşunun terör eylemlerini sunarken uyulması gereken prosedürlerle ilgili bir düzenleme olmaması bu konuda yaşanan bir eksikliktir. Yurtdışında ise genellikle bazı büyük yayın kuruluşları bu tür düzenlemeleri mümkün olduğunca teröristlerin medyayı kullanmalarının önüne geçmek amacıyla, düzenledikleri için benzeri düzenlemelerin yapılması bizim içinde faydalı sonuçlar doğurabilir. ABD'nin önemli yayın kuruluşları arasında olan CBS News'in bu konuda getirdiği düzenlemeler aşağıdaki gibidir:

* Terör eylemlerinin yansıtılması sırasında, teröristlerin talepleri mümkün olduğunca basın mensuplarının sözleri ile aktarılmalı, doğrudan doğruya teröristin ağzından verilmemelidir.

* Zorunluluk doğrudan haller dışında, kuruluşun başkanı veya yardımcısı uygun görmesi halinde adam kaçırmaya ve alıkoymaya olayları canlı yayında aktarılmamalıdır.

* Basın mensupları, teröristlerin rehineleri bulundurdıkları yeri bilmeleri halinde eylemcilerle temasa geçmeye çalışmamalı, bu gibi çalışmaların kamu görevlilerince yerine getirilmesi yardımcı olmalıdır.

* Basın görevlileri ile polis olayın hemen başında karşılıklı olarak gerektiği zaman başvurulacak yetkili isimleri vermelidirler.

* Herhangi bir terör olayının yansıtılması o günün diğer haberlerini tamamen ortadan kaldırmayacak şekilde dengeli olarak aktarılmalıdır. (Alparslan'dan aktaran Korkmaz, 1999: 210-211)

Teröristlerin medyayı kullanmalarının önüne geçmek için uygulanan stratejilerin en önemli ayağı bizce medyanın kendi öz denetimi ve sorumlu yayıncılık anlayışı oluşturmaktadır. Medya, terör eylemlerini haber haline getirirken kamu hizmeti

yürüttüğünün bilincinde olarak hareket etmelidir. “Tarih hafızası olmayan, verileri anlık duygulanımlara neden olan, düşünce üretmeye katkısı olmayan, kolay anlaşılma ve kolay tüketilme kaygısıyla tasarlanan medya içerikleri” (Yüksel, 2004: 54) terörizmin amaçlanan etkilerini arttıracaktır. Bir önceki bölümde tartıştığımız gibi medya terörizmin gerçek sebebi olmasa da, teröristler tarafından kullanıldığı durumlarda onun etkilerini arttıran bir unsurdur.

Cooper’ın da belirttiği gibi medya, terörizm konusunda kendisini sorunun önemli bir parçası olarak görüp, sorumlulukla hareket ederse bu konuda getirilecek olan çözümün de önemli bir parçası haline gelecektir. (Cooper, 1978: 154)

Medya sorumlu bir yayıncılık anlayışıyla bilgi yoğun haberciliğin ilkeleri doğrultusunda terör eylemlerini haber yaptığı sürece teröristlerin beklentilerini boşa çıkaracak, hatta bu beklentilerin tam tersine halkın paniğe kapılmasını engelleyecek bir işlev üstlenecektir.

Yüksel’in belirttiği gibi, bu ilkeler ışığında bir terör haberinde medya terörizmi bir süreç olarak algılar ve bu süreci tanımlamayı gerekli görür. Medya, terör eylemlerinin görsel boyutunu ön plana çıkarma yerine olayını nedenlerini, niteliklerini ve sonuçlarını bütün boyutları ile açıklama yoluna gider. Kim ve ne soruları yerine, neden ve niçin sorularının cevabını arayarak duygulardan çok beyinlere seslenir. (Yüksel, 2004: 54)

Bizce sorumlu bir şekilde yapılan terör haberleri şu özellikleri taşımalıdır :

- * Rehinelerin hayatını tehlikeye atacak şekilde yayınlar yapmaktan kaçınmalı, güvenlik güçlerinin rehineleri kurtarma girişimin, teröristlerinde medyadan öğrenebileceğinin bilincinde olarak yayın yapmalıdırlar.

- * Eylemin sonuçlarını ve özellikle etkinliğini vurgulayıcı bir üslup kullanılmamalıdır.

- * Felsefi, ideolojik, siyasal, gerekçelerle eylemi gerçekleştirenleri “haklı” konumuna yükseltmekten kaçınılmalıdır. (Korkmaz, 1999: 214)

* Eylemler haber haline getirirken mümkün olduğunca canlı yayından kaçınılmalıdır. Olayın trajedisinin olduğu gibi kitlelere aktarılması eylemin boyutlarının genişlemesine neden olur.

* Terör eylemlerinin sunumunda teröristlerin kullanıldığı terimlerden kaçınılmalıdır. Onların gerçekleştirdiği eylemleri haklı göstermek için savunduğu gerekçeler kamuoyunda bu kişilerin suçlu bireyler olmaktan ziyade siyasi kişilikler olarak algılanmasına neden olabilir.

* Terör eylemleri haber haline getirilirken eylemi işleyenlerin kimliği, bu kişilerin kimlerle işbirliği içerisinde oldukları, terör örgütünün ismi ve hedefleri gibi bilgiler güvenlik güçlerinin onay almadan failler yakalanmadan önce verilmelidir.

* Ölü ve yaralı sayılarına dair spekülasyonlara yer verilmemeli, resmi rakam üzerinden kamuoyuna bilgi verilmelidir.

* Terör haberlerinin sunumunda sansasyonel anlatımlar halkı olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle İstanbul’da meydana gelen eylemlerden sonra medyaya yansıyan “dehşet”, “vahşet”, “cehenneme dönen Şişli”, “İstanbul kana bulandı” gibi ifadelerin kullanılmasından kaçınılmalıdır.

“Önce sosyalistleri götürdüler, sesimi çıkarmadım çünkü sosyalist değildim. sonra sendikacıları götürdüler sesimi çıkarmadım, çünkü sendikaca değildim, sonra Yahudileri götürdüler sesimi çıkarmadım çünkü Yahudi değildim, sonra beni götürmeye geldiler, benim için sesini çıkaracak kimse kalmamıştı.” (Martin Niemoeller)

Medya, bütün bu sorumlu yayıncılık anlayışını sadece yerel ve ulusal nitelikteki haberler için göstermemeli dünyanın herhangi bir yerindeki terör haberleri içinde aynı duyarlılıkla hareket etmelidir. Aksi taktirde, Niemoeller gibi gün geldiğinde biz de çevremizde bizim için sesini çıkaracak kimseyi bulamayabiliriz...

KAYNAKÇA

- ADİYAMAN, Y., (1996), Türkiye’de Anarşi ve Terörün Demokrasiye Etkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ABD.
- ALEXANDER, Y., (1980), “Terrorism, the Media, and the Police”, Terrorism Threat, Reality, Response. Kupperman H.R. Trent M.D.(Eds.), California, Hoover Institution Press Stanford University.
- ALKAN, N., (2002), Gençlik ve Terörizm, Ankara, Temuh Dairesi Başkanlığı Yayınları.
- ALTHUSSER, L., (1991), İdeoloji ve Devletin İdeoloji Aygıtları, (Çev. Yusuf ALP ve Mahmut ÖZİŞİK), İstanbul, İletişim Yayınları.
- ALTUĞ, Y., (1995), Terörün Anatomisi, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınları.
- ANABRITANICA, (1999), Ansiklopedi, C.20, İstanbul, Ana Yayıncılık.
- Ansiklopedik Siyasi Terimler ve Örgütler Sözlüğü, (1993), Ankara, Güvenlik ve Yargı Muhabirleri Derneği Yayınları.

ARENDT, H., (2003), Şiddet Üzerine, İstanbul, İletişim Yayınları.

ARVON, H., (1979), Anarşizm, (Çev. Samih TİRYAKİOĞLU), İstanbul, Varlık Yayınevi.

ATAKAN, Y., (1996), “Medyada Görsellik ve Etkileşim Çağı”, Yeni Türkiye Dergisi, yıl.2, s.11, Eylül-Ekim1996, 85-91

AYTAÇ, Ö., (2002), The Relationship Between the Mass Media & The State on Terrorism: A Case Study of Terrorist Attack to the World Trade Centre, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

AYTAÇ, Ö., ve BAL, İ., (1996), “Medya ve Terörizm”, Yeni Türkiye Dergisi, yıl.2, s.11, Eylül-Ekim1996, 1172-1204

BALCI, S., (1997), İletişim Bilimleri Açısından Kitle İletişim Araçları ve Şiddet, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BITTNER, R. J., (1986), Mass Communication an Introduction, New Jersey, Prentice-Hall, 4th edition.

BLACK, J., ve BRYANT, J., (1995), Introduction to Media Communication, Chicago, Brown and Benchmark Publishers, 4th edition.

BOZDEMİR, M., (1981), “Terör(mü) ve Terörizm(mi)”, SBF Basın Yayın Yüksekokulu, Yıllık, C.VII. 1981, 512-536

BÜKER, E., (1992), “TV’deki Şiddet”, Kurgu Dergisi, Anadolu Üniversitesi, S:10, Ocak, 1992, 83-102

BÜYÜK LAROUSSE, (1986), Sözlük ve Ansiklopedi, C:22, İstanbul, İnterpress Basın ve Yayıncılık A.Ş.

- CANTZEN, R., (1994), Daha Az Devlet Daha Çok Toplum Özgürlük, Ekoloji, Anarşizm, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- CHOMSKY, N., (1991), Korsanlar ve İmparatorlar: Gerçek Dünyada Uluslararası Terörizm, (Çev. Fatma ÜNSAL), İstanbul, Akademi Yayınları.
- CHOMSKY, N., (1999), “ Uluslararası Terörizm: Görünüş ile Gerçek.” N. Chomsky, E.S. Herman, G. O’Sullivan, A.George, Terörizm Efsanesi, Ankara: Ayraç Yayınevi.
- COMBS, C. C., (2003), Terrorism in the Twenty Century, Upper Saddle River, N. J.: Prentice Hall.
- COOPER, M. M. A., (1978), “Terrorism and Media”, Alexander Y. ve Finger M.S. (Eds.). Terrorism: Interdisciplinary Perspectives, 1978, The John Jay Press.
- CORDAN, I., (2001), Ulusal Televizyonların Haber Bültenlerinde Şiddetin Temsili, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon ve Sinema ABD.
- DEMİRKENT, N., (1980), “Türkiye’de Terörün Boyutları, Gelişimi ve Çözüm Yolları; Türkiye’de Terör”, İstanbul, A. İpekçi Semineri, Ankara, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- DEVITO, A. J., (1991), Human Communication, New York, 5th edition, Harper Colins Publishers.
- DÖKMEN, Ü., (1994), İletişim Çatışmaları ve Empati, İstanbul, Sistem Yayınları.
- DURUOĞLU, T., (2003), Haber Yapmada İdeoloji Etkeni: 11 Eylül Olayı Örneği Üzerine İnceleme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım ABD.

- DÜNDAR, C., (1996), “ Televizyon ve Şiddet”, Cogito Dergisi, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları S.6-7, Kış-Bahar 1996, 385-390
- DÜZGÖREN, B., (1996), “Şiddet Üzerine Bildiri”, Cogito Dergisi, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, S.6-7, Kış-Bahar 1996, 37-39
- ERDEM, Ç., (2001), Terör ve Terörizm Kavramları Üzerine Bir İnceleme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ERDOĞAN, İ., (1983), İşletmelerde Davranış, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No:1077.
- ERGİL, D., (1980), Türkiye’de Terör ve Şiddet, Ankara, Turhan Kitabevi Yayınları.
- ERGİL, D., (1981), “ Terörizmin Mantığı ve Hedefi”, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C.XLVI, Ankara, 170-182
- ERSÜMER, O., (2000), TV Haberlerinde Gerçeklik ve Yeniden Yaratılması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sinema-Televizyon ABD.
- ERTEN, Y., ve ARDALI, C., (1996), “Saldırganlık, Şiddet ve Terörün Psikososyal Yapıları”, Cogito Dergisi, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, S.6-7, Kış-Bahar 1996, 143-164
- FROMM, E., (1993), İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri (Çev. Şükrü ARPAGUT), İstanbul Payel Yayınevi.
- GALTUNG, J. C., (1981), Violence and Its Causes, Paris, Unesco.
- GEORGE, A., (1999), “Terörbilim Anabilim Dalı” N. Chomsky, E.S. Herman, G. O’Sullivan, A.George. Terörizm Efsanesi, Ankara, Ayraç Yayınevi.

GEORGE, A., ve DANIEL, E., (1991), “Terror, Terrorism and Guerilla Warfare Studies”, Conflict and Terrorism, Volume:14, No:1, January-March, 1-18.

GÖKÇE, O., KARAÇOR, S., ÖRSELLİ, E., ŞAHİN, A., ve TEMİZEL, M., (2004), “İstanbul Terör Saldırılarının Türk Medyasına Yansıması”, Gökçe O., ve Demiray U. (Ed.), Terörün Görüntüleri Görüntülerin Terörü, Konya, Çizgi Kitabevi.

GÖKDAĞ, R., (2001), Amerikan Medyasında 11 Eylül, İstanbul, E Yayınları.

GÖNÜL, T., (2003), Anarşizm Nedir?, İstanbul, Kaos Yayınları.

GUNN, J., (1973), Violence, London England, Praeger Publishers.

GÜZEL, C., (2002), “Korkunun Korkusu: Terörizm”, Silinen Yüzler Karşısında Terör, (Hazırlayan: Cemal Güzel) Ankara, Ayraç Yayınevi.

HERMAN, E. S., ve O ‘SULLIVAN, G., (1999), “ İdeoloji ve Kültür Endüstrisi Olarak Terörizm”, N. Chomsky, E.S. Herman, G. O’Sullivan, A.George. Terörizm Efsanesi, Ankara: Ayraç Yayınevi.

HOBART, M., (1996), “Şiddet ve Susku: Bir Eylem Siyasetine Doğru”, Cogito Dergisi, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, S.67, Kış-Bahar 1996, 51-64

Hürriyet Gazetesi, 16 Kasım 2003.

Hürriyet Gazetesi, 21 Kasım 2003.

International Encyclopedia of the Social Sciences. The Mc Millan Company, New York, 1974, V 14, s 76.

IRVAN, S., (1996), “Medya ve Demokrasi”, Yeni Türkiye Dergisi, yıl.2, s.11, Eylül Ekim 1996, 730-735

İÇEL, K., (1990), Kitle Haberleşme Hukuku ,İstanbul, Beta Yayınları.

İLHAN, S., (1998), Terör Neden Türkiye?, İstanbul, Nu-Do Yayıncılık.

İNAL, A., (1996), Haberi Okumak, İstanbul, Temuçin Yayınları.

İNAL, A., (1997), Haber Metinlerine Eleştirel Bir Bakış: Temel Sorunlar ve Örnek Çalışmalar, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, No:7

İNSEL, A., (1992) “Bilinçli Şiddetin Meşruiyeti”, Birikim Dergisi, S.38-39, Haziran Temmuz, 1992, 18-48

KANTARCI, Ş., (2003), “Türk Medyası İstanbul’u Terör Başkenti mi Yapacak?”, 2023 Dergisi, Sayı 32, Aralık 2003, 40-43

KARAKAYA, G., (1998), Medya ve Terör İlişkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ABD.

KELEŞ, Ç., (1997), İdeolojik İnşa Sürecinin Çözümlemesi: Medya ve Özelleştirme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik ABD.

KELEŞ, R., ve ÜNSAL, A., (1996), “Kent ve Siyasal Şiddet”, Cogito Dergisi, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, S.6-7, Kış Bahar 1996, 91-104

KILIÇCIOĞLU, E. F., ve DEMİRAY, U., (2004), “15 Kasım 2003 Sinagoglar – 20 Kasım 2003 HSBC ve İngiliz Konsoloslugu Saldırılarının Terör Bağlamında İrdelenmesi”, Gökçe O., Demiray U. (Ed.), Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü, Konya, Çizgi Kitabevi

KORKMAZ, G., (1999), Terör ve Medya İlişkisi, Ankara, Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi 9. Baskı.

LAQUEUR, W., (1977), Terrorism, Boston, Little Brown Company.

LAQUEUR, W., (1987), Terrorism, London, Weidenfeld ve Nicolson.

LAZAR, J., (2001), İletişim Bilimi (Çev. Cengiz ANIK), Ankara, Vadi Yayınları.

LEWIS, A., (1999), “The Price of Truth”, Schechterman B. ve Slann M. (Eds.) Violence and Terrorism Dushkin/Mc Graw-Hill.

LIVINGSTONE, N., (1982), The War Against Terrorism , Lexington Books, D.C. Heath and Company.

LIVINGSTONE, N., (1992), The War Against Terrorism, Lexington Books D.C. Heath and Company.

LIVINSTONE, N., (1986) “ Terrorism and the Media Revolution”; T.E. Arnold (Ed.), Fighting Back: Winning the War Against Terrorism, Lexington, D.C. Heath Press.

LONG, D., (1990), The Anatomy of Terrorism. NY, Free Press.

LORENZ, K., (1996), “Saldırganlığın Spontanlığı”, Cogito Dergisi, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, S.6-7, Kış-Bahar 1996, 65-78

MCQAIL, D., (1994), Kitle İletişim Kuramı, (Çev. Ahmet Haluk YÜKSEL), Eskişehir, Anadolu Üniversitesi.

MEGARGEE, E. I., ve HOKANSON, J, E., (1970), The Dynamics of Aggression Harper&ROW Publishers, New York, Ekanston ve Cordon.

MEYDAN LAROUSSE, (1973), Meydan Yayınları. C:12

Milliyet Gazetesi, 16 Kasım 2003.

Milliyet Gazetesi, 17 Kasım 2003.

Milliyet Gazetesi, 21 Kasım 2003.

MUTLU, E., (1998), İletişim Sözlüğü, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.

O'NEAL, C. E., ve MCDONALD, P. J., (1976), Perspectives and Aggression, Newyork, San Fransisco, London, Academic Press.

ORHON, N., (2004), “Terörün Anlamı ve Görselleştirilmiş Terör”, Gökçe O., ve Demiray U. (Ed). Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü, Konya, Çizgi Kitabevi.

OSKAY, Ü., (2001), İletişimin ABC' si, İstanbul, DER Yayınevi 3. Basım.

ÖZÇAĞLAYAN, M., (1998), Yeni İletişim Teknolojileri ve Değişim, İstanbul, Alfa Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

PETERSON, S., (1999), “ How Reporters Cheat Assassins in Algeria's War with Islamists” Schechterman B. ve Slann M. (Eds.) Violence and Terrorism Dushkin/Mc Graw-Hill.

PICARD, R. G., (1993), Media Portrayals of Terrorism: Functions and Meaning of News Coverage, İowa, State University Press.

PINAR, İ., (2000), İnsan Hakları Sözleşmesi, Ankara, Seçkin Yayınları.

RTÜK, (1998), Kamuoyu ve Yayın Araştırmaları Dairesi Başkanlığı, Ulusal Televizyonlar Ana Haber Bültenleri İçerik Analizi ve Ana Haberlerde Genel Şiddet Araştırması, Şubat,1998.

Sabah Gazetesi, 16 Kasım 2003.

Sabah Gazetesi, 21 Kasım 2003.

SCHLESINGER, P., (1993), Medya Devlet ve Ulus, (Çev. Mehmet KÜÇÜK.), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

SCHMIDT, P. A., (2004), Küresel Dünyada Terörizm Konsepti (Çev. Suat DOĞAN), Ankara, Temüh Dairesi Başkanlığı, Yayın No:10.

SCHMIDT, P. A., (1984), Political Terrorism, SWIDOC, Amsterdam and Transaction Books.

SCHMIDT, P. A., (1994), Political Terrorism: A Research Guide to Concepts the Theories Data Bases and Literature, Amsterdam, North Holland Press.

SCHMIDT, P. A., ve JONGMAN, A., (1988), Political Terrorism, SWIDOC: Amsterdam and Transaction Books.

SCHMIDT, P. A., ve de GRAAF, J., (1982), Violence As Communication, Insurgent Terrorism and the Western News Media, London, Sage Publications.

SCHULTZ, R., (1978), “Conceptualizing Political Terrorism: A Typology”, Journal of International Affairs, 1978: Spring/Summer, 7-14.

SCRAMM, W.,(1973), “Haberleşme Nasıl İşler?” Derleyen: Ünsal Oskay, Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş Seçilmiş Parçalar, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları 2. Baskı.

SILLARS, S., (1995), İletişim (Çev. Nüzhet AKIN), Ankara, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

STERLING, C., (1989), Terör Ağı, (Çev. Oya ALPAR), İstanbul, Yüce Yayınları.

TURAM, E., (1996),“TV’deki Şiddetin Çocuklara Etkileri Üzerine Farklı Bir Bakış”, Cogito Dergisi, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, S.6-7, Kış-Bahar 1996, 391-406.

TUTAR, H., ve YILMAZ M. K., (2003), Genel İletişim, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım 3.Baskı.

Türk Dil Kurumu, (1998) Türkçe Sözlük, Cilt:1-2,Türk Tarih Kurumu Basımevi,Ankara.

TÜZEN, H., (1995), Türkiye’de Anarşi, Terör ve Anomi (1968-1980), Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

USLUATA, A., (1995), İletişim, İletişim Yayınları, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, Cep Üniversitesi.

ÜNSAL, A., (1996), “Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi”, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, Cogito Dergisi, S.6-7, Kış-Bahar 1996, 29-36.

Vatan Gazetesi, 16 Kasım 2003.

Vatan Gazetesi, 21 Kasım 2003.

VURAL K. İ., (2004), “Kriz Haberciliği ve Haberci Kişilik Olarak Anchor”, Gökçe O., Demiray U. (Ed.). Terörün Görüntüleri Görüntülerin Terörü, Konya, Çizgi Kitabevi.

WARDLAW, G., (1989), Political Terrorism: Theory, Tactics and Counter-measures. Cambridge University Press.

WILKINSON, P., (1974), Political Terrorism, New York. Mc Milan

WILKINSON, P., (1987), Terrorism and the Liberal State, London: The Macmillan Press Ltd.

WILKINSON, P., (1990), “Terrorism and Propoganda” Y. Alexander ve R. Latter (Eds), Terrorism and the Media Dilemmas for Goverment, Journalist and the Public, New York, St. Martins.

WILKINSON, P., (1997), “ The Media and Terrorism”, Terrorism and Political Violence, Vol.9, Summer, London.

WILKINSON, P., (2002), “Terör ve Terörizm: Kavramlar, Özellikler ve Tipoloji”(Çev. Talip KARADAYI), Silinen Yüzler Karşısında Terör, Ankara, Aytaç Yayınevi.

YAMAÇ, F., (2003), Terör Olaylarının Medyada Yansımaları, (Hizbullah Operasyonları Örnekleme), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik ABD.

YAYLA, A., (1990), “Terör Terörizm Kavramlarına Genel Bakış”, SBF Dergisi, C.XLV, No:1-4, Ocak-Aralık 1990, 338-372.

YÜKSEL, E., (2004), “Medya Gerçeği, Gerçek Yaşam ve Terör Haberciliği”, Gökçe O. ve Demiray U. (Ed.), Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü, Konya, Çizgi Kitabevi.

ZAFER, H., (1999), Sosyolojik Boyutuyla Terörizm, İstanbul, Beta Yayınları.

ZİLLİOĞLU, M., (1996), İletişim Nedir?, İstanbul, İletişim Yayınevi.

İNTERNET ADRESLERİ

<http://cfrterrorism.org/policy/guerrilla.html> erişim tarihi 23.06.2004

<http://en.wikipedia.org/wiki/Media> erişim tarihi 18.04.2005

<http://fs.huntingdon.edu/jlewis/Outlines/TerrorWhiteCh01.htm> erişim tarihi 19.03.2004

<http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2004/06/11/gundem/gundem1.html> erişim tarihi 26.05.2005

<http://www.alternet.org/story.html?StoryID=11647> erişim tarihi 04.12.2004

<http://www.anarchy.bz.tc/anarsizm.htm> erişim tarihi 19.08.2004

<http://www.diyanet.gov.tr/diyanet/tem99/kapgun4.htm> erişim tarihi 19.08.2004

http://www.fas.org/irp/threat/cyber/docs/npgs/app_a.htm erişim tarihi 17.03.2005

http://www.gmu.edu/depts/icar/sept11/identity&Apocolypic_Terrorism.pdf erişim tarihi 18.12.2004

<http://www.hurriyetim.com.tr/haber/0%2C%2Csid~266@nvid~339173%2C00.asp>. erişim tarihi 29.05.2005

<http://www.ict.org.il/articles/define.htm> erişim tarihi 15.02.2004

<http://www.jang.com.pk/thenews/columnists/anwar/anwer30.htm> erişim tarihi 18.12.2004

<http://www.marxist.org/reference/archive/mao/works/1973/guerillawarfare/cho5.htm> erişim tarihi 19.04.2005

<http://www.milliyet.com.tr/2003/12/12/cumartesi/Cuma02.htm/> erişim tarihi 28.05.2005

<http://www.namibian.com.na/2002/January/world/0236B66D4F.html> erişim tarihi 26.05.2005

<http://www.ntvmsnbc.com/news/292725.asp> erişim tarihi 15.03.2005

<http://www.ntvmsnbc.com/news/244735.asp> erişim tarihi 28.05.2005

http://www.odccp.org/terrorism_definitions.html erişim tarihi 28.11.2004

<http://www.roj.tv/tr/technology/browse.php?mod=article&optsview&id=371> erişim tarihi 21.04.2005

http://www.suu.edu/faculty/franklinc/terror02_files/frame.htm erişim tarihi 19.02.2005

http://www.teror.gen.tr/turkce/teror_nedir/tanimi.html erişim tarihi 06.12.2004

<http://www.terrorism.com/terrorism/defs/html> erişim tarihi 15.04.2004

http://www.tgc.org.tr/fikret_ilkiz/yazi7.htm. erişim tarihi 28.05.2005

<http://www.uncp.edu/home/vanderhoof/TerrorChapterOne/htm> erişim tarihi 19.03.2004

http://www.uni-miskolc.hu/uni/res/e_publications/pdf/prandler.pdf erişim tarihi 23.11.2004